

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Wednesday 18th May, 2022

The Assembly met at 9am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab. Bonzour nou *staff* ki pe asiste nou. Bonzour nou manm piblik. Mersi pou zwenn nou pou sa travay pou ozordi. Avan nou al avek bann *item* regilye mon pou donn en *ruling* lo *matter of privilege* leve par Onorab Henrie yer. Mon oule bann Manm note ki mon *ruling* i final.

Mon pa pe antre dan deba lo la, si i annan ki anvi *challenge* sa ki mon'n dir zot kapab kontakte mwan kominik avek mwan prive e nou a regarde si nou bezwen re ouver sa size.

Donk mon *ruling* mon'n war *post* ki Onorab Henrie in fer referans avek, mon oule dir ki mon war li i regretab ki Manm i fer komanter lo travay Lasanble dan medya piblik, dan lesans ki zot pe repas lo deba e zot pe fer serten kritik e zot pe fer sa size

ki'n pas dan Lasanble vin en *issue* piblik.

Mon realize ki Manm i politisyen e zot annan drwa annan zot lopinyon, selman mon krwar poudir i pa akseptab pou nou repas - *rehash* travay Lasanble dan piblik. Mon pa ti a kontan demen ki nou war Manm pe ekrir let dan zournal pe dir sa in pas dan Lasanble, sa in koumsa - mon pa soz.

So mon pe zis demande ki Manm i evite. An menm tan mon'n rekonnèt ki Onorab Loze pa'n dir naryen grav derogatwar lo Onorab Henrie. In fer komanter so sa mon aksepte e mon zis tou senpleman dir i pa en pratik ki mon krwar i bon etik Lasanble. I pa kapab met limaz Lasanble an risk.

Mersi. Nou ava pran,

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Pa lo la, be selman ou pa'n kominik avek mwan ki ou ti anvi fer en-

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mon ti vin bomaten pou vwar ou.

MR SPEAKER

Be mon ti krwar nou'n fini sa size mwan.

HON SEBASTIEN PILLAY

Non, i annan en *issue* ki'n leve, ki mon ti a kontan ler mon pe get sa avek ou permisyon mon a kontan zis-

MR SPEAKER

Avek bon konprenezon Onorab Pillay, mon a don ou sa posibilite. Me selman annou rapel poudir fer kler poudir ou bezwen ou oule lev en *matter* avan apre nou a kapab aksepte sa. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mon oule dir ki mon ti vin war ou *regarding* sa *matter*. Ou ti'n enform mwan i annan bann dokiman e mon ti'n eksplik ou ki mon ganny sans war sa bann dokiman e mon ti a kontan zis avek ou permisyon *raise en mater of privilege*.

Mon *raise en mater of privilege* aköz mon santi ki privilez Lasanble in ganny afekte. O moman ki nou ti *raise* sa size ki Lapolis in ekrir Lasanble pou dir nou *regarding* sa protestasyon ki bann *Sri Lankan* ti fer - mon pou eksplik en pti kou aköz mon pe fer sa.

Lapolis ti dir nou i pe fer lenvestigasyon, me ler mon get sa *fixed penalty* ti ganny donnen menm zour ki sa protestasyon ti'n fer. Alors eski

Lapolis ler i vin Lasanble i pa get son *facts* avan ki i donn nou en lenformasyon? E pour ki rezon alors ki nou Lasanble nou'n bezwen forse pou kapab ganny sa lenformasyon?

E sa dan li menm i en keksoz danzere ki pe arive Mr Speaker, aköz i en *attempt at* privilez sa Lasanble e bann Manm sa Lasanble ki bann Manm Elekte e bann Manm Proporsyonnel pou *press* bann Minis pou lenformasyon e aksyon.

E mon krwar Mr Speaker dan sa konteks - dan sa konteks mon krwar ki nou devret annan en prosedir ki ler en Lasanble i demann en lenformasyon Lapolis ou *whoever* antite, i bezwen deswit pe donn nou sa lenformasyon. In pran zot plis ki en mwan pou donn nou en lenformasyon ki dapre zot, zot ti annan menm zour.

Sa i *raise* en kestyon fondamantal Mr Speaker. Kestyon fondamantal ki i *raise* se ki ler en antite i vin dan Lasanble, e sa i pa aplik zis pou Lapolis, eski sa antite i annan respe pou Lasanble? E mon ti a kontan met devan ou Mr Speaker pou fer kler, nou'n vwar yer *ASP* i vini avek son *CEO*.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon'n ekout ou.

HON SEBASTIEN PILLAY

Nou'n lager pou *SBC* vini ek son *CEO*, so mon ti a kontan Mr Speaker demann ou akòz anba *Standing Order* mon bezwen ganny ou gidans.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi Onorab. Mersi ou a ekout mwan silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pa antre dan en largiman avek ou. Mon ti a kontan ganny ou gidans.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi ou a ekout mwan silvouple?

HON SEBASTIEN PILLAY

... *Standing Order* i donn ou pouvwar pou fer en *ruling*.

MR SPEAKER

Mersi mon'n konpran ou pwen, ou *mater of privilege*. Mersi Onorab, mon krwar poudir wi ou annan drwa ganny en lenformasyon ki ou'n demande avek en Lotorite. Me selman annou an en pe konprenezon si en keksoz i tarde i nou responsabilite pou nou zis *remind* sa Lotorite.

E parey mon'n dir si zot *remind* mwan ki en lenformasyon in ganny demande i pa ankor ganny donner, mon a touzour pare pou fer sa *liaison* pou fer sir ki sa lenformasyon i ganny donner. Onorab Pillay nou pa kapab antre dan en deba lo la silvouple. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pa anvi, avek ou permisyon mon pa anvi antre dan en deba ek ou e mon respekte.

MR SPEAKER

Me ou pe antre dan en deba.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon respekte sa ki ou'n dir Mr Speaker.

MR SPEAKER

Wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon *issue* i pa avek ou mwan, fodre ou konpran mwan, me la se ou ek mwan ki pe ganny mete dan en pozisyon konprometan, akòz zisteman bann antite ki pa pe fer zot louvraz e ki pa pe onor bann obligasyon ki zot annan anver sa Lasanble.

MR SPEAKER

Ou'n fer sa pwen, mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

E mon ti a kontan ki sa i ganny respekte. E ki sa 2 antite sirtou pa ganny servi pou anpes Lopozisyon ganny lenformasyon kan nou pe rod lenformasyon.

MR SPEAKER

Ou'n fer le pwen. Mersi Onorab. Madanm Raporter nou ava apel Vis-Prezidan pou nou pran nou travay pou la bomaten.

Bonzour Vis-Prezidan Ahmed Afif e byenveni dan Lasanble pou zwenn nou pou travay ozordi. E dan delegasyon Minis byenveni egalman e bonzour Mrs May De Silva *Commissioner Anti-Corruption Commission*, Mr Denis Joubert *Acting Deputy Commissioner Anti-Corruption Commission* e Mrs Irene Sirame *Legal Draftsperson AG's Office*.

Zot avek nou pou pran konsiderasyon *Anti-Corruption (Amendment) Bill 2022*. Nou a komanse avek Mosyon pou *Second Reading*, Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Vis-Prezidan avek ou delegasyon. Bonzour tou bann Manm e bonzour tou

ban dimoun ki pe swiv nou ozordi.

Mr Speaker anba *Order 69(2)* nou *Standing Orders* mon *move* ki the *Anti-Corruption (Amendment) Bill, 2022* i ganny lir en Dezyenm Fwa. Mersi.

MR SPEAKER

Mon a ganny segonnman pou sa Mosyon silvouple? Onorab Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour VP avek ou lekip bonzour tou Manm Lasanble e tou dimoun ki a lekout. Mosyon i ganny segonde Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Avek sa mon a demann Vis-Prezidan pou fer prezantasyon sa *Bill*.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. *Leader Biznes Gouvernman. Leader Lopozisyon.* tou bann Manm Lasanble e tou dimoun a lekout.

Mr Speaker sa *Bill* ki devan nou i annan 2 bi prensipal, nou pe anmenn laklarte dan pouvwar Lotorite Anti-Koripsyon. Dezyenmman

nou pe permet sa Lotorite osi annan pouvwar pou rekipèr bann byen malaki atraver lofans ki'n ganny komet anba Lalwa Kont Blansisaz Larzan 2020.

Mr Speaker permet mwan pou komanse retoun an aryèr, pou swiv parkour sa lenstitisyon Lotorite Anti-Koripsyon. Son listwar i pa long akòz in egziste pandan zis sa dernyen 6an. Parey zot konnen son Lalwa ti vin an fors le 31 Mars 2016, me i ti annan bokou defayans; separasyon pouvwar ant son *Board* ek son Sef Egzekitiv pa ti vreman kler ki fer ti annan bann tirayman entèrn ki ti met son travay an retar.

Son travayer pa ti neserman ganny proteze anba Lalwa, pou aksyon ki zot ti fer dan zot travay an bonn fwa; bann lofans ki Komisyon ti kapab fer lanket ladan ti limite. Ti napa pouvwar Lapolis dan son travay pou fer bann lanket.

I pa ti annan drwa fer prosekisyon lo li menm. I pa ti kapab anpes en dimoun ki ti anba lenvestigasyon kit pei. Tou sa bann defayans ki mon'n nonmen ti ganny adrese an 2019 atraver lamannman *Act 8, 2019* ki ti vin an fors le 5 Out 2019.

Sa lamannman ti fer kler rol Sef Egzekitiv ek Komisyon, protez travayer kont prosekisyon, elarzi pouvwar Komisyon pou fer lanket, ti donn li pouvwar Lapolis dan lanket, ti permet fer li fer prosekisyon avek permisyon *Attorney Zeneral* e i ti donn li pouvwar pou anpes en dimoun kit pei si i ti anba lenvestigasyon.

Zis pou rikord sa bann seksyon swivan ti ganny amande an 2019, seksyon 10, 15, 21, 51, 52, 55, 63 tit *Part 4* 64 e 65. Me i ti reste ankor an defayans.

Dan son manda li menm ti napa mansyon fer lanket dan lofans koripsyon e blansisaz larzan. Alors sa ti ganny korize Mr Speaker atraver lamannman *Act 4, 2020* ki ti vin an fors le 5 Avril 2020 kot son manda anba seksyon 5.(1)(a) ki ti enkli fer lanket dan lofans koripsyon e blansisaz larzan. Ti reste ankor pou aranze an 2021, pou donn pouvwar sa Komisyon pou osi fer lanket dan bann lofans relye avek konplo pou fer lofans, vol e frod relye avek Kod Penal.

Pouvwar pou Lotorite Lanrezistremman kapab anpes lanrezistremman tranzaksyon konsèrn bann byen ou drwa ki anba lenvestigasyon, an

konsiltasyon ek Lotorite pou Anti-Koripsyon.

E trwazyenmman donn plis laklarte lo pouvwar sa Komisyon pou fer prosekisyon avek permisyon *Attorney Zeneral* e dan ki fason sa i ganny fer.

Sa 3 defayans ti ganny adrese atraver lamannman *Act 58, 2021* ki ti vin an fors le 15 Desanm 2021. Pa tro lontan pase, kot son pouvwar fer lanket ti larzi an kot Rezistrar ti kapab anpes lanrezistremman parey nou'n eksplike anler, e kot Komisyon ti kapab fer son prop prosekisyon, annakor avek serten kondisyon e ti pli kler.

Zis pou rikord, sa ki mon'n fek eksplike ti pas atraver lamannman dan seksyon 51 e 64 dan lannen 2021. Alor ki anmenn nou kot nou ete ozordi, ki nou anvi amande ozordi?

Nou, nou pe propoz 5 keksoz prensipalman ;

Premyerman fer ki okenn dimoun ki konplote ou menm fer en lesey pou fer en lofans anba sa Lalwa, i osi kapab ganny prosekite par sa Komisyon e sa pouvwar i ganny etabli an referans avek Kod Penal anba ki sa bann lofans i deza egziste.

Donn pouvwar sa Komisyon dezyenmman, pou fer prosekisyon pou bann lofans anba dernyen Lalwa Kont Blansisaz Larzan 2020, e sa 2 Lalwa presedan 2006 e 1996.

Trwazyenmman fer ki an ka ki pandan okenn lanket i annan lezot lofans anba lezot provizyon Lalwa ki'n ganny komet, e ki Komisyon napa en pouvwar spesifik pou prosekite, Komisyon i a kapab fer en laplikasyon avek Lakour pou enkli sa bann lofans dan okenn sarz ki i pe prosekite kont sa bann lakize.

Katriyenmman, permet ek okenn lanket pou prosekisyon ki'n deza komanse par Komisyon relasyon avek blansisaz larzan anba Lalwa Kont Blansisaz Larzan 2006 oubyen '96, i kapab kontinyen ozordi. E Komisyon pou annan menm pouvwar ki *Attorney Zeneral* i annan ozordi, pou fer en tel prosekisyon.

Senkyenmman, fer ki Lalwa Kont Blansisaz Larzan 2020 i aplikab pou okenn lofans anba sa Lalwa, kot blansisaz larzan i rezilta oubyen i ganny komet swit en konportman kriminel, ki'n arive menm avan nouvo Lalwa 2020 ti vin an fors.

Anfet sa provizyon i reflekte provizyon Lalwa blansisman larzan 2006, 3(8),

ki reprezant form lekspresyon pli komen konportman kriminel pou lofans blansisman larzan.

Zis pou rikord sa bann lamannman pe ganny fer zis anba 3 seksyon. 40, 51 e 64 Lalwa Anti-Koripsyon.

Sa *Bill* i osi amann seksyon 3(8) Lalwa Kont Blansisaz Larzan 2020.

Pou rezimen Mr Speaker sa ki nou pe propoze fer ozordi i tre senp, nou pe dir ki konplote pou fer lofans ou lesey pou fer lofans i vin en lofans anba Lalwa Anti-Koripsyon.

Nou pe osi donn pouvwar sa Komisyon pou prosekut lofans anba dernyen revizyon Lalwa Kont Blansisaz larzan 2020 e osi anba sa 2 Lalwa presedan Kont Blansisaz Larzan date 2006 e 1996.

Sa bann nouvo pouvwar prosekisyon ki nou pe propoze, i deza la anba pouvwar ki *Attorney Zeneral* i annan ozordi. Sa lamannman pe senpleman dir alors ki pouvwar prosekisyon i kapab ganny egzerse osi par Komisyon Kont Koripsyon.

Lamannman e mon anvi met lanfaz lo la, lamannman pa pe entrodwir nouvo lofans pou aksyon ki'n kapab ganny fer dan lepase. Mon repete lamannman pa pe entrodwir

nouvo lofans pou aksyon ki'n kapab ganny fer dan lepase.

I pe senpleman met o kler ki aksyon lepase ki ti kapab ganny konsidere depi sa letan koman en lofans, prezan i kapab ganny prosekite egalman par Komisyon Kont Koripsyon.

Vwala Mr Speaker an gro sa ki Gouvernman pe propoze dan sa *Bill* devan zot ozordi. Nou pe fer sa aköz i enportan ki nou annan laklarte dan nou sistenm legal kot tou Lezislater, Avoka, Prosekiter, Lotorite, akize, Zidisyer i kler lo nou lankadreman legal.

Nou pe fer li aköz nou krwar ki pep Seselwa i merit annan en sistenm performan e efektiv pou lalit kont koripsyon e bann aksyon malonnet. E kot Lotorite in ganny met pou konbat sa i annan li en lankadreman e en manda ki kler.

E pou tou son aksyon i ganny fer dan en fason san anbigite e ki demontre nou prensip pou respekte *rule of law*. E an menm tan asir drwa legal tou dimoun.

Sa prensip i a labaz promes sa Gouvernman avek pep Seselwa ki mansyonnen lo paz 8 Manifesto *LDS*, kot i fer kler ki koripsyon in met nou pei an retar, e pa anliny avek nou prensip bonn gouvrenans ek

lazistis, e ki nou pou fer tou sa ki nou kapab pou nou prosekite aksyon koripsyon dan tou son laform san okenn malis oubyen labi pouvwar.

Mon fer lapel avek tou Manm, mon fer lapel avek tou Manm pou donn nou en koudmen dan sa zefor dan nou lalit kont koripsyon. Annou pa les laport ouver pou permet lofans ki'n ganny fer swa dan lepase, ozordi, ou menm demen glise e kot lazistis pa ganny fer pou sa pep.

Annou travay ansanm pou re batir nou pei. E kot tou sitwayen i konnen ki Lalwa i solid e ki nepli annan lespas koripsyon. Mon kont lo zot sipor pou pas sa bann amannman anba sa *Bill* devan nou ozordi. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Mon pou ouver deba pou bann Manm lo sa *Bill*. Mon a zis fer remarke ki anba *Order 57(11)* Speaker i kapab set letan, mon pe antisipe ki pou annan ase nonbre entervansyon lo sa *Bill*.

Alor mon a met 15minit koman en lendikasyon letan ki bann Manm i ava annan. Silvouple vey revey zot menm sey met zot *speech* dan sa kad letan. Mon annan - komans

entervansyon avek Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour *VP* avek ou lekip. Bonzour tou dimoun a lekout.

Mr Speaker Prozedlwa ki devan nou Lasanble i annan pour bit donn Komisyon Anti-Koripsyon pouvwar pou fer lenvestigasyon, e prosekite krim ki annan pou fer avek *conspiracy and attempt of Money Laundering*, menm si bann ka in ariv avan *AMLCT Act* ki'n vin an fors 1976, revize 2006 ankor 2016, e 2020.

E osi sezi bann *asset* ki bann akize in kapab gannyen atraver sa krim si zot ganny trouve koupab. Mr Speaker pou komanse, mon oule felisit zefor ki *ACCS* pe fer pou ranforsi lo demokrasi e la transparans dan nou Gouvernman.

Zot manda i enn ki annan 2 vole ; en vole edikatif kot zot edik travayer dan servis sivil lo bann size bonn gouvannans, lot vole set enn ziridik, parey nou'n vwar zot in komans fer lenvestigasyon e prosekite bann ka ki nou konstate i kapab annan koripsyon.

Sa bann travay ki Komisyon Anti-Koripsyon pe fer, i pou azir koman en deteran

pou nenport dimoun dan nou servis piblik ki oze servi son pouvwar, ou son pozisyon pou detourn larzan Lepep.

Lamannman ki pe ganny propoze i anliny avek sanzman fondamantal ki Seselwa dan son gran mazorite ti demande e vot pour an Oktob 2020. Dan en fason L'Egzekitiv pe demann nou pou donn plis ledan ACCS pou zot kapab fer zot travay.

Koripsyon parey nou konnen, i retard devlopman e i plonz en pe dan lapovrete. I pa drol ki ler Prezidan Ramkalawan ti vin o pouvwar, i ti annan omwen 40poursan dimoun ki ti pe viv dan lapovrete absolut dan Sesel.

Ozordi sa in redwir pou ariv ziska 25poursan, ler larzan en pep i ganny deroute, lasante, ledikasyon, byennet, pri lavi, konstriksyon lozman, tousala i ganny enpakte.

Tandis ki anmenn gran larises e lorgey pou en pti group ki souvandfwa i kasyet anba proteksyon par Dirizan sa pei. I pa drol ki LDS ti ekrir lo paz 8 dan son Manifesto ki i pou fer sir ki tou ka koripsyon pou ganny anmennen devan lazistis, e tou lenstitisyon ki annan pou fer avek sa lalit pou ganny tou sipor posib.

Sa lalit kont koripsyon i en lalit ki'n mark nou parti tre for,

akoz letan ki nou ti pe sonn laklos lo sa size, oparavan Prezidan James Michel a sa lepok ti dir ki koripsyon i zis en persepsyon. Apre tou i annan en dikton ki dir pouvwar absoli i anmenn koripsyon. E se sa ki'n arive dan bann lepok *one party state*, ler SPPF ti o pouvwar ler zot ti annan pouvwar absoli.

Lalwa sa lepok pa ti morde, e ou pa ti pou zanmen oze fer lenvestigasyon lo okenn dimoun ki pre avek Prezidan. Si ou ti fer li zot konnen zot menm ki ti pou arive ou ti pou disparet.

Mr Speaker pou mwan sa Lalwa i kapab ganny enterprete koman en Lalwa, ki pe met annord bann prosedir proseksiyon sorti dan *Criminal Procedure Code* e pe met li dan Lalwa ACCS ki ti napa avan.

Seksyon 40 pe ganny ranplase par seksyon 40(1) pa pe met an plis nouvo lofans. Seksyon 40(1) i en provizyon ki sorti dan sapit 38, 39 e 40 dan *Penal Code*. I pe ganny mete dan Lalwa ACCS pou klarifye pouvwar ACCS, alor la i la koman en *abundance of caution*.

E si nou get bann *marginal notes* dan *Penal Code* i reflekte egzaktaman sa lamannman. Seksyon 51A in

met ansanm tou bann lofans dan bann sapit ki ganny trouve dan *Penal Code* e seksyon 64(1) se bann prosekisyon anba *Criminal Procedure Code*.

Fodre fer remarke ki an 2019 Lalwa ACCS ti ganny amande e *assent* par Prezidan Faure, mon repete par Prezidan Faure. Novanm 2021 osi sa Lalwa in ganny amande. Sete toultan pou donn plis ledan sa Lalwa. La nou pe fer menm zafer Mr Speaker.

De tout fason tou lofans anba Penal Kod i kapab ganny prosekite par lofis *Attorney Zeneral*.

Me lefe i reste k se ACCS ki spesyalize avek lofans koripsyon. E in komans prosekisyon dan sa bann ka, alor i pe ganny tou son zouti pou li kapab kontiny son travay, napa nouvo lofans ki pe ganny kree.

I pou annan ki pou dir ki pou vin dir nou la ki sa Lalwa i retrospektiv e i kont Lartik 19(4) dan Konstitisyon.

La mon oule refer le pwen ki lamannman pa pe kre nouvo lofans. Lofans i deza la dan Kod Penal, me sa ki lamannman pe fer se ki i pe donn sa pouvwar ACCS, pou li servi sa morso Lalwa. Dan en fason lozik e senp pou kapab eksplik sa e dir ki Gouvernman, si demen

Gouvernman i kre dizon en *Department of Public Prosecution*.

Eski si i donn sa bann pouvwar pou li prosekite bann ka en *Department of Public Prosecution* vedir ki sa *public prosecution* pa pou kapab al prosekite keksoz ki'n arive oparavan? Me non, le ka i reste touzour poudir *Attorney Zeneral* in donn sa pouvwar sa lofis pou fer sa travay. Be sa i menm parey.

Mr Speaker dan en lot fason osi ou kapab eksplik sa, e dir par egzanp ou al laboutik ou aste en kilo ponmdeter, ler ou ariv se ou, ou al plis sa ponmdeter e ou fri li, i reste lefe ki ou pe manz ponmdeter menm si ou se ou, menm si ou'n deplas sa ponmdeter sorti laboutik pou ariv se ou, menn si ou'n fri li e ou apel li *chips* i reste ponmdeter menm.

Alor dan en fason mon pe dir ki napa nouvo lofans ki pe ganny kree, e zis pouvwar pe ganny transfer *from Attorney Zeneral to ACCS*, pou li kapab kontiny sa travay ki'n komanse. Mr Speaker avek sa mon pou remersye ou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. *Point of order*, wi Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Wi mon oule koriz en mi apreansyon ki'n ganny kree lo *floor* la. Mr Speaker yer Minis Patricia Francourt ti dir poudir an 2018 to lapovrete ti 25 poursan, i pa ti dir an 2020 letan ki Prezidan Ramkalawan ti ganny elekte ti 40, e la ozordi i 25. Mon'n ekout byen Minis ti dir 2018 ti 25 poursan. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon napa posibilite verifye bann dat, bann soz - 2 lopinyon in vin lo latab nou a les li koumsanmenm. Nou a kontinyen avek deba. Mon apel Onorab Gabriel.

HON CONRAD GABRIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Bonzour *panel, welcome*.

Mr Speaker sa *Bill* ki devan nou Lasanble ozordi i enn ki'n bezwen konsiltasyon. E dan ou pe konsilte avek zabitan sa ki mon'n trouve se ki i annan bokou kestyon ki'n leve ki montre ou ki nou dimoun i tre alert. Zot pe swiv byen keksoz e zot pe port atansyon lo kwa ki pe pase dan nou pei.

Seselwa pe kalkile e analize e pe diskite. Zot pe kritik bokou keksoz ki pase dan pei. Ki swa zot kritik i

konstriktiv ou non, me annan sa komitman de lapar nou pep pou angaz zot lekor a plen tan dan bann deroulman politik e desizyon pei.

Letan ki mon'n angaz mwan dan sa proze konsiltasyon lo lamannman Lalwa ACCS, sa in fer mon realiz 2 keksoz. Premyerman ki Ton Pat ti annan rezon letan ki ti dir konmkwa ki "Seselwa nepli dormi boner." En slogan adopte par *LDS*.

Dezyenmman sa slogan in fer mwan mazin en pti zwe ki manrmay ki kontan zwe dan mon letan lanfans, sirtou en parol dan sa zwe ki dir "lanmor mor bat son met." E se la sa se le ka ozordi dan nou pei. An relasyon avek sa parol Seselwa nepli dormi boner, ou annan en pep ki reveye e tre alert e pe kestyonn tou sa ki pe pase otour li, e ki pa pe pare pou li zis avan nenport kwa ki ganny dir par bann Dirizan.

Lo sa size lamannman Lalwa ACCS, mon pa'n zwenn okenn zabitan ki swa *LDS* ou *US* ki krwar ki zot in ganny dir tou laverite lo bann fe. Seselwa i konvenki ki i annan keksoz ki ganny kasyet e ki ankor pe ganny kasyet e ki ou Gouvernman pa pou zanmen vin devan e devwal tou laverite.

Sa i kre en sitasyon dout dan lespri dimoun ki e zis donn nesans kestyon parti kestyon lo kwa ki pe arive ozordi dan nou zoli pei, kot Gouvernman li menm i vwar nesosite pou fer *shortcut* dan plas donn legzanp e fer keksoz dan en fason drwat kot nou kapab ariv dan en lazistis ki vreman zis pou tou sa pep Seselwa.

Bann kestyon ki'n leve i varye e i tous bokou size diferan, e vi ki i annan bokou keksoz mazer ki pe deroule dan nou pei an se moman, zabitan i tant pou melanz bann size e brouy la realite pou ariv lo en meli, melo konfizyon.

E Gouvernman li menm pa pe ede. I pa pe senm laklarte lo sa size. Zot pe pran bann desizyon ferm ki zot ti dir zot pou pran e dan plas pran desizyon zot les sitwayen debat lo size. E zot debout a kote pou get rezilta deba avan i zot pran en desizyon deba avan ki zot pran en desizyon, i kontribye pou kre plis konfizyon.

Kestyon, eski in deza annan dan listwar Sesel kot en *case* ki ganny met devan Lakour i ganny met lo poz, e lanons i ganny fer konmkwa ki Lasanble pe al pas en Lalwa pou *case* kapab kontinyen? Eski i en keksoz normal sa? Eski i normal pou lanons ganny

fer devan Lakour konmkwa ki Lasanble pe al pran en Lalwa kote ki zot konnen laba devan Lakour konmkwa ki Lalwa pe al pase? Lekel ki'n dir sa parol? Ki mannyer e ki zot in ariv lo en sel konklizyon, eski i annan en kek trik dan zwe?

Eski travay Lasanble i ganny deside ava menm ki i ariv devan Lasanble? Eski nou bann Manm la anndan nou pou zis bann *rubber stamp* ki la pou aprouv azanda lezot dimoun?

Lekel ozordi Sesel ki annan sa pouvwar pou fer nou bann reprezantan Lepep zis vin bann *rubber stamp*, olye bann vre Parlmanter ki la pou fer reprezentasyon nou pep.

Mr Speaker kestyon pa fini la. *Case* devan Lakour in ganny pez poz, tir kot ACCS al kot AG pandan ki Lalwa i amande pou donn ACCS plis pouvwar pou fer sa *case* retourn kot li.

Case pour le moman i dan lanmen AG. Eski AG li i pa deza posed tou sa pouvwar ki ozordi nou pe donn ACCS? Dan plas amann Lalwa ACCS e kre lenpresyon ki nou pe bouz poto gol dan milye laplenn, akoz ACCS pa kapab tay longer laplenn, akoz AG pa zis *takeover* sa *case* e termin li dan en fason profesyonnel e konpetan?

Aret sa bann *drama* ki pe pase otour sa *case* ! Met li dan anmenn en *proven professional* eski sa pa ti ava pli meyer?

Mr Speaker i annan ankor kestyon, ACCS in fer lenvestigasyon pandan 5an, e sa letan sa Lalwa in ganny amande pou plizyer repriz, i fer sote 5 mwan depi ki sa *case* li menm in komanse.

Eski pandan ou sa letan ACCS pa'n zanmen trouve ki son Lalwa pa pe donn li pouvwar pou fer le neserer? Oule dir mwan menm avek led Langleter, *La France*, Linyon Eropeen e sepa ki lezot ankor, ACCS pa'n posed ase konpetans pou realiz tou sa bann defayans ki zon *case* in kolaps?

La ozordi meyer keksoz ki nou trouve pou fer se pou konsantre ankor bokou plis pouvwar dan lanmen ACCS, dan plas asize e kestyonn lo son konpetans.

Mr Speaker lalis kestyon i kontinyen. ACCS avek tou sa resours, tou sa sipor enternasyonal a son dispozisyon ti'n devret kapab evit sa sityasyon ki nou ladan ozordi. Kot i annan en *case* ki pe deroule devan lakour e Lalwa pe ganny amande zis pou sa *case*.

Menm si largiman ava kapab ganny avans, ki Lalwa pa

pe ganny amande zis aköz ki i annan sa *case* devan Lakour?

Me laverite in fini sorti e nou tou nou'n tande. Eski sa sityasyon ti'n kapab ganny evite? Eski zot Gouvernman avek ACCS ti'n kapab fer pli byen? Eski la prezan i annan okenn fason pou ACCS ganny sa *case* dan en fason ki prop e onnet?

La mazorite Seselwa i anvi war zot Gouvernman i azir dan en fason ki *fair*, ki balanse e ki nou tou nou pou kapab demen ganny en tretman ki zis e egal devan Lalwa. Napa personn dan Sesel ki swete ki Gouvernman demen i ganny en *case* par bann mwayen ki dan dout, ouswa ki zot pe ganny en *case* par bann fason pli pratik ki ganny remet an kestyon.

Seselwa i anvi war son Gouvernman pe pratik *fair play* non, pa pe komet *foul* dan milye *match*, zis aköz i annan ganyan par nenport ki mwayen.

Mr Speaker an terminan mon pou dir ki mwan personnelman mon pa pe blanm Gouvernman pou sa lanbara ki la devan nou Lasanble ozordi. Si sityasyon in ariv devan nou, sa se gras a lenkonpetans ACCS.

Si nou kontinyen dan menm direksyon avek sa menm ACCS, mon pa krwar ki nou pou

zanmen kapab ganny en bon rezilta. Ennler mon mazine si sa legzersis ki nou pe fer ozordi pa pe ganny fer par ekspre. Mwan mon ava prefere pou gard rezervasyon pangar taler mwan osi mon ava ganny met sanksyon.

An terminan mon annan sa pou dir, ou pa ekspekte ariv lo en bon destinasyon an pasan par en move semen. E en pei pa pou zanmen kapab ekspekte delivre en form lazistis pou tou, ki vreman zis si son metod ki pratik lazistis i enzis. Avek sa de pti mo mon a dir ou mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a zis par kosyon zis *remind* bann Manm pou ki zot bezwen fer byen atansyon dan referans avek okenn *case* ki Ankour. Mersi. Nou ava apel Onorab Cosgrow. Ankor Onorab Pillay?

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi Mr Speaker. Ankor Onorab Pillay me i dezapwentan. Ou konnen se sa, nou annan en problem la nou. Problem se ki nou *Standing Orders*, e ou byen dir poudir ki i kosyonn Manm pou anmenn eleman ki *subjudice* dan en deba.

Be i pa Lasanble Nasyonal ki'n kre sa *subjudice*, se ACCS

li menm par mansyon ki in fer devan Lakour ki sa *case* ki devan Lakour pou pran *pause*. E in ganny dir Ankour par Avoka ACCS ki ler Lalwa i pase, ki Lalwa pe al pase Lasanble pa ankor debat lo Lalwa, Lalwa pe al pase dan Lasanble ki zot pou kontiny zot *case*.

So la avan ou kosyonn nou, mon krwar ou pou bezwen egzers en grander lespri pou konpran poudir fot mon krwar poudir Onorab in dir fot i pa ek nou, fot i klerman avek ACCS e Zidisyer ki pe komet en vyolasyon privez en vyolasyon konstitisyonnal.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi. Personn dan Lasanble pa ankor fer okenn fot. Mon pa pe akiz okenn dimoun ki'n fer fot. Lo size ki mannyer sa komanter in ganny fer an deor Lasanble mon pa konn listwar, mon pa konnen ki mannyer egzaktaman in pase, alor mon pa pe adres sa. Mersi. Onorab Cosgrow ou lentervansyon silvouple.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Vis-Prezidan. Tou dimoun a lekout. Mr Speaker ankor dan egzaktaman en mwan, nou pou

komemor Lazournen nou Konstitisyon. Nou Konstitisyon ki Lalwa Siprenm nou pei. E ki tou Lalwa pei i neserman bezwen form la baz.

Nou Konstitisyon i osi fer provizyon Lofis *Attorney Zeneral* anba Lartik 76. E donn *Attorney Zeneral* pouvwar pou advice, e prosekut lo lapar Gouvernman. Konstitisyon i osi fer provizyon pou kre en Lafors Lapolis, pou fer deteksyon e fer lenvestigasyon krim parmi lezot keksoz.

Mon dir sa Mr Speaker akoz, mon oule fer resorti kantite pouvwar ki ozordi en lenstitisyon, ki pa etabli par Lalwa Siprenm nou pei i annan ozordi. Annefe ACCS ozordi i annan pouvwar pou arete, pou fer lenvestigasyon, e osi fer prosekisyon.

Okenn lenstitisyon avek sitan pouvwar i bezwen egzers sa avek kontrol e restren e avek tou respe nou Konstitisyon. I bezwen fer sir ki aplik *the rule of law* e i respekte *due process*.

Annefe parey mon'n dir, i annan 2 lenstitisyon ki ganny kree anba nou Konstitisyon, sa se Lapolis avek Biro *Attorney Zeneral*.

Ler nou pe get bann fonksyon, or bann pouvwar ki ACCS in gannyen, annefe i en *super entity* ki menm pa ganny

kree anba Konstitisyon, me solman i annan pouvwar tou lede lenstitisyon.

Sa ki ganny sa manda Mr Speaker, pou zer sa lenstitisyon i bezwen annan konpetans. I bezwen annan kalifikasyon, e i bezwen annan abilite pou enplimant sa manda a en nivo ki *Attorney Zeneral* e osi Komisyoner Lapolis ti pou egzers zot manda anba zot lenstitisyon.

Savedir i bezwen annan konpetans dan *law enforcement* e osi konpetans legal. Sa bann konpetans, *the rule of law in due process*, i riske ganny konpromize. E mon pou al osi pli lwen, poudir ki drwa imen garanti par nou Konstitisyon i osi an zwe.

Mr Speaker, mon santi ki nou pe debout ozordi devan en presipis avek tou konesans ki nou riske tonbe. Se la demokrasi e lespri nou Konstitisyon ki pou ganny dimal si sa i arive.

I enportan note Mr Speaker, e mon pa en pratik en *practitioner* legal, me letan mwan mon pe gete mon pe obzerve, e mon'n fer serten pti resers. I enportan note ki sa pa en pratik dan okenn sosyete demokratik. Annefe okenn pei *Commonwealth* pa pe pratik sa ki nou pe fer ozordi.

Me *I stand to be corrected*, mon pa krwar i annan okenn pei *Commonwealth* ozordi ki pe pratik sa zafer ki nou pe fer. Tou lendikasyon i montre ki Gouvernman ozordi pe zwe avek provizyon Lalwa pou *suit* en sityasyon. Sa i en pratik Mr Speaker ki tre danzere.

Dan lentrodiksyon *Bill*, Vis-Prezidan in fer referans dan bokou lenstans, kot i ranplas provizyon Lalwa ACCS avek provizyon ki deza egziste anba Kod Penal parey in ganny fer resorti par Onorab Gabriel. Be pa i deza annan en lofis etabli par nou Konstitisyon.

E ki pe ganny zere par en profesyonnel ek en group profesyonnel? Dabor ganny reprezante par Mrs Sirame la. Avek tou kapabilite, zot osi ganny *empowered* par nou Konstitisyon ki Lalwa Siprenm, pou egzekit Kod Penal. Alors akfer, nou bezwen donn sa bann menm pouvwar e plis pouvwar ankour a en lot Lotorite.

Nou pe esansyelman *duplicate*, pouvwar *Attorney Zeneral*, e menm al pli lwen. Mr Speaker mon konnen ou'n fer - ou'n kosyonn nou lo okenn keksoz ki pe pas Ankour.

Me mon annan sa detrwa pti mo pou dir, ozordi si nou pran sa ka spesifik ki Ankour, i kler ki sa bann nouvo provizyon

pe ganny anmennen pou rektifye en gaf ki ozordi Komisyon ek son bann partener in fer dan sa ka.

I malere ozordi ki sa kalite pratik, pe ganny fer par Gouvernman. E la mon bezwen dir, soulinyen aköz nou konnen lekel ki pe asiste ACCS siporte par Linyon Eropéen ek Langleter. I malere ozordi ki nou annan sa kalite zafer pe arive dan Sesel siporte par de, *well* Linyon Eropéen en gro pei, e Langleter - swadizan bann gran demokrasi pe vin fer serten pratik.

Ki pou mwan, ler mon pe gete mon pe analize i pa neseserman demokratik. E i pa donn respe *the rule of law e due process*. Ki pli enkyetan ankour se lefe ki sa separasyon pouvwar etabli par nou Konstitisyon in ganny met an kestyon.

Bann devlopman resan, ki'n pase Lakour i enkyetan e sa i piblik. Ler Lakour i fer en *statement*, ki '*after the law is amended.*' '*After the law is amended*', e mon *quote*, sa ki ti dir Ankour. I kree dout lo separasyon e mank respe pou en lot brans Leta.

Me sa lot brans Leta se nou Lasanble Nasyonal. Bann Manm ki'n ganny elekte, bann lezot Manm proporsyonnel, nou

louvraz, Se fer pass bann Lalwa, *scrutinize* travay Gouvernman dan tout enparsyalite. E ler ou tann en lot brans Leta, e donn preski dir garanti, 'ki ler Lalwa i pase,' savedir i montre ou ki annan en problemn, separasyon pouvwar.

E in ganny dir souvandfwa lo sa kote latab - *Leader* Lopozisyon souvandfwa in koz lo sa zafer, sa separasyon pouvwar ant L'Egzekitiv Lezislatif, avek Zidisyer.

E la i en legzanp tipik kot sa sepa rasyon pouvwar i ganny met an kestyon, ler mon osi get sa nouvo devlopman Ankour, mon osi annan bokou dout dan sa eleman *due process* parey mon'n dir. Apre detrwa mwan ki ACCS in enstitye prose legal - enstitye prose legal dan sa ka, be Lakour, in pa'n kapab vwar ki komansman pa ti pou kapab ganny aplike?

Bezwen mazin enn pti pe, eski Lakour pa'n vwar? Akoz i kree dout. Petet mon mal, me i annan en kantite dout deor, dan lespri Seselwa. Eski Lakour o komansman i pa ti war? Eski Lakour i mank serten konpetans pour war? Ouswa, eski i annan en kolaborasyon, ant Lakour avek L'Egzekitiv?

Mon pa pe dir i annan mwan, mon pe dir i annan bann

dout ki vin dan nou lespri, akoz sa nespes kalite devlopman ki nou'n vwar tou resaman.

Enn bann keksoz ki sa provizyon De Lwa pe anmennen osi, ki annan konsern deor, ki konsern, bokou, bokou piblik. E nou'n vwar bokou komanter ki'n ganny fer lo la, se sa eleman retrospektivite.

En eleman ki mon'n ganny fer konpran ki ti egziste dan Lalwa, i ti ganny retire dan en lamannman, an 2020, ki ti fer avek sa Lalwa. Zot a koriz mwan si mon mal me mon'n ganny fer konpran koumsa. Si sa letan ti annan en nesesite, pou retir retrospektivite akoz mon panse petet profesyonnel sa letan, ti santi ki provizyon pa ti konstitisyonnel.

Me pour kwa ki ozordi, nou deside retourn en tel provizyon? Nou anvi *suit* en serten sityasyon pou kapab ariv lo en bi an relasyon avek en keksoz. Nou pa pe ouver nou lespri pou annan grander lespri pou fer Lalwa vin enn ki pa aplik zis pou en keksoz ozordi me i aplik pou de lannen, de lannen ki vini pou diferan senaryo e diferan sityasyon?

I enportan ki nou koz lo la sa. I enportan ki dimoun deor, i realize sa. Akoz sa ki pe arive, la i kapab *suit* en ka. Me i kapab vin en roten ki fwet en kantite

lezot dimoun deor. Si zot pa realize zot pa konpran sa kalite provizyon Lalwa ki pe ganny anmennen.

Eski i byen? Eski i konstitisyonnèl? Eski i respekte Lalwa - *rule of law*? Eski en dimoun pou ganny drwa a *due process* avek serten provizyon koumsa?

Mr Speaker nou tou - an dizon sa nou tou, nou pa sipòrt koripsyon ek bann pratik parey. Nou tou nou bezwen fer tou pour retir sa dan nou sosyete. Me ankor mon tourn lo sa de zafer - *rule of law*, e *due process*, par lao tou drwa. Lendividi i garanti anba nou Konstitisyon pa devret ganny pil lo la, zis pou *achieve* en bi.

Lalwa i la pou longer ditan. E i bezwen, ganny fer touzour dan bon lentansyon. Okenn dimoun ki'n pratik Lalwa, i konnen ki Lalwa i ganny fer dan bon lentansyon. *For the greater good, for the greater cause*. Me non, pa pou pini - *well* pa pou abiz pouvwar pou pini dan en sityasyon. Me pou dil avek keksoz ki bezwen ganny dil avek.

Mr Speaker mwan, mon annan en kantite dout lo sa ki pe pase la mwan en kantite dout, malgre mwan osi mon anvi vwar ki Sesel, nou *rid* nou pei *of* sa bann pratik ki pa bon

pou nou, ki pa bon pou lekonomi, pa bon pou lavenir nou zanfan, i pa bon pou nou repitasyon, pa bon pou repitasyon nou bann lenstitisyon, nou tou nou anvi vwar sa Mr Speaker.

Me nou pa kapab ler nou ep sey tir en keksoz, nou anmenn en lot zafer, ki osi pa bon, pou nou kapab *achieve* sa bi ki nou anvi *achieve*. Tou Seselwa i bezwen pran konsyans sa ki nou pe fer ozordi. Asize get byen sirtou konsiderasyon politik. Parfwa nou ganny *blinded* par lentere politik.

E nou bezwen get, lentere pei, lentere Sesel, lentere nou bann lenstitisyon. Bann lenstitisyon demokratik ki'n ganny etabli. Dabor ankor dan lan nou pou fer 30an nou Konstitisyon. Nou bezwen get lespri nou Konstitisyon. Get bann drwa fondamantal ki, nou Konstitisyon i donn nou bann sitwayen. Nou bezwen, get sa bann sa Lalwa sirtou, sa bann lamannman avek sa lizye.

Annou pa ferm nou lespri, zis aköz nou annan petet serten lanmertim, serten santiman anver serten keksoz partikilye. Nou bezwen gete sa ki pase la i kapab aplik lo mwan lo zot, nou tou Seselwa ozordi.

Mr Speaker avek sa de mo, mon a remersi e si i annan okenn kontribisyon a Staz Komite, mon ava fer. Me mon vremen trakase avek ki manner serten bann devlopman pe arive lo kote enparsyalite, sa trwa brans Leta. E lafason ki keksoz pe ganny fer ozordi dan Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel Onorab Andre.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm Onorab. Bonzour tou dimoun ki a lekout, VP ek ou delegasyon. Mr Speaker letan mon'n ekout Onorab Cosgrow, fer son lentervansyon, mon realiz detrwa keksoz.

Onorab Cosgrow, in etabli, oubyen met devan ki nou bezwen get byen Lalwa letan nou amande. E mon apresye travay ki ACCS pe fer. Me Onorab Gabriel li, an *grosso modo* in dir ki sa ki pe ganny fer i paret i annan bann motiv par deryer. Zot tou lede zot in refer avek nou Konstitisyon.

Mr Speaker Lalwa i en keksoz ki dinamik. E letan ou met en Lalwa an plas, i toultan enportan pou kontinyelman vwar si sa Lalwa pe *attend* son

bi. E ki ou pe ganny sa rezilta ki sa Lalwa in ganny pase pou li fer.

Alors se avek sa, ki en Gouvernman *du jour* parey zot letan zot ti o pouvwar, zot ti fer. E zot ti anmenn bann lamannman, ki par ler i kapab annan en laspe kontroversyel, oubyen dimoun i kapab santi ki annan en laspe kontroversyel. Sa i normal.

Onorab Cosgrow in dir nou poudir i annan dout. Dout letan en Lalwa pe ganny pase i en eleman normal.

Me selman sa dout bezwen ganny klarifye. E se letan en dout i ganny klarifye ki nou konpran sa laspe ki Lalwa in ganny anmennen devan nou.

Mr Speaker mon'n komans koumsa, pou mwan osi fer dimoun deor konpran ki i annan en proses, ki bezwen ganny swiv. E ki enportan pou nou kapab konpran sa proses. Laspe Konstitisyon in ganny leve.

Mr Speaker Konstitisyon ki pe ganny koz lo la - eleman Konstitisyon ki pe ganny koz lo la se Lartik 19(4). Pou benefis bann ki pe ekoute mon ava lir Lartik 19(4) akoz i Angle i dir koumsa,

“Except for the offence of genocide or an offence against humanity, a person shall not be

held liable to be guilty of an offence on account of any act or omission that did not, at the time it took place, constitute an offence.”

Mr Speaker akoz ki mon'n dir sa, se ki pou montre ki sa Lalwa ki devan nou - Annefe letan mon'n koz avek ankor mon bann koleg Avoka, e avek lezot domenn ki relye avek Lalwa, mon'n, e letan mwan menm mwan mon'n pas lo sa Lalwa - e mon'n pas lo sa Lalwa plis ki 3 fwa, pou mwan kapab konpran e *convince* mon lekor ki pa pe kree en lofans. E mon kapab garanti ki lafason ki i ete, i pa pe kree en lofans.

I pa pe kree en nouvo lofans. Ki sa Lalwa pe fer, se permet agrandi *scope* ki ACCS, i kapab *investigate*, apre fer prosekisyon. Be napa nanryen ki kont Lartik 19 dan sa konteks. I kapab kekfwa i annan lezot largiman, ki en dimoun i kapab mete, me selman i pa pe ofans Lartik 9(4) nou Konstitisyon.

Letan nou pou al enn pti pe pli pres avek sa bann amannman. Si nou get nou, 40 *of the Principal Act. Section 40 of the Principal Act*, ki pe ganny amande, *repealed and replaced*, 40 ki an egzistans i dir ou,

“A person who abets, counsels or conspires with any

person to commit an offence under this part, commits an offence and is liable on conviction to a sentence as if that person committed the offence”

Sa lamannman ki pe ganny anmennen Mr Speaker, i pa pe kree en nouvo lofans dan sa konteks. E mon ava lir li pou benefis bann dimoun ki napa, sa Lalwa devan zot *“A person who conspires with another to commit an offence under Part III of this Act, is guilty of an offence and is liable on conviction, to the same penalty as would apply on conviction for the Part III Offence.”*

Alors i pe zis klarifye, me i pa pe kree en nouvo lofans. I enportan, pou nou ganny sa Mr Speaker, akoz nou pep deor, i bezwen konpran antye sa Lalwa k i mannyer i ete. Mwan osi Mr Speaker mon pa pou kasyet. Letan mon ti lir li premye fwa, se sa mon lenpresyon. En vyolasyon Lartik 19(4).

Me se sa ki mon'n bezwen relir pran leksplikasyon, akoz menm si nou dan en domenn, pa tou keksoz ki nou ofe avek, pa tou keksoz ki nou konpran premye lenstans. I annan *case* ki mon'n fer Mr Speaker ki mon'n bezwen get *video* 20 fwa, pou mwan kapab vwar kote mon pou antre pou mwan

kapab *win* sa *case*. E finalman, mon ti *win* sa *case*.

So i pa la premyer lenstans ki ou ganny sa. Alors, mon le klarifye e fer sir ki nou kler lo Lartik 40. E letan nou pe get an referans avek Seksyon 51. Seksyon 51A anefe i pe, e ki sa i en pouvwar ki Egzekitiv i annan.

Pou anmenn ankor bann, laspe, oubyen ki ACCS i kapab dil avek. I pe dir ACCS oubyen i pa pe kree ankor enn fwa en lofans ozordi pou ACCS dil avek. I pe dir ACCS i kapab dil avek en lofans ki egziste. So i pe *broaden* sa *scope*, ki ACCS i kapab *investigate*. E fer prosekisyon.

Alors ankor enn fwa, napa en vyolasyon, Lartik 19(4). Akoz napa lofans ki pe ganny kree. Mr Speaker letan nou pou get, sa *consequential amendments*. Parey mon'n dir en Lalwa, oubyen en lamannman dan en Lalwa, i ganny fer letan ou vwar poudir sa Lalwa, i pa pe *attend* sa lobzektiv ki ou lentansyon sete pou donn li.

Letan ou vwar i pa pe *attend* sa lobzektiv, se la ki ou anmenn en lamannman dan sa konteks, pou ou *cure* sa *defect*. Oubyen pou ou fer sir ki i *attend* sa lobzektiv ki ou, ou ti a swete sa Lalwa i *attend*.

Alors i enportan pou note ki ankor enn fwa sa *consequential amendment*, i pa pe kree okenn lofans. I pa pe kree lofans Mr Speaker. Me i pe dir kan ki sa lofans i vin an aplikasyon. So ankor enn fwa napa en vyolasyon Lartik 19(4). Akoz dan sa konteks, *there's no new offence being created*.

E letan nou pou dil avek en laspe koripsyon, koripsyon i en lofans ki kontinyel Mr Speaker. I kontinyen. E letan nou pou gete anba, *AMLCFT Act, Money Laundering* i ti en *continued offence*.

En dimoun si in lav larzan dizon 2010, e letan in lav sa larzan, e in aste en biznes avek sa larzan ozordi. Eski nou poudir ki nou pa pou al *investigate* kote sa dimoun in ganny sa larzan pou li aste sa propriyete? Napa en Gouvernman ki pou vin o pouvwar Mr Speaker, ki pou le vwar en keksoz koumsa.

Akoz ou bezwen konnen, e ou bezwen kapab al an aryer, pou ou kapab vwar kan e kote sa dimoun in kapab kolekte, e fer lave dan masin sa larzan. Akoz *it is a continuing offence* Mr Speaker. I pa aret la.

E si sa dimoun avek sa biznes, ki i annan i ganny larzan. E i aste en lot biznes, ankor dan 3an, 4an, eski ou pa

pou *investigate* poudir i ti ganny larzan avek sa enn biznes, pou li kapab fer?

Akoz si non sa i fer ki, ou pa pou efektiv, ou pa pou efektiv ditou. Alors mwan Mr Speaker, apre ki mon'n pas lo sa Lalwa parey mon'n dir plis ki 3 fwa. Mon santi ki i en Lalwa, ki i neserer, e ki i pou donn ACCS plis pouvwar pou li kapab fer travay ki i sipoze fer. Mon pa pou tous lo sa *case* ki Ankour.

Akoz mon pa krwar nou devret anmenn sa *case* ki Ankour dan sa konteks ki la. Nou bezwen donn ACCS, *the power* ki li i bezwen pou li kapab fer en travay efikas. Onorab Cosgrow in dir, i osi i anvii vwar ki nou *get rid of* sa bann kalite pratik.

Akoz si nou kit laport ouver nenport ki Gouvernman ki vini pou annan en pratik ki pa akseptab, eski nou pou kapab dil avek? Nou, nou pa pe fer sa ozordi - Gouvernman LDS pa pe fer sa pour li esap en sityasyon.

Si en dimoun dan Gouvernman LDS i fer, i annan en Lalwa pou dil avek. E ACCS i a kapab *investigate*. Se sa ki nou pe dir.

Avek sa de mo Mr Speaker, mon le VP avek son delegasyon konfor, ki mwan koman en Avoka, ki dil bokou

dan sa bann sityasyon, e mwan osi kekfwa en zour letan enn bann dimoun i a ganny sarze kekfwa mwan ki pou defann zot.

E mon pou fer li *to the best of my ability*. Me selman mon krwar la nou bezwen met sa Lalwa an plas, e fer sir ki zot ganny sa pouvwar ki zot *deserve*. Alors mwan mon pou siport sa lamannman ki pe ganny anmennen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel prezan Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, VP ek ou delegasyon, tou bann koleg Onorab bonzour.

Mr Speaker ozordi, i ekstrememan enportan dan nou Lasanble bann levennman ki pe pase. Mon'n ekout, prezantasyon anmennen par VP, son bann largiman, anmennen lo sa Lalwa e mon vwar dayer in byen konpoz son lekor byen inosaman in fer son prezantasyon.

E mon osi ekout prezant deliberasyon anmennen, ganny fer par lo tou lede kote latab. I annan ki pe dir i byen. I annan ki pe kestyonn lafason keksoz ki pe ganny fer. Sa se nou kote,

ki pe fer sa bann tel kalite refleksyon.

Mr Speaker, ozordi nou vwar nou dan en sityasyon kot nou bezwen fer sir ki nenport kwa desizyon ki nou fer parey Onorab Andre in dir dan son prezantasyon. Ki dayer in fer li parey ti pe fer prezantasyon en *case* Ankour kot in anmenn bokou bann largiman teknik pou zistifye aköz sa Lalwa ki pe pase ozordi, i bezwen pase.

Nou lo nou kote latab, ganny nou kler, nou pa pe neserman siport okenn pratik koripsyon. Dan nenport kwa ki nou fer la nenport kwa ki nou dir i napa nanryen pou fer avek siport swa defann okenn akt koripsyon ki'n ganny arive.

Ki nou senpleman pe fer? Nou pe kestyonn lafason ki keksoz pe ganny pase. Kantmenm zot poudir nou, pa al refer lo sa ki'n pase devan Lakour. Me i kler, sa ki'n pase devan Lakour, ki pe fer nou ozordi kestyonn sa. Kot letan ou vwar Ziz li menm, pe dir *case* pou al pase, devan Lakour - *I mean* devan Lasanble kot *approval* pou al ganny donnen.

E ti al pli lwen ki sa ki dir avan le 24 Me, si mon memwar i byen, sa i anmenn mwan pou get en kou lo nou rol. Semenn pase mon'n dir dan sa Lasanble. Mon'n dir ki nou

Manm Onorab, annou pa met dan en sityasyon kot zis nou ganny servi, koman bann *rubber stamp*.

Mon trakase ki ozordi, mon trakase ki ozordi sa sityasyon i kapab vin en realite. Letan mon dir vin en realite. Annou get i nou annan ozordi. Annou get dan Lasanble en evolisyon. Ki nou'n vwar, nou'n vwar ki nou Speaker, ki nou Speaker - ozordi Speaker avek tou respe, i en Prezidan en parti politik! Nou get son Deputy Speaker - en Sekreter Zeneral parti politik!

E letan prezantasyon i ganny fer i dir sa i sorti dan zot Manifesto. En parti politik! Nou al pli lwen, nou get kot Lakour, nou vwar ki Sef Ziz i ganny en lapwentman, baze lo rekomandasyon SCAA, ganny apwente par Prezidan.

I mean CAA, eskize, e egalman Komisyoner ACCS i ganny apwente par Prezidan. Sa ki montre, en pouvwar absolut parey Onorab in dir ki en Prezidan i annan lo tou - depi son Egzekitiv, depi son Zidisyer, depi son Lezislativ. E so, ki nou pou vwar?

E letan nou gete zot annan zot, en mazorite, en mazorite 25 zot. En mazorite boutey ver ki vid. E la *actually* zot pe tranpe, zot pe tranpe esper nou tou

koze lo sa latab, apre pou zot vin koze. *Ok?* Be nou pa kapab *afford* kontinyen sa bann kalite pratik.

Nou a bezwen travay ansanm Mr Speaker. En Lasanble, parey Onorab Loizeau in dir, la li menm i admet ki zot en Lasanble *rubber stamp*.

HON NORBERT LOIZEAU

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Loizeau. Silvouple.

HON PAUL ERNESTA

Mr Speaker dir Onorab Loizeau, si anvi koze lev son lanmen i ava koze. Dir li aret tranpe, lev son lanmen i ava koze Mr Speaker.

HON NORBERT LOIZEAU

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Loizeau. Ou a respekte lord Lasanble silvouple. Onorab Ernesta prosede.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, nou Lasanble i sipoze en Lasanble ki kapab anmenn konfyans pou dimoun. Nou Gouvernman i bezwen en Gouvernman - menm enkli son

Zidisyer, i kapab anmenn konfyans pou dimoun.

Me letan ou vwar en Gouvernman petet zot in dir, i kapab lo en bon *act*, me solman i toultan annan en lentansyon malisyè, deryer tou son azanda. Sa i danzere pou en pei. E mazine demen bomaten.

MR SPEAKER

Onorab ou pe fer en alegasyon ki al en pe lwen la. An akizan ki Gouvernman i annan lentansyon malisyè, deryer tou sa ki i fer. I pa en soz ki ou kapab *substantiate*. So, mon a dir ou evite fer sa kalite alegasyon.

HON PAUL ERNESTA

Ok Mr Speaker. Mon ava zis pa dir ki dan tou aksyon nou Gouvernman ozordi i annan bann bon lentansyon, Mr Speaker. Mr Speaker, nou Lasanble nou sipoze kapab, nou tou, mon demann nou tou, annou debout, debat lo en keksoz ki vini, annou pa zis vini koman sa *rubber stamp* dan sa Lasanble.

Tou sa ki Gouvernman i dir, tou sa ki Gouvernman, ki sa Gouvernman pe fer, L'Egzekitiv zis nou lev lanmen avek. Akoz pa sa ki nou dimoun in met nou la. Nou dimoun in met nou la pou defann zot. Nou

dimoun in met nou la pou nou
koz pou zot. Pa le -

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Silvouple!

HON PAUL ERNESTA

But Mr Speaker, mon tann
Onorab -

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Silvouple!

HON PAUL ERNESTA

Be dir li les mwan koze.

MR SPEAKER

Silvouple!

HON PAUL ERNESTA

Si i anvi koze lev son lanmen, i
a koze Mr Speaker.

MR SPEAKER

E atann en moman. Mon a
demann bann Manm ankor enn
fwa, silvouple aret enteronp
lentervansyon dan Lasanble. Si
zot le koze, lev zot lanmen e zot
a fer zot lentervansyon, ler i ariv
zot tour. Mersi.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Sa i montre
zot kalite, zot pou toultan koz

dan deryer *mic*! Letan dan sans
pou zot ganny *mic*, zot pa oule
koze !

MR SPEAKER

Ale kontinyen mon'n, fini dir lo
la.

HON PAUL ERNESTA

Mr Speaker. Nou vwar
malerezman ozordi nou vwar sa
group dimoun, ki sipoze la pou
travay pou dimoun. Zot pe degiz
zot, pou zot parey mon'n dir pli
boner vin sa *rubber stamp* pou
lev lanmen.

E taler zot pou vin dir
nou, nou zis la nou vin fer
politik *populist*. Nou zis la pou
vin fer nenport kwa. Me sa ki
zot pe fer, zot toultan fer li avek
konsyans zot. Zot pe dir li, zot
pe fer li dan preteks pou fer sa
ki byen pou dimoun.

Kan an realite zot preteks
se pour zot kasyet zot bann
azanda ki zot fer Mr Speaker.
Be nou'n vwar bokou, bokou
lenstans kot bann dimoun, i
ganny anbete. Letan zot ganny
dir, la i ver zot get deor i kapab
en lot kouler deor. Letan i dir
lizour, get deor Mr Speaker.

MR SPEAKER

Onorab ou kapab retourn lo
Bill.

HON PAUL ERNESTA

Mr Speaker dan dernyen, lentervansyon ki enn zot Dirizan ti fer. I ti dir koumsa. “*Be true to yourself.*” I ti dir sa li. Me an menm tan, letan ou realize. Letan ou pe koz lalang, ou pa pe koz lalang ek personn, ou pe koz lalang avek ou prop lekor.

So Mr Speaker, avek sa de mo pou demann nou bann dimoun ki la dan sa Lasanble, pou zwenn nou. Akoz demen bomaten sa Lalwa, sa fason fer, mazine nou pou annan en frer, nou annan en ser, ki kapab nou madanm, i kapab nou manman.

Si demen bomaten, i annan en keksoz ki nou pa neserman kontan avek, nou pou vwar nou, nou pou bezwen vin dan Lasanble pou aprouv en Lalwa, pour ki nou bann frer ek ser i ganny kondannen inosaman.

So Mr Speaker mon demann nou bann dimoun. Annou mazin demen, annou pa get la. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel Onorab Sandy Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou bann Manm ankor enn fwa. Bonzour tou dimoun ki pe

ekoute. Mr Speaker letan mon ti pe grandi mon rapel, mon paran toultan ti dir avek nou, dan Labib i annan en verse pou bann zonn.

Zonn nou ti ganny en malediksyon avek nou kreater, nou malediksyon sete, nou pou bezwen leve, al travay, lasyer de nou fron, pou nou ganny nou dipen. E en keksoz ki mon ankor pe fer la, mon rapel byen letan mon ti dan Lasanble Nasyonal an 2010/2011, nou pa ti pran par dan eleksyon pandan 4an, mon ti vwar mwan koman en papa, koman en ansyen Manm Lasanble Nasyonal, mon ti al lo *carpark* pirat dan mon pti lot ki mon ti’n aste avek Labank *Barclays*, pou mwan fer pirat. Pou mwan ganny en lavi, pou mwan ganny de pake dipen, pou mwan sonny mon 3 zanfan ki mon ti annan, sa letan.

Mon ti fer sa Mr Speaker, senpleman parski mon pa ti anvi tap laport personn, ni Sosyal, ni *means testing*, ni al kot Ladministrasyon Distrik, nou pou sey pran en larzan ek en dimoun. Apre pou li koze pou li dir, la li la i ti Manm Lasanble li, la selman mwan ki pe donn li en pake dipen.

Alor Mr Speaker, mon ti pran li dan mwan, pour mwan imilye mon lekor, imilye mon

fanmir. Pou mwan al anvil travay, rod mon pake dipen anmenn pou mwan trwa zanfan, ki ti pe depan lo mwan sa letan.

Mon komans koumsa parske, ozordi Sesel, i enportan pou nou mazine poudir i annan plizyer dimoun ki nou vwar pase o bor nou, ki nou viv o bor, nou vwar nou. Plizyer dimoun i dir ek ou, ou'n vwar entel ou? Ou'n vwar groser lakaz i pe fer? Ou'n vwar bato konbyen bato in aste? Ou'n tande konbyen kare later i annan? Dan nou distrik dimoun i dir ek nou. E dimoun i servi, sa term "tousala se bann byen malaki!"

Ozordi mon kapab dir ek Lasanble Nasyonal, poudir mwan Sandy John Arissol mon pe fer konstriksyon. E tou dimoun ozordi i kapab al kot MCB, rode ki mannyer mon pe fer mon konstriksyon, Mr Speaker.

Se atraver en *loan*, ki Labank MCB in pret mwan, aköz mon saler i pas kot zot, pou mwan pey li dousman, dousman tou lemwan i dir ek mwan ziska laz 63an mon krwar zot donn ou.

Dousman, dousman ziska en zour, mon ava fini pey zot. Selman lenportans dan tousala, demen mon ava kapab asize

mon osi anba mon lavarang, ki mon ava apel *chez moi*, pou mwan dir mon'n travay lasyer de mon fron.

San pran en sou, san pran en sou, swa pran later lezot endividi, fer li vin pou mwan. Oubyen pran larzan pou mwan fer, mon konstriksyon oubyen viv mon lavi lo la.

Se pour sa rezon ozordi mon'n lev mon lanmen, Mr Speaker parske mon anvi donn sipor sa morso Lalwa ki devan nou.

Parske Sesel in perdi en kantite an term larzan. Nou tou nou konnen. Kantite sonm in ganny mansyonnen dan Lasanble, Sesel in perdi enormeman larzan. Kantite larzan nou'n perdi.

Me par kont nou menm nou koman bann Manm Lasanble Nasyonal, souvandfwa nou vini nou dir, nou ti kapab fer sa pou nou pep, nou ti kapab fer sa pou nou distrik, nou ti kapab ed nou dimoun atraver sa.

Nou saler ozordi ti devret R10mil oye R5600. Wi nou ti pou kapab fer tousala, Mr Speaker, si zisteman nou pei, pa ti'n ganny vyole atraver bann vol ki'n pase, avek koripsyon dan nou pei!

(APPLAUSE)

HON SANDY ARISSOL

E ozordi mon kontan, parske mwan koman en Manm FPAC, mon siport osi mon *Leader*. Mon *Chairperson FPAC*, ki ti fer komitman dan nou Lasanble Nasyonal, poudir li osi, i pou siport dan tou fason pou retrouv nou R50milyon ki'n perdi.

(APPLAUSE)

HON SANDY ARISSOL

E i ti fer sa dan Lasanble Nasyonal isi.

E li i mon *Chairman FPAC* ki mwan mon en Manm lo la. Alor, mwan mon pou siport sa Prozedlwa. Selman an menm tan Mr Speaker, mon ti a kontan ki tous enn pti pe lo lamannman ki'n ganny arive. Pou mwan demann *VP*, Mrs De Silva, *Legal Counsel* ki la pou gid mwan enn pti pe, dan sa ki mwan dir - koriz mwan letan zot fini. Gid mwan, an relasyon avek sa ki mon'n dir.

Ou konnen an menm tan dezyenmman Mr Speaker, mon ti a kontan felisit *Bills Committee*. *Bills Committee* zot pe fer en kantite travay, pou asire ki bann Lalwa ki vin devan Lasanble, i ganny koz lo la, i ganny debat. E nou bezwen avoue e aksepte poudir *Bills*

Committee, i annan lakor e osi dezakor. Sa i normal, parske i an reprezantan tou lede kote latab. E alor toultan i annan sa konprenezon, e dekonprenezon. Me selman an menm tan, nou pe servi menm *purpose*, parske nou pe ede.

E mwan souvandfwa mon osi mon'n ale, pou mwan ekoute, pou mwan agrandi enn pti git mon *knowledge*, pou asire poudir letan mon vin dan Lasanble, mon konpran ki mon pe vote oubyen mon kapab fer, enn pti kontribisyon an relasyon avek sa.

Alor mon ti a kontan remersye *Bills Committee* pou sa travay ki zot pe fer. E asire ki bann Lalwa ki vini nou kapab diskite lo la. Parske nou, dan pei nou krwar lo *rule of law*. E i en priyorite pou nou.

Mr Speaker premye obzervasyon ki mon'n fer, se ki nou annan serten Lalwa ki Lasanble, souvandfwa nou regard plis. E i annan 2 an partikilye. Sa i annan pou fer ek *money laundering* enn ek ACCS. De Lalwa, e ACCS li nou pa konn li atraver ACCS, nou konn li atraver koripsyon. Lalwa Koripsyon.

E mon vwar sa i enportan akoz zot reprezant bann krim modern. E i enportan alor pou nou swiv ki pe arive dan lemonn

e tou le zour parey mon'n koz lo la dan bor nou.

E sa i fer ki avek sa bann Lalwa ki nou pe fer Mr Speaker i fer Sesel, souvandfwa ed Sesel pou nou sorti premye dan Lafrik. E parfwa nou menm depas bann pei, Eropéen kot i konsern lendeks persepsyon, koripsyon dan lemonn oubyen ankor enn fwa sorti premye pour liberte lapres dan Lafrik, e trezyenm, lo nivo mondyal.

E sa bann Lalwa ki'n deza ede pou fer nou osi, ed nou pou sorti lo bann *blacklist OECD*. E byento nou ava swete avek travay ki nou pe fer pou nou kapab osi vin lo bann *white list*. E osi fer nou *Fitch rating* ogmante.

Anmezir ki *IMF* i dir ki Sesel, i en legzanp e nou pe fer en progre ekstraordiner. Sa osi i en *plus* pou Sesel, letan *IMF* i vini i dir ek nou, nou pe fer en progre ekstraordiner. E nou ekonomi pe sitan byen fer ki zot menm anvi ouver en biro isi Sesel mon aprann.

Pour ki - parske zot santi latmosfer in sanze, e nou progre pe ogmante, Mr Speaker.

Alor dan sa konteks mon ti anvi fer detrwa kontribisyon mon osi parey mon'n dir Mr Speaker. E parey zot konnen i nou responsabilite pou sey konpran, Lalwa. Pou konsidere

kwa ki meyer pou nou pei. E alor mon ti a anvi, ki mon ava adres sa detrwa pwen avek *VP* e madanm De Silva ki la, enkli zot Konsey Legal.

Premyerman Mr Speaker, sa ki mon'n obzerve se Seksyon 40 dan Lalwa, orizinel, savedir *Anti-Corruption Act, 2016*. Ki ti *Act of 2016*, pe ganny amande. Mon ale pou regarde kwa ki sa Seksyon i dir.

La sa ki mon'n vwar Mr Speaker, dan son *marginal notes* - savedir sa pti lendikasyon an deor la, lo kwa ki annan dan sak seksyon, e ki Lalwa i dir. Annou get kwa ki i dir an son *marginal notes*, Mr Speaker.

“Conspiring with a person to commit an offence and attempt to commit an offence.” I donn leksplikasyon, ki seksyon 40 i annan de lofans. A mon avi, enn pou fer konplo pou fer lofans, e lot pou esey komet en lofans.

Me problemm Mr Speaker, letan mon regard li, sa Lalwa dan li menm dan seksyon 40, i annan zis en lofans, e sa i zis konplo pou komet en lofans. La la ki i dir Mr Speaker,

“A person who abets, counsels or conspires with any person to commit an offence under this part, commits an offence and is liable on

conviction to a sentence as if that person committed the offence.”

I mank keksoz Mr Speaker, e mon mazine se pour kwa ki zot pe anmenn serten lamannman an relasyon avek sa. Be nouvo seksyon 40(1) i dil avek konplo. E seksyon 40(2) li, i dil avek lesey pou komet en lofans.

I senpleman pe fer lentansyon orizinal, sa Lalwa ki ti pase le 31 Mars 2016, par mazorite Parti Lepep ki ti la sa letan, avek Mr Pierre, e sinyen par Mr James Michel, sa letan.

Savedir Mr Speaker sa ki mon pe dir la, i zis parey - mon'n tann Onorab John taler in donn en legzanp, mon'n al dan en laboutik mon aste en *set computer*. E ler mon ariv dan Lakour, dan mon *package* i sipoze annan en *charger*, mon pa zwenn mon *charger*, dan mon bwat, dan sa *package* ki mon'n aste.

Prezan mon bezwen retourn kot sa magazen, dir ek li, be dan mon *set* ki ou'n donn mwan i mank mon *charger*. Parske li ki konplet mon *set*, pou mwan kapab alim mon *computer*. E ler mon fer sa, i pa vedir ki mon pe demann li en nouvo *set computer*, enkli sa enn ki dan lakour li.

Non, non! Mon annan enn dan lakour mwan. Mon bezwen zis *charger*, ki manke dan mon bwat, pou mon kapab alim mon *computer*, pou ed mwan fer sa travay ki mon oule Mr Speaker.

E se sa ki nou pe fer ozordi? Ler mon pe balans Lalwa, avek bann lamannman ki annan. E landrwa kot nou kapab amann Lalwa, se pa lot ki isi menm, kot Lasanble Nasyonal. Napa lezot landrwa, alor nou bezwen fer sa bann lamannman, isi e asire ki la nou ganny bann bon Lalwa.

Me eski letan nou pe fer sa, i vedir ki mwan Sandy Arissol koman Manm elekte pou distrik Bel Ombre, mon pe kree en nouvo lofans letan mon pe fer sa? Eski mon pe dir, mon pe revanze kot sa bann dimoun, oubyen kot en group dimoun, letan mon fer, mon pe koze, oubyen mon pe fer, mon pe ede dan sa lamannman Mr Speaker? Larepons i reste senpleman non.

Dezyenm lamannman Mr Speaker, i dan seksyon 51A dan seksyon 51A sa i seksyon ki'n plis ganny amande dan li menm letan mon pe gete. Fodre note ki dan Lalwa orizinel 2016, letan mon pe gete Mr Speaker. 51A, 2016 ti napa - dan seksyon 51A savedir ti napa seksyon 51A. Sa ti ganny entrodwir an 2019,

dan *Act 8 of 2019*. Ki ti ganny *assent* par Mr Faure.

E sa nouvo seksyon - si mon pa tronpe zanmen in deza ganny *challenge* devan Lakour Konstitisyonnèl. Zanmen in deza ganny *challenge* devan Lakour Konstitisyonnèl, i ti donn ACCS sa pouvwar la. Mon a lir,

“The Commission May investigate or take over and continue the investigation of all offences provided under Chapter X and Chapter XXXVIII of the Penal Code (Cap 158)”

Mr Speaker, eski sa letan ti pe kree en nouvo lofans li. I ti a senpleman pe partaz bann responsabilite, lenvestigasyon ki ti deza anba Lotorite Prokirer Zeneral dan Kod Penal. Sa menm lamannman 2019, ti ganny sinyen ankor par Mr Faure, e ACCS ti ganny pouvwar prosekisyon anba seksyon 64.

Alor Mr Speaker, i enportan pou note ki plis sapit Kod Penal, ti ganny azoute dan Lalwa ACCS an 2021. E la ozordi i annan ankor 3, ki pe ganny azoute. Kestyon enportan, ki nou bezwen demande, eski letan 3 ankor pou ganny azoute. I kree en nouvo lofans, oubyen nou pe pini dimoun malapropo? Enn pti pe parey, Onorab Ernesta in

dir. Larepons i non. Fodre ki nou bann dimoun deor ki pe ekout nou, zot konpran ki nouvo lofans, ti a pe ganny kree. Se pa lamannman ACCS ki nou ti ava pe amande. Be si nou ti pe kree nouvo lofans, nou ava ti a plito pe amann Lalwa Kod Penal nou pei.

E sa i ti ava osi, e fodre ki nou pep i osi konpran ki tou lofans kriminel dan nou Kod Penal, i kapab ganny pourswiv, par Prokirer Zeneral. ACCS koman en lorganizasyon, spesyalize, in ganny sa Lotorite, anba Seksyon 64 pou fer prosekisyon.

E alor nou pe met tou keksoz annord, pou asire ki li koman sa lenstitisyon ki'n ganny sa pouvwar i kapab kontinyen, fer sa travay ki i anvi fer.

Mr Speaker, mon vin lo seksyon 64 prezan. Ankor en fwa i enportan pou retourn lo Lalwa orizinal ACCS. Letan mon pe get li Mr Speaker, ki ti pase an 2016 i dir.

“No prosecution for an offence under Part III shall be instituted except by or with the consent of the Attorney General.”

Ki sa i vedir dan li menm, letan mwan mon pe gete? Letan sa Lalwa ti a pe pase pou premye fwa ACCS ti napa sa

pouvwar otomatik, pou li prosekite okenn ka eksepte, avek konsantman Prokirer Zeneral.

Mr Speaker an 2019, Gouvernman Mr Faure i anmenn en lamannman, lo sa seksyon 64. Premyerman tit sa seksyon 4 ti sanze, sorti *Powers of the Attorney General*, pou vin “*Prosecution powers of the Commission.*”

An plis seksyon 64, ti amande e vin. “*Prosecution for an offence under Part III may be instituted by the Commission.*” Sa dan li menm ti donn ACCS, sa Lotorite pour prosekite, sapit ki ti'n ganny mete anba seksyon 51A, ki tonm dan seksyon 3. Ozordi sa lamannman i devan nou, pe senpleman fer kler ki bann pouvwar prosekisyon ACCS, Mr Speaker.

Letan mon ava pe konklir Mr Speaker, mon ti a kontan dir poudir, tou keksoz pe vin kler lo bann lofans, ACCS i kapab prosekite. E sa se lofans ki'n komet anba Seksyon 3 Lalwa ACCS, bann lofans spesifik anba Kod Penal dan seksyon 51A, e bann lofans *money-laundering* ki la.

Alor mon bezwen redir ankor, parske mon'n tann ganny dir, i annan kanpany lo nouvo lofans. Non napa nouvo lofans. Napa rankin. Senpleman nou anvi ki ACCS i

kontiny sa travay ki i pe fer pou asire. Parey nou tou nou kontan dir, pou nou reganny *back* nou larzan ki nou tou nou pe rode, pou ed nou pei sorti dan sa sityasyon ekonomik atraver COVID, e la avek lager *Ukraine*.

Finalman Mr Speaker, sa Lalwa ki nou pe egzaminen ozordi i fer lamannman dan *schedule* poudir, ki sa Lalwa pou aplikab, pou lofans ki'n ganny komet. Ki pa pe kree okenn nouvo lofans. Alor Mr Speaker, mwan mon satisfè avek sa ki mon vwar la.

Mon satisfè avek leksplikasyon ki VP in donnen. E mon swete parey mon'n dir avek *summing-up*, VP oubyen menm madanm De Silva avek son teknisyen, oubyen madanm ki sorti kot *Attorney Zeneral*, taler zot a kapab gid nou enn pti gin.

Espesyalman mwan, gid mwan enn pti pe dan sa ki mon'n dir, an relasyon avek Lalwa, Lalwa ki ti la avek lamannman ki nou pe fer. Mon ava aret la, pou lemoman Mr Speaker. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Nou pou pran poz la. Mon le demann lendilzans bann Manm Lasanble. Mon annan en

delegasyon viziter, ki mon bezwen donn zot enn pti gin letan. Alor nou a prolonz poz enn pti gin, e nou a rebran 1120. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Byen mon a rezerv lentervansyon le de *Leaders* pou konklir. Koumsa i a donn zot posibilite pou fer *summing-up* reponn si zot bezwen. So nou a pran lezot Manm, nou a komans avek Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour *VP* avek ou delegasyon. E tou dimoun ki pe ekout nou. Mr Speaker, *VP* in vin devan nou Lasanble ozordi pe demann nou tou Manm pou siport detrwa lamannman ki Komisyon Anti-koripsyon i oule anmennen.

E pe demande ki apard lezot keksoz, zot ganny pouvwar pou arete, e prosekit dimoun, ki dapre zot in komet lofans, konplo pou fer koripsyon.

Zot oule ki bann lamannman i pran lefe menm avan sa Lalwa Anti- Koripsyon ti vin anfors. Savedir retrospektiv. Mon ti a kontan konnen. *VP* petet dan ou *summing-up*, pour ki rezon ki ACCS pe demann sa? Pour ki

sa bann lamannman li menm i pran lefe retrospektiv.

Mr Speaker, mwan mon enn parmi bann dimoun, ki kont tou form koripsyon. E kot mon kapab kontribye dan lalit kont koripsyon mon pou fer li. Dapre *VP*, nou tou devret siport sa Prozedlwa ki devan nou ozordi, akoz zisteman nou tou nou merit donn koudmen dan lalit kont koripsyon.

Me mwan, mon annan serten konsern. E mon santi, ki sa Lalwa in ganny anmennen dan en fason tre vit. E mon santi ki i dan en fason osi en pe malisyé. I pa'n ganny anmennen koman en Lalwa, *or* mon poudir i pa'n ganny anmennen konmsi koman pou lalit, kont koripsyon *as such*.

Me plito koman, mon santi en - sa i mon santiman, me plito koman en *sort of* revanz. Sa ki pe arive ozordi i osi prouve, ki prose, prose Zidisyer, pe ganny kontrole par L'Egzekitiv.

Tou dernyerman ACCS pe ganny difikilte, pou prouv en *case* kont en group dimoun, ki ti'n ganny akize pou koripsyon.

E apre, Lalwa pe deswit ganny amande pou ki ACCS i kapab kontiny sa *case* kont sa menm group dimoun. I byen pou nou lalit kont koripsyon. Me fer li byen, dan

latransparans, pa vin lager antoure.

Akoz la, ki mannyer zot pe fer i kler ki zot pe degaze pou pas sa Lalwa pou kapab kontinyen avek sa *case*.

Dezyenmman, mon krwar mon vwar bokou pouvwar *Attorney Zeneral*, pe ganny donnen par Komisyoner Anti-Koripsyon. Akoz?

Eski *Attorney Zeneral* pa pe kapab egzers sa bann pouvwar, ki in ganny donnen? Oubyen eski i pa kapab ganny manipile, parey Anti-Koripsyon? Eski nou pou koz lo sa kalifikasyon, ki'n vin avek sa kantite pouvwar ki sa dimoun ki ganny sa responsabilite, parey Konstitisyon i prevwar, pou *Attorney Zeneral*?

Trwazyenmman, mon ti a kontan konnen, ki si sak fwa ki Anti-Koripsyon, oubyen en antite Gouvernman, i anmenn en *case* Ankour, i vwar ki i pe perdi son *case*, akoz en mank dan Lalwa, eski zot pou retourn ankor kot Lasanble a sak fwa pou vin amann Lalwa pou zot kapab reisi ganny en *case*?

Mr Speaker mwan mon dir, sa ki fer son fot e Lotorite i annan levidans, kont sa bann dimoun. Levidans konkret, i merite ganny pini! Me si napa ase levidans, annou pa vin rod tout sort stratezi, pou amann

Lalwa, e fer ki dimoun deor - e nou tou nou pe vwar ki ou a krwar i vin en *sort of* malis ki nou pe fer dimoun! Akoz sa la, i pou anmenn plis fristrasyon, lanmertim, e vanzans dan nou pti pei.

Wi *VP*, atraver ou Mr Speaker mon dakor, pou nou lager en lager for kont koripsyon. Me mwan mon ti a kontan ki nou fer en lager ki prop e zis.

Me non pa kot dimoun, pe vwar *or* nou santi ki i annan en fason ki nou pe fer li en pe malisye, oubyen en fason pou nou kapab ganny en *case*. Sa i mon pti kontribisyon ki mon le fer lo sa Lalwa, Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel Onorab Larue.

HON FLORY LARUE

Mersi Mr Speaker. Bonzour *VP* ek ou delegasyon e bonzour tou Manm e tou dimoun dan lakour. Koripsyon i ganny dekrir koman en aksyon dezonnnet, ouswa aksyon frod par dimoun dan pozisyon ki abiz zot pouvwar ouswa Lotorite, ki tipikman enkli anbelir, ouswa anrisir zot lekor.

Mr Speaker, pour en pei avek en kourt listwar, i annan

diferan sityasyon kot serten aksyon i kapab ganny enterprete koman koripsyon. Ti annan bann ki ti ansarz later dan bann lannen '70, ki ti donn zot lekor later Sans Soucis.

Dan lepok ki mersener ti'n ganny atrape Sesel, serten ti ganny en ta milyon Dolar pour zot ganny libere. Dan zafer bato Malo, nou tande ki milyon ti ganny partaze pour fasilite mouvman bann zarm. En bann in fer lenvestisman dan bann laferm Lostrali, solman zanmen zot in deza travay dan zot lavi.

En parti politik Rouz ki'n ganny plis ki 40 bout later lo zot non, ki vo milyon, me pa oule rann. Bann Manm Egzekitiv Parti Rouz ki'n ganny plis ki 50 bout later. E enn bann ansyen madanm in ganny ptipti bout, lakaz lo zil, ek *tennis court*.

En bann ti fer vini *Maserati*, e en bann ti fer vini *Hovercraft* lo non *SMB*, pour fer kado zot boper. E an plis zot ti demann avek Minis Finans sa letan pou pa pey *tax*. Apre sa menm Minis atraver pas baton, ti vin Prezidan an 2004.

E an 2015, letan nou ti pe antre dan en kanpanye Eleksyon Prezidansyel, i ti dir nou ki koripsyon, i en persepsyon.

Mr Speaker, sa bann keksoz ki mon'n dir pa ni en

fars, ni en fabrikasyon, me zot bann fe reel, ki'n pase isi Sesel.

Avek evolusyon lemonn, en pei i kapab anvi pa sanz son fason fer. Me Sesel, avek son bann obligasyon enternasyonal ti napa en swa. Me ti bezwen pran bann pa pour onor son bann komitman, ki ti'n fer atraver bann Konvansyon.

Lalwa Anti-Koripsyon ti de-koul avek komitman enternasyonal Sesel. E letan Lalwa ti ganny prezante avek Lasanble, par Mr Danny Faure koman Vis-Prezidan, i ti fer referans avek sours sa Lalwa an dizan e mon site.

"En Prozedlwa ki reflekte langazman Gouvernman Parti Lepep. Mon dir langazman akoz dan Manifesto Prezidan Michel e Parti Lepep, i annan en komitman, en langazman anver elektora Sesel, ki nou bezwen etabli en Komisyon Nasyonal lo Anti-Koripsyon. E ki sa Komisyon i ava reflekte bann provizyon Konvansyon Nasyon Ini lo Koripsyon". Fen sitasyon.

E sa i sorti dan *verbatim* Lasanble Mars 2016. Alors Mr Speaker, pa zis *LDS* ki vin dan Lasanble e delivre dapre nou Manifesto. Akoz en Manifesto i plan travay sa parti ki o pouwar.

Letan nou ekout Manm ki'n koze dan Parti *US*. Se

konmsi nou pe fer en gro pese pou fer okenn referans ek nou Manifesto. Mon ti a kontan fer mazin en pep Seselwa, ki sa Konvansyon Nasyon-z-Ini lo koripsyon, ti ganny sinyen par Sesel le 27 Fevriye 2004. E i ti ganny ratifye par Lasanble Sesel le 16 Mars 2006.

I ti pran Gouvernman Parti Lepep, US 10an egzaktman pour anmenn Lalwa pour form en Komisyon Anti-Koripsyon. Sa Act, ti ganny debat lo la. E vote dan en sel sesyon, dan senkyenm Lasanble le 22 Mars 2016.

I ti ganny prezante par Mr Danny Faure, koman Vis-Prezidan anba ladministrasyon Prezidan James Michel. Mosyon ti ganny anmenn par Onorab Marie Antoinette Rose e segrade par Onorab Charles De Commarmond.

Mr Speaker, dan en Lasanble avek 34 Manm, avek en Manm Lopoziyon, 34 Manm US ek en Manm Lopoziyon, zis 6 Manm ki ti koz lo sa *Bill*. Sa ti bann letan demi zournen travay Lasanble.

Sa *Bill* Mr Speaker, ti napa Staz Komite. Akoz ti napa okenn lamannman ki ti ganny propoze. Zot ti vote, zot ti sot sa staz an inanimite. Savedir tou dimoun ki ti la ti vot wi, pou sot Staz Komite.

Sa bann letan, Seselwa pa ti konnen ki Manm Lasanble ti dir, ouswa plito pa dir. Zot pa ti kapab swiv sa ki Lasanble ti pe fer sof si zot ti kit zot travay e vin asiz dan *Gallery*, pour vin regarde kwa ki pe ganny dir.

Sa Mr Speaker ti lepok Lasanble po fler! Lasanble *rubber stamp!* Pa nou ozordi sa. Ozordi Mr Speaker nou travay i ganny swiv lo radyo, lo TV e menm lo *channel YouTube* ki Lasanble i annan.

Mr Speaker an 2016 zot ti annan zot 14 *red bottles* lo miray. La zot annan zot 10 boutey rouz lo miray. Tasyon an 2025, zot annan zis bann boutey rouz proporsyonnel, Mr Speaker!

Mr Speaker, mon pou sit serten morso bann lentervansyon ki sak bann Manm, ti fer le 22 Mars 2016 pour montre lentansyon bann Lezislater, letan zot ti pe pas sa morso Lalwa.

Onorab Galen Bresson, e mon site "*World Bank* li menm i dir ou, koripsyon li menm li ki dan bokou pei i koz lapovrete. E *World Bank* i siport tou sa bann linisyativ. E nou, nou donn tou nou *backing*. Mon pou donn sa personnelman *ce matin*. Akoz mon anv vwar en Komisyon ki efektiv!" Fen sitasyon.

Onorab Nichole Barbe osi ti entervenir, e mon site

“Koripsyon i reprezant en danze imedya. Parey tou kanser i komans ti tptipti, i tre dousman san ki menm ou menm realize i eksploze e anvair ou sosyete. E avan ler ki ou menm kapab komans rode ki bout ki ou pou atrap avan, pou rezourd sa problenm, in repann partou dan sosyete, in vin aktiv lo tou nivo e i prezan dan tou lenstans pei.” Fen sitasyon.

Onorab Emmanuel Fideria, ti dir e mon site,

“Nou Prezidan in dir ki okenn pratik koripsyon pa pou ganny nouri, sirviv e triyonfe. En pozisyon ki nou apel zero tolerans an fas avek tou pratik koripsyon.” Fen sitasyon.

Onorab Sheryl Vangadasamy, e mon site,

“Ou bann byen materyel ki i kapab ou’n gannyen, me selman ou saler ki ou’n gannyen dan le pase e osi prezan i pa pe kapab eksplike ki manner ou kapab rezouir serten propriyete, ouswa rezouir serten fason viv, sa osi i permet sa Komisyon pou kapab fer lanket osi lo la, me avek levidans.”

E i osi dir. Fen sitasyon e osi dir e mon site,

“Mon pa dir poudir ki sa Lalwa i san poursan parfe.” Fen sitasyon.

Alor Mr Speaker, si i pa ti parfe letan zot ti pas li, nou pe kontiny travay Lasanble.

Mr Speaker Onorab Sebastien Pillay, ozordi *Leader Lopozisyon* dan setyem Lasanble.

Mon site i ti dir,

“Nou pa dan en *vacuum*, nou pa ti dan en *vacuum*, avan sa Lalwa. Si ou a permet mwan, mon oule sit seksyon 91 nou Kod Penal ki dir. ‘*Any person being employed dan civil service and being in charge of the performance of any duty by Seychelles employment; solicits, receives or obtains or agrees, attempts to receive or obtain any property of any kind for himself or any other person on any account already done or needs to be done.*’ Fen sitasyon, kot i ti quote Lalwa.

Dan lenstans, zis apre ki Onorab Pillay i donn lalis bann lofans ki dan Kod Penal, menm si sa bann lofans, i deza dan Kod Penal, Onorab Pillay i kontinyen e i ti dir nou. E mon site.

“So ti deza annan bann provizyon, me parey dan tou ka kot tou pei i kontinyen devlope, kot i annan sa krwasans ekonomik, kot i annan sa bann

kad legal, i enportan ki ou restriktir ou bann kad legal pou fer li vin pli for, pou fer li reponn a bann bezwen dizour!” fen sitasyon.

Alor menm si ti annan Kod Penal, ki ti deza kouver bann aksyon koripsyon, i ti siport ranforsi Lalwa, pour li vin pli for. Be se sa ki nou pe fer ozordi Mr Speaker. Si nou get *objects and reasons*’ pour sa *Bill*, nou a vwar ki nou pe donn sa Lalwa lafors. Par klarifye bann pouvwar, me non pa azout pouvwar.

E pour konklir lo sa Mosyon orizinal an 2016, Onorab Pillay ti dir, e mon site,

“En Mosyon ki mon konnen pou asiz byen dan kad legal nou pei. Akoz i pa asiz li tousel, i asiz parmi lezot kad legal.” Fen sitasyon. E ankor Onorab Pillay ti redir ki sa Lalwa, i pa asiz li tousel Mr Speaker. Me parmi lezot bann kad legal.

Mr Speaker Onorab Charles De Commarmond, li i ti dir e mon site,

“Pour en pei kapab met koripsyon anba kontrol, i enportan annan plizyer lenstriman, plizyer striktir. E enn parmi dan sa bann striktir pli enportan e modern, se en Komisyon Kont Koripsyon’.

I kontinyen, “*therefore*, bann Lenstitisyon ki vey koripsyon, ki devret premye e al avan sa lager kont koripsyon, i devret a tou pri ganny ranforsi plis ki avan. E sa i ganny ensiste par Nasyon-z-Ini, par bann Trete ki demann nou pou sinyen, ki i met devan, e i demann nou pou ratifye.” Fen sitasyon.

Onorab David Pierre li, ti dir e mon site,

“Lalwa ki devan nou ozordi, pour mwan i enn bann pli gran Lalwa ki nou Lasanble Nasyonal i kapab pase. Sa senkyenm Lasanble, i kapab pase dan sa pei Sesel. E mon dir sa akoz ler in pase e si i ganny mete an pratik parey i devret ganny mete, i pou annan en lenpak mazer dan devlopman, ekonomik sosyal e dan nou lager kont lapovrete isi dan Sesel.”

Lo sa pwen Mr Speaker mon bezwen fer konklizyon. Ki letan *Leader* Lopozisyon ti pe koze, i ti pe referans ek *Bill*, dan son antyerte. E la mon profit lokazyon pour mansyonnen ki dan seksyon 40 *Bill* orizinal dan *marginal notes*. I fer mansyon ‘*attempt to commit an offence.*’

Ki menm si i pa form par Lalwa prensipal, i bezwen form par lentansyon Onorab Pierre, pour enkli li dan deskripsyon

enn bann pli gran Lalwa, ki dapre li Lasanble i kapab pase.

Kar i ti bezwen lir tou sa ki ti'n ganny ekrir dan *Bill*, avan i ti fer son lentervansyon, e vot lo la. Mon osi ekspekte Mr Speaker, dan menm laliny, ki tou lezot 5 Manm, ki ti entervenir e ki ti pran kont sa mansyon dan *marginal notes*, e annan lentansyon ki sa *side note*, i reflekte dan lofans kouver anba sa *Bill*.

La mon re-anmenn lanfaz lo lentervansyon Onorab Pillay ki donn, '*attempt*' koman en legzanp dan *Penal Code*, ki pou ganny anplifye dan sa Lalwa. Alor menm si pa ti enkli i bezwen annan lentansyon pour enkli. Me petet in annan en *oversight* lo zot par.

Mon mazin sa, akoz zot in koz lo la, me lo son merit, me par kont zot pa'n fer okenn Staz Komite, zot pa'n anmenn okenn amannman. Alor lefe ki in ganny mansyonnen, kekfw sa ti zot lentansyon mon krwar.

Nou Mr Speaker, ozordi nou pe fer sa bann keksoz, ki bann Manm sa letan ti idantifye, ti pou bezwen ganny fer. E nou pe *repeal* seksyon 40, e nou pe azout nouvo seksyon ki klarifye.

Savedir fer li vin pli kler par azout Kod Penal, ki relye. E la nou vwar sa dan sa nouvo

propozisyon seksyon 2 (b) ki dir "*An attempt to commit an offence under the Act shall have the same meaning as under chapter 39 of the Penal Code.*"

Sa Mr Speaker, mon krwar i pran menm deba ki bann Manm ti fer letan zot ti vot lo sa Lalwa, an 2016. E dan propozisyon amannman 51A nou vwar bann sapit Kod Penal, ki la nou azout Sapit 39 manner i ete dan Kod Penal, ki en Lalwa ki egziste deza.

Fodre osi re-anmenn lanfaz ki *VP Faure* sa letan, ti mete lo lefe ki lentroduksyon pour etabli en Komisyon Anti-Koripsyon, atraver sa Lalwa orizinal an 2016, ti baze lo Konvansyon Nasyon-z-Ini, lo Koripsyon, ki ti ganny ratifye par Sesel an 2006.

Mon ti a kontan Mr Speaker, anmenn a latansyon Lasanble lo Lartik 27 sa Konvansyon, ki apel *Participation and Attempt* e i lir koumsa: -

1) *Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as a criminal offence, in accordance with its domestic law, participation in any capacity such as an accomplice, assistant or instigator in an offence*

established in accordance with this Convention.

2) *Each State Party may adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as a criminal offence, in accordance with its domestic law, any attempt to commit an offence established in accordance with this Convention.*”

Alor Mr Speaker i annan 3 parti, me sa 2 parti i montre nou ki, dan enn i dir nou “*the state shall*”, dan lot i dir nou the “*state may*”. Pour mwan Mr Speaker i kler ki “*attempt*” i ganny ankouraze pou ganny enkli dan nou prop Lalwa, pou *domesticate* li.

Akoz referans son sours se sa Konvansyon, ki mon’n sit son Lartik ki Sesel in ratifye. E nou, nou kapab fer li atraver Lalwa Anti-Koripsyon. Mr Speaker, mon le fer remarke ki sa Lalwa, *Anti-Corruption Act 2016*, in ganny amande 6 fwa depi ler in pase an 2016.

E sa i enkli Seksyon 51 e 64 an 2019, e 2021 e la ankor an 2022. Sa bann amannman devan nou, i pe rod etabli en Komisyon ki lib, pour fer son prop prosekisyon. E la nou pe propoze amann seksyon 64. Ki si nou rapel an 2019, ti donn Komisyon pouvwar pour fer prosekisyon.

Ozordi nou pe azout klarifikasyon dan sa seksyon, pour li fer prosekisyon pour bann lofans anba 3 Lalwa, ki ganny azoute anba nouvo 64(c). I enportan pou rapel ki menm serten Lalwa, in ganny *repeal*, zot in ganny ranplase par lezot Lalwa, me par kont zot reste anfors dan lenvestigasyon e prosekisyon bann lofans ki’n ganny komet, avan ki zot in ganny *repeal*.

Sa amannman i permet Komisyon pour fer lenvestigasyon e prosekisyon lofans blansisaz larzan, ki monte dan bann ka istorik lofans koripsyon.

Mr Speaker, mon kontan ki referans in ganny fer ki Komisyon Anti-Koripsyon pe ganny lasistans 2 antite. Linyon Eropéen e Langleter. De antite ki ganny dekrir koman reflekte demokrasi. Demokrasi egzanpler, ki souvan nou menm isi nou fer referans avek zot fason fer.

Nou souvan dir ki, nou pe rod zot *best practice* e nou souvan swiv zot fason fer. La ozordi, nou vwar ki sa de antite pa konnen ki zot pe fer, e zot pa pe kapab gid byen nou Biro Anti-Koripsyon isi Sesel.

Nou’n vwar ki Lalwa ki ti ganny pase an 2016 ti feb. Alor nou pe koriz sa sityasyon. Akoz

nou pa kapab asize, e zis dir ki i feb, me nou pa fer nanryen. Annou rapel ki se sa Lotorite ki nou pe dir ki li i prosekite li menm, ki pe propoz e siny *Bill* ki devan nou.

Mr Speaker, sa *Bill Anti-Corruption Amendment Bill*, ki nou pe dir *Attorney General* i annan pouvwar, be li ki sinyen sa! Li ki anmenn devan Lasanble. Nou, nou pe dir koumsa sa bann dimoun pe tiraye, zot pa konpran kanmarad. Enn i annan lafors, lot napa. Be li ki sinyen pou anmennen sa, pou donn lafors, *Anti-Corruption Commission*.

Mr Speaker, si mon refer avek Konvansyon ki pei in sinyen depi 2004, nou pa kapab oubliy parol, gidans dan lentrodiksyon sa Konvansyon par Sekreter Zeneral sa lorganizasyon sa letan, Mr Kofi Annan.

I dir nou,

“Koripsyon i en pest ki annan en lefe larz lo bann sosyete. I destabiliz demokrasi e *rule of law*. I toler ouswa anmenn anver vyolasyon drwa imen, i manipul bann marse ekonomik, i erod kalite lavi dimoun. E i permet krim organize, terorizm e anmenn lezot risk ki anpes sekirite imen e kalite lavi imen pour fleri.

Sa move fenomenn i ganny trouve dan tou pei, gran e pti, ris e pov. Me dan bann pei anvwa devlopman, son bann lefe i plis. Koripsyon i afekte bann dimoun, e pei ki pli pov dan en fason pli de-proporsyonnel, par retir bann fon finansyel, ki sipoze al ver devlopman.

E anpes abilite en Gouvernman, pour donn bann servis de baz. I anmenn lenzistis. E i dekouraz bann led e envestiser etranze dan en tel pei.

Koripsyon i en eleman kle dan move performans ekonomik en pei e lobstak mazer, pour retir lapovrete e pour anmenn devlopman maksimal”. Fen sitasyon.

Sa ki mon fek lir i definir nou kourt listwar, sa i nou realite. I fer lapenn, me se sa nou realite isi Sesel. Bann ki'n ansarz pei ti konnen, ti vwar. Me zot pa ti reakte. Pov propriyete Leta Mr Speaker! Lekel ki pou defann propriyete Leta? Eski defann bann aksyon mal apropro i en aksyon politik, e en santiman personnel?

Ozordi nou pe fer louvraz ki Konvansyon ti demann Sesel pou fer depi 2004. Seselwa i ekspekte ki lazistis i ganny fer dan Sesel. E i espekte ki Lalwa ki ganny pase, i Lalwa pli for ki

nou kapab pase. Alor Mr Speaker mon anmenn sipor pou sa *Bill*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a prezan apel Onorab Loze pou son entervansyon.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Me Speaker e tou dimoun a lekout. Mr Speaker *ce matin* nou'n tande poudir lekonomi Sesel pe fer eksepsyonnelman byen. *IMF* in rekonnet. *To the extent* ki *IMF* pe vin ouver en lofis isi Sesel akoz nou performans ekonomik i sitan bon.

Be *stemming from that* mon ti ava kontan enplor *IMF* avek son lofis ki i pe vin ouver, enplor Gouvernman, vi ki nou lekonomi pe fer sitan eksepsyonnelman byen parey nou'n tande nou tou *ce matin* pou donn

- (a) logmantasyon saler,
- (b) Trezyenm Mwan saler,
- (c) *Long Service Allowance*,
- (d) re vwar zafer pansyon
- (e) ogmant lakantite

dimoun ki lo *welfare* ki dapre mon lopinyon i en sif ki pa kapab ganny nonmen dan Lasanble.

Mr Speaker, ozordi Sesel lekspektasyon nou pep i enn bann keksoz pli enportan ki

annan. Be problem ki pe deroule se ki politisyen, dirizan, dimoun dan pozisyon responsabilite e *leadership* nou tant pou krwar ki se nou fason vwar, nou fason fer, nou lekspektasyon pou nou ki byen, ki bon, ki enportan.

Nou *go ahead* nou fer keksoz dan fason ki nou, nou anvi. Nou zis ale nou fer. E nou espekte pep dan son mazer parti pou tonm dakor avek lafason ki nou, nou fer, lafason ki nou, nou dir keksoz i devret etc.

Be *sadly* sa i pa le ka. E in ler pou nou rekonnet. Nou tou ki dan pozisyon direksyon, ki se nou pep ki deside. Nou pep ki pou deside dan le fitir osi.

Mr Speaker, les mon ava komans an disan sa. Sesel i en Nasyon Souvren. E mwan Johan Loze mon en Seselwa ne, grandi, lonbri antere Sesel.

E la mon le fer en deklarasyon enportan pou tou dimoun konnen tande e konpran. Mon napa en met kolonyal mwan. Mon napa okenn kolonizater ki diriz mwan e ki pou dir mwan ki pou fer ni antan ki en sitwayen, ni antan ki en Lezislater !

Mon en Se..se..lwa! Akoz mon'n ne isi. Mon zanset ti ganny anmennen isi. Nou pa ti pet tiket pou vini nou. Nou ti

ganny anmennen koman lesklav.

(Mr Speaker, ti ava bon selman Mr Speaker *at some point* si ou kapab kontrol Onorab Larue silvouple. Mon asiz trankil mon ler in koze, mon pa'n enteronp li ditou mwan)

Mr Speaker, lanons fer par en Angle, en Angle devan mon Lakour Sesel, devan Zidisyer Sesel konmkwa *Bill* ki pe al ganny aprouve par Lasanble, *I find it offensive !*

Mon pa *suborn* mon sitwayennte avek okenn Angle mwan. mon pa *suborn* pouvwar ki'n ganny *vested* dan mon lanmen koman en Lezislater par tou voter Seselwa ki'n vot pou *United Seychelles*. Sa 28 mil zot, mon pa *suborn* sa pouvwar avek okenn Angle mwan. Sa ki'n anmenn son mersener Angle, li al bese, pweniti, e postern li devan son mersener. Mwan mon pa pe fe sa mwan !

Mon pa pou asiz la anndan e swiv lord Angle ! Mon pa'n ganny mete dan sa sez pou mwan fer sa mwan. E *besides* lekel ki'n dir sa Angle poudir ki Lasanble pe al pas son *Bill*?

Kote sa Angle in ganny en tel nosyon li ki Lasanble pe al aprouv *Bill*? E nou tou nou asiz

la anndan *as if this is the correct form*. I byen sa.

La zis avan mwan mon'n tann sit *Objects and Reasons Bill*. *Be Objects and Reasons* Angle ki'n donneren laba devan Lakour.

Angle ki'n dir aköz sa *Bill* pe vini, pou li fer son *case*. So mwan mon pa *sujet de sa Majesté* Larenn mwan! *I am sorry!* Zot vin la devan avek en *Bill*, zot dir nou *ok it is a business as usual* sa i *ok*. Selman mwan mon pou bliy lefe ki sa *Majesté* Larenn laba devan Lakour ki pe dir mwan koman en Lezislater Seselwa ki pou fer ?

Be depi kan sa? *It is as if '76* pa'n zanmen arive. Nou pa'n gannyen Lendepandans. Be, mon bann koleg kwa sa?

Zot realize ozordi Angle i dir avek Avoka Seselwa pa ACCS ki pe *lead sa case*. E la mon pou dir devan ACCS, parske ACCS in ganny dir sa li par Avoka.

Pa ACCS ki pe *lead sa case*. Zot Angle ki pe *lead sa case*. E Mrs De Silva i kon sa tre byen li. Parske in ganny dir sa parol.

Be, e nou la nou pe donn pouvwar ACCS. Ki li ACCS pe ganny *lead* par Angle. E nou Seselwa, mon koman en Lezislater Seselwa mon pa ni

konnen lekel ki pe *lead case* mwan !

E Lepep Seselwa la deor i pli pa konnen ki mwan. Si mwan koman en Lezislater mon pa konnen. Si en Avoka pa ti'n dir mwan sa en konversasyon ki i ti'n fer avek enn sa bann Angle zis apre en enterogasyon. Be mon pa ti pou'n konn sa mwan !

E prezan mwan mon espekte lev pouvwar ki ganny *vested* par Lalwa. Ganny *vested* anba Konstitisyon dan lanmen AG, lev sa menm pouvwar, deley li e paryaz li avek en lenstitisyon, ki li mon pa konnen mwan i en lenstitisyon kolonyal li.

I anba Angle li, i anba Langleter li. I pa anba Konstitisyon Sesel li. Nou annan nou en bann mersener sorti sepa ki bor dan nou pei, ki napa okenn *allegiance ni to the Constitution of Seychelles*, ni *to the flag of Seychelles*.

Mon pa konnen ki mannyer zot in ariv isi, lekel ki'n anmenn zot. *And to whom they answer but clearly, they do not answer to the ACCS*. Akoz zot, zot in dir zot, poudir zot ki ansarz pa ACCS ki ansarz. Zot ki ansarz. *It is not the Seychellois leading this investigation*.

Be prezan mwan ki zot le mon fer la mwan? Pran sa

pouvwar ki 28 mil voter in met dan mon lanmen e kontinyen fer krwar parey zot tou zot pe fer krwar poudir *this is business as usual*. Koumsa Lasanble i sipoze travay. *Objects and reasons* i ganny prononse devan Lakour par nou met kolonyal. Apre nou isi nou bann bos lanmen parey en maryonnet avek en pti difil envizib, nou lev lanmen anler.

Apre kanmarad a vin dir mwan lepase ki ti *rubberstamp*. Lepase ki ti po fler. Ou annan rezon dir lepase ki ti po fler. Akoz ozordi zot bann plak anba po fler!

I am sorry mon'n dir zot mwan. Mon deza dir zot. *I am not doing this again* avek zot. Mon pou kestyonn e mon pou dout zot lentansyon *at every turn. At every turn because you are not to be trusted!* Depi Desanm zot pe fer sa bann mannigans. E mwan depi Desanm mon'n trouve, mon'n realize ki i annan problemm avek zot.

Zot pe tat tate dan fernwar avek sa *case* zot. E prezan sey fer krwar *that this is not about the case. It is about the case*.

E ozordi ou annan ou bann profesyonnel dan Lalwa ki pe dir ou poudir sa zafer konplo pou komet konplo la, sel keksoz

ki zot pou kapab gannye se konplo pou komet konplo.

Zot pa pe kapab prouv koripsyon, zot pou al prouv konplo pou komet konplo pou konplot koripsyon. E se sa ki bann profesyonnel pe dir deor.

E zot, zot vin isi anndan zot akont nou en lot zistwar zot vin rod nou konplo pou komet konplo ti dan *marginal notes*. Ti dan 412. I normal, i *ok* annou pase.

Sa lenstitisyon ki apel Lasanble Nasyonal in ganny *design* pou li endepandan. I sipoze endepandan. I pa sipoze nou pe ganny dir ki pou fer.

I pa sipoze annan met kolonyal ouswa Legzekitiv oubyen Zidisyer ki dir nou ki pou fer.

Be la manner zot in fer zot in kre zot en nespes melimelo. En nespes ras kalite galimatya. Kot personn pa pe ganny en konpran kwa ki koripsyon, kwa ki pa koripsyon.

E si sa ki zot pe fer zot i prop ouswa li menm li i *tantamount to corruption*. Be selman mon pa pou al laba akoz mwan mon napa drwa koze lo serten keksoz.

Mr Speaker, i annan en keksoz ki bezwen ganny eklersi. Nou lo sa kote nou pa'n zanmen sorti pou defann personn dan sa *case* nou.

Nou'n reste trankil e silansye. Nou pa'n melanz nou, nou'n pa'n enterfer dan sa *case* nou.

In toultan laba lo zot kote ki'n sorti for 50 milyon. Detanzantan 50milyon, 50 milyon, 50milyon. Nou, nou pa'n ni lev naryen lo okenn *case* ki devan Lakour nou. Nou'n asiz nou trankil.

Nou pa melanz nou ladan ekspre akoz lazistis i bezwen fer son parkour lo li menm. I pa nou ki'n kre sa sityasyon ki la ozordi. I domaz pou dir. I zot. Keksoz in sap zot. E se sa rezon ki nou la ozordi. Ki nou dan sityasyon ki nou trouv nou lekor ladan ozordi.

Ozordi nou vwar nou pe pran en kantite pouvwar. En kantite pouvwar ki deza la, ki egziste anba *Attorney Zeneral*. E nou pe ganny demande pou met dan lanmen ACCS. *Fine*.

VP i dir nou sa i *ok*, i byen, i konform, i korek, napa naryen mal avek. *No problems* nou aksepte.

Be selman ACCS li i annan en problem konpetans. I annan en problem konpetans kot depi 2020 letan son Lalwa in amande, i pa'n kapab trouve problem li. I pa'n kapab trouve problem dan son Lalwa ziske ler son *case in collapse*. E son *case* i *collapse* devan

Lakour. Prezan son case i end up la. E wi so case ki'n end up la atraver sa bann lamannman Lalwa.

Prezan sa menm ACCS byen konpetan, nou pe ganny dir pran pouvwar ki anba Attorney Zeneral donn li ankor pouvwar. Donn li.

E sa i keksoz ki nou'n fer an plizyer repriz, an 6 repriz dan lefase.

Be a sak fwa ki sa bann keksoz in ganny fer, i pa ti pe zanmen ganny fer pou en case an partikilye. I pa ti pe zanmen ganny fer pou en tel, en tel ouswa en tel an partikilye.

I ti pe ganny fer an bonn fwa. I ti pe ganny fer avek bon lentansyon. Be la ozordi nou bezwen kestyonn zot lentansyon. E nou pa ni menm bezwen kestyonn zot lentansyon anymore. Parske zot lentansyon in ganny fer kler devan Lakour.

En sityasyon abnormal in ganny kree in end up la kot nou e zot, zot pe espekte nou pou vote. E zot pe dir nou poudir napa okenn issue konstitisyonnèl.

Napa okenn issue retrospektivite ki pe leve, aköz si mon'n tann zot byen provizyon ki'n ganny mete i menm provizyon ki ti Lalwa 2006. E wi i li menm.

I dir, “*this Act shall apply whether the criminal conduct in question occurred before or after the commencement of this Act.*”

Be aköz ki AG ti vwar nesosite pou tir sa 2020? AG an 2020, e mon pou dir AG aköz Onorab ki'n koz avan mwan in montre lo Lalwa poudir AG ki'n anmenn sa.

Be menm AG ki ti la 2020. Menm AG ki ti bouz pou li tir retrospektivite. I ti tire li. E la retrospektivite i retournen. E zot, zot pe dir nou napa okenn problem, pa pe kre okenn lofans napa problem. Ensiste. Be AMLCFT i parey li. Napa nouvo lofans anba la?

Eski napa okenn nouvo lofans ki'n ganny kree anba AMLCFT? Ouswa zot pe get zis Lalwa ACCS. Zot get Lalwa ACCS zot dir nou napa okenn nouvo lofans zot pa get AMLCFT.

Ki li i pe ganny atase apre sa ki nou pe fer la ozordi. I en Lalwa separe li. I en Lalwa li osi. E i annan nouvo lofans anba la. I annan nouvo lofans ki'n ganny kree.

So, ki nou pe dir, eski i konstitisyonnèl wi ouswa non? Aköz sa issue konstitisyonnèl la i pa zis nou ki annan sa kestyon e sa konsern lo sa kote. I annan plizyer dimoun isi anndan ki annan sa kestyon e

sa konsern. Selman zot, zot napa drwa koze.

Mwan Loze mon annan drwa koze, e mon pou koze. Zot pa kapab dir zot, poudir zot kestyonn konstitisyonalite sa bann lamannman ki devan nou ozordi.

Be zot an kestyon, *there are serious issues of constitutionality* devan nou. E sa bann lamannman pa ti devret ni pas tes *admission* pou ariv devan nou Lasanble ozordi. Ti'n devret retourn kot Gouvernman pou re aranze pou zot re travay lo la. E re kalkile.

Be *cooler minds cannot prevail* letan keksoz pe ganny fer avek move lentansyon. Zot pe fer sa avek en *case* an partikilye *in mind*. San kalkile ki zot pe donn en pouvwar tou bann Gouvernman siksesiv ki pe vin apre, pou servi sa konman en zouti pou fwet zot bann oponan politik avek nenport kwa ki'n kapab ganny fer dan lepase.

Ouswa menm swiv sa menm *style* e *pattern* ki zot, zot pe fer ozordi, pou amann Lalwa, kre retrospektivite, kriminaliz keksoz ki zot oponan politik in fer dan lepase.

E zot pe ouver zot en laport. E mon kontan ekout byen Onorab Georges ler i koze li.

Onorab Georges i toultan dir Lalwa pa fer pou en dimoun ouswa pou en group dimoun. La zot pe fer Lalwa zis pou en group dimoun la. Zot pa pe fer Lalwa pou lit kont koripsyon la. Zot pe fer Lalwa pou en case. Akoz zot ki'n dir Lalwa i pou en *case*.

Zot pe fer Lalwa pou en *case*. Se tou ki Bernard Georges ki dir li Onorab Georges. Yer osi in dir nou serten keksoz. In les nou konpran li poudir lontan i ti koze e i ti *warn* nou lo serten keksoz konsernan serten sit par egzantp sit Lopoziyon e pouvwar ki *vested* ladan e ki nou zanmen nou ti pe ekoute.

Be la zot pe fer parey zot osi la. La zot pe kre zouti ki pou afekte politisyen e oponan politik dan lefitir *for years to come*.

Zot realize ki i annan politisyen ki'n komet akt de koripsyon *from* son *seat* dan Lasanble. *From* son *seat* dan Lasanble. Be demen lekel ki dir zot kelken pa vini anlev iminite form bann akt ki'n ganny komet dan Lasanble, e servi sa bann menm stil la ki zot, zot pe fer. Akoz non?

I danzere sa ki zot pe fer. Non selman i danzere. Zot pe fer keksoz ki pa byen. I pa byen ditou sa ki zot pe fer.

E la mon pou dir zot en keksoz. Annou lite kont koripsyon, be annou fer li byen.

Annou lalit kont koripsyon. Be annou fer li dan en fason ki zis. Nou pa kapab anmenn en konba kont koripsyon dan fason pli pir posibil, e dir ki nou pe fer sa ki byen.

Nou aksyon pa kapab mal. Be selman ensiste ki nou panse i byen. Nou pa kapab *suborn* pouwar Lasanble be selman dir ki sa ki nou pe fer devan Lasanble i parfetman byen, i annord.

Nou pa kapab anmenn bann pozisyon ki en Konstitisyonnèl devan Lasanble e fors Lasanble pou aksepté, selman dir sa ki'n nou'n fer i byen, i bon.

Mr Speaker mwan mon pa pe kapab sipòrt sa bann lamannman. Sa i mon pozisyon personnel, i pa pozisyon mon *caucus*. Mon pa pe kapab sipòrt sa bann lamannman, e mon'n dir zot dan lepase ki mwan mon pa pe antre dan okenn sa bann zwe avek zot.

Le moman ki mon santi zot loder, e la i pa ni menm en kestasyon loder la. La in kler la. Sesel antye in trouve kwa ki mon ti pe sey dir.

La ni kler pou tou dimoun trouve la. Mon pa pe antre dan

sa bann zwe avek zot. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mon pou esey koz kalm e pa dispit avek personn.

Mr Speaker, avan mon komans mon lentervansyon mon pou lir en *text* ki ansyen kandida parti *United Seychelles* in anvoy mwan.

E i lir koumsa: - “Ki Lalwa ki pou fyer dimoun? Akoz dimoun i per ACCS. Be si ou pe travay byen, ou pa pe fer koripsyon, ou pa pe pran propriyete Leta pou ou. Akoz ou bezwen per ACCS?”

E i en refleksyon ki mwan avek ou nou bezwen demann nou lekor. Alor mon poz sa la.

Mon oule komans mon lentervansyon Mr Speaker, kot Vis Prezidan Ahmed Afif ti konklir son lentrodiksyon lo sa *Bill* bomaten.

VP in dir nou e mon site “mon fer en lapel ek tou Manm pou donn nou en koudmen dan sa zefor pou nou lalit kont koripsyon. Annou pa les laport ouver pou permet lofans ki'n ganny fer dan lepase ozordi ou

demen glise. E kot lazistis pa ganny fer pou sa pep.”

Sa i en pledwari enportan pou mwan lo fason nou prosede ozordi. E deside koman en Lasanble.

Depi legzistans Lalwa *Criminal Procedure Code* oubyen (CPC) date 1955 dan son sapit 10 i koz lo *official corruption*.

E apre depi ladopsyon Konstitisyon nou trwazyenm repiblik, nou ti kree en lenstitisyon apele *Ombudsman* ki ti annan pouvwar fer lenvestigasyon dan bann ka frod e koripsyon an koneksyon avek Lotorite Piblik.

Apre sa nou'n *fast forward* pou vin 2016, letan koman en pei nou'n kree en lenstitisyon spesyalize pou lalit kont koripsyon, setadir ACCS. Ki sa i vedir Mr Speaker? Pou mwan i vedir ki koman en pei ki kolektivman nou'n tonm dakor pou adopte en sistenm miltiparti an 1993.

Nou ti realize ki koripsyon i kout nenport sosyete. Enkli nou pti Sesel ser e ki fodre nou lit kont sa fleo.

Depi 5enm Lasanble an 2016 ler *Mother Act Anti-Corruption Commission Seychelles* ti ganny adopte. Apre sa in annan plizyer lamannman lo Lalwa ACCS.

Act 8 of 2019. Act 4 of 2020 ki 6enm Lasanble ti aprouve. E *Act 58 of 2001*. E ozordi *Bill 8 of 2022* ki 7enm Lasanble ti aprouve e pe konsidere la ler mon pe koze.

Ki sa i vedir? Nou tou, e mon repete nou tou get, fer letour sa lasal komans par Onorab Pillay nou monte nou vin kot Onorab Georges. Get *panel*, get lo latap isi devan.

Tou dimoun. Tou *MNA US*. tou *MNA LDS*, *panel* antye, enkli *VP* parske i ti dan 6enm Lasanble ansanm ek nou.

Manm Sekretarya, nou ava al get bann dokiman lekel ki'n sinyen. Nou tou nou enplike dan sa prosesis gradyel depi 2016 pou donn plis pouvwar ACCS.

Anba *CPC*, ouswa rol prosekiter parey *Attorney Zeneral* ki Lartik 76(1) Konstitisyon i permet. Nou tou nou'n enplike. Swa depi 2016 6enm Lasanble ou 7enm Lasanble depi ler nou'n vini.

Alor mon retourn lo lapel *VP* dan son konklizyon kot i ti dir “annou travay ansanm pou re batir nou pei e kot tou sitwayen i konnen ki Lalwa i solid. E ki in e pli annan lespas pou koripsyon.”

Koman en Lasanble nou annan en responsabilite pou kree en sosyete ki demen nou

kapab asize e admir nou kontribisyon ki nou'n travay pou akonpli. Nou pa bezwen en sosyete kot demen zenerasyon fitir i ziz nou.

Mon pe dir sa Mr Speaker akoz depi 2016 ler LDS ti Lopozisyon. E parti mazoriter dan Lasanble nou'n debout kot a kot avek ansyen ladministrasyon pou anbelir bann kad legal nou pei pou fer Sesel vin en Leta de dwa.

Nou ti en Lopozisyon responsab. Me pli enportan nou ti en Lopozisyon konstriktiv. Kot pa ti osi for, nou'n fer propozisyon anmenn lamannman. Me non pa zis kritike. E zis dir i mal.

Pou dimoun ki pe ekoute laba deor, mon pret parol en enterven an yer dan deba.

“Pou dimoun ki pe ekoute laba deor.”

Demann ou lekor akoz ozordi sa Lopozisyon pe azir dan fason ki zot pe azir? Oli zot lamannman, oli zot propozisyon pou anbelir lo propozisyon ki zot annan dout lo la?

Mon'n tann zot koz lo *clause 40 - consequential amendment*. Me kestyon i reste oli zot propozisyon ki zot ti merit met de lavan 72erdtan?

Weekend ki'n pase Dimans apre midi letan probableman i annan ki ti anba

pye bodanmyen Glacis pe domino avek son bann koleg, i annan nou Manm Lasanble, *LGB* i la. Nou ti pe koze, pe anvoy *email* pou met lamannman dan *National Award* yer ki'n fer.

Nou pe travay Dimans apre midi, nou pe lir tou bann Lalwa pou nou kapab anbelir e donn en koudmen Legzekitiv fer Sesel pli byen, pli zoli, pi sile.

Oli pou zot, zot propozisyon? Kot i annan short coming i egalman, kot i annan *shortcomings* i egalman responsabilite Lopozisyon pou anmenn laklerte Mr Speaker. Nou koz Lalwa i dinamik se sa ki zot merit pe fer.

E anfet yer Mr Speaker. *Facebook* i *remind* mwan, i anvoy bann *reminder* lo bann keksoz ki ou'n poste avan.

E i rapel mwan en Lalwa ki mon'n fer entervansyon lo la an 2020 *Children's (Amendment) Act*. E mon ti pe asiz lot kote latab laba koman en Lopozisyon.

E mon dir avek Minis Lafanmir sa letan Mrs Mitcy Larue. Mon dir “Minis tou dimoun pa kontan ou Lalwa !”.

Enkli mon pran mon telefonn mon lir en *text* ki bann ansenyan in anvoy mwan pou dir “gara zot si sa Lalwa i pase,

akoz apre tou nou ki vot pou zot dan eleksyon.”

Akoz tou dimoun ti kont nou retir *corporal punishment* kont zanfan. E zot ti dir poudir pran roten ek paran se pa man ki zistwar pou fer.

E mon dir ek li “Minis mwan mon pou debout a kote ou akoz i mon responsabilite koman en Manm Lasanble pou ak dan mon kominote ki mon reprezante, e sanz *mindset* Seselwa poudir nou bann zanfan nou bezwen proteze a tou pri!”

E *corporal punishment is not the way*. Lopozisyon, mon ti en Lopozisyon mwan. Mon debout a kote sa Minis *willingly* pou pran en *body blow* kont kritik ki sosyete ti pe anvoy avek Lasanble Nasyonal. *This is the spirit* ki nou oule.

E Mr Speaker atraver ou mon oule dir avek bann zabitan Mont Buxton, ki mwan mon n konfortab pou siport sa Lalwa. Akoz?

Mon vwar li pe anmenn laklerte. Dan *Mother Act ACCS* 2016, sirtou Lartik 40, e i donn plis konsistans. Avek lentansyon sa *Clause*, wi parey son *marginal note* dan Lalwa orizinalman i dir.

Mon vwar koman kontinyasyon en prosesis komanse an 2016, ki nou tou,

mon repete, nou tou la anndan ziska aprezan nou'n form parti pou ranforsi pouvwar ACCS.

VP in eksplik nou ki i annan 5 keksoz lamannman ozordi pe fer.

- 1) donn laliberte ACCS pou fer son prop lenvestigasyon.
- 2) permet ACCS prosekut bann lofans anba Lalwa AML 2020.
- 3) Permet ACCS ganny pouvwar prosekisyon anba plis sapit CPC.
- 4) Donn ACCS menm pouvwar avek AG. E kontiny serten lofans anba AML 2006 1976. E ki
- 5) finalman permet Lalwa AML 2020 i aplikab pou lofans komet avan 2020.

VP in dir sa bann lamannman i devan nou ozordi akoz i enportan. I enportan ki i annan laklerte dan nou sistenm legal.

E sa ki mon pe al dir l i enportan. Ki i fer i pe anmenn laklerte dan nou sistenm legal kot tou Lezislater, Avoka, Prosekiter. Lotorite akize e Zidisyer i kler lo nou lankadremman legal.

No space for ambiguity. We are ensuring clarity and

consistency. Oli problemn avek sa?

Sesel in perdi enormeman. Mon koleg o bor mon Onorab Arissol in rapel nou bomaten.

Alor akoz ozordi lopoziyon pe mars an naryen menm ler *Leader* Lopoziyon i lo rikord *verbatim* Lasanble Nasyonal, ki i pou ed pei rod sa \$50 milyon ki nou'n perdi.

Why the back pedaling? Why the flipflop politics? Mon bann koleg dan Lopoziyon. *why?*

Letan *VP* i mansyonn promes *LDS* lo paz 8 son Manifesto, atraver ou Mr Speaker mon ti ava kontan edik Onorab Paul Ernesta ki en Manifesto i esansyelman en lalis *policy* ki en parti pe dir i pou fer vin Lalwa si i ganny elekte.

E Onorab Larue evidaman in mansyonn dan son lentervansyon pou lentrodiksyon *Bill* dan 2016, *VP Faure* sa letan i sit Manifesto Prezidan, ansyen Prezidan Mr Michel.

Senpleman sa. Setadir letan nou'n vin konteste eleksyon, nou pa'n vann Seselwa kabri dan sak. Seselwa ti aprouve e swazir sa Manifesto avek tit "Sesel pou tou son zanfan."

Nou pe senpleman gard nou promes. Oli problemn? Oli zot promes

'Zonm o sant devlopman?' Oli zot promes

'Fer Sesel fyer ankor' si nou'n kit lespas pou koripsyon, si nou kit lespas pou labi pouvwar, si nou kit lespas pou labi pozisyon.

Ler zot pe mars an naryen ozordi dan sa prosesis pou anbelir e sibir ACCS ki ti kreasyon zot ansyen ladministrasyon, i senpleman vedir zot pe kas zot promes avek Seselwa.

Mwan mon pe dir avek zabitan Mont Buxton, ki lo zot par mon desizyon ozordi i pe balans lentere dimoun dan mon distrik.

Lentere Sesel koman en pei. E kominote lemonn antye kot nou fer lemonn vin en landrwa kot koripsyon i en keksoz lepase, pou benefis zenerasyon fitir.

Mr Speaker nou'n tann *US* dir tout sort stratezi pe ganny servi pou anmenn lamannman dan Lalwa;

'Lager pa prop'

'Pa zis '

'Mank transparans'

'Malis '

'Revanz'

'Tro bokou pouvwar'

‘Servi Lasanble pou ganny case.’

Be ladministrasyon avan in fer en kantite lamannman li. an 2019/2020 i ti donn ACCS pouwar anba 11 seksyon - CPC.

2021/2022 in ganny ankor 5. Be ki nou pe fer nou? Nou pe asire ki kas legal dan lalit kont koripsyon Sesel i kler, i konsistan. Tou bann parti prenon i konnen ki pe pase.

Nou, nou pa pe lager kont pouwar kolonyal. Nou anvi en Lalwa pase ki pe enport enkli mwan demen mon kapab ganny prosekite si mon krwar mon pou kas kontour. E se tou. E alor sa bann larzan ki nou pe rode la, trezyenm mwan saler, logmantasyon saler, fer desann pri lavi, pa ogmant pansyon, kot nou pou ganny larzan?

Letan nou ronz koripsyon ki plis larzan pou antre dan kof Leta, e ki nou kapab donn nou pep Seselwa en meyer standar lavi.

E i nou responsabilite koman Manm Lasanble pou asize pou kalkil sa bann zafer. E si i annan *shortcomings* mon *challenge* zot ankor. Propozisyon - Ser Onorab propozisyon koumsa nou ava kapab debout a kote kanmarad zepol a kote zepol pou nou anmenn Sesel e fer Sesel monte!

Mr Speaker lemonn pa pou ganny detri par bann ki fer nou ditor, ki fer krim i ki vol nou ler nou pa konnen ki pe pase, me par bann ki regard zot an silans san fer naryen! Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Nou ava pran poz la. E nou ava rebran travay 2er.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bonn apre midi *panel*. Bonn apre midi tou Manm, *staff*. Bon mon annan 3 Manm ki pou pran laparol apre bann *Leaders*.

Onorab, Onorab Aglae pa ankor antre alor mon pran Onorab Gill. Wi en moman silvouple Onorab Gill. Onorab Henrie ti'n demann mwan pou li kapab fer en pwen. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Wi Mr Speaker. Mersi. Par lefe ki mon ti dernyen enterven an lo sa *Bill* bomaten. Zis pou mwan koriz lo *purpose verbatim* Lasanble.

I have referred quite a few times to CPC, mon ti anvi dir ‘Kod Penal,’ so pou ki purpose verbatim i ganny korize nou tir

sa 'CPC' nou met' Kod Penal' kot mon'n refer. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Onorab Gill ou annan laparol.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi VP ek delegasyon. Bonn apre midi tou Manm e tou dimoun ki pe ekoute.

Mr Speaker i annan bokou lesplikasyon in ganny donner atraver VP ler in prezant Mosyon. E bokou Manm ki'n koze zot osi zot in eksprim plizyer fason pou donn lesplikasyon.

E mon pa pou, mon napa lentansyon al repet tou sa bann lesplikasyon. Me selman pou bann dimoun ki mwan mon'n koz avek ki baze Praslin ki anvi konn en pe plis lo sa Lalwa.

I annan detrwa keston ki mon pou demande. E apre nou ava ganny lesplikasyon pou sa bann, pou benefis sa bann dimoun ki deor.

Pou komanse mon le met lo rikord ki koman reprezantan zabitan Baie Ste Anne, ki pe pran laparol lo deba, lo merit sa *Bill* nou pa siport pratik koripsyon.

Mon napa lentansyon enterfer dan travay ACCS. Me i

mon devwar koman en Manm Lasanble pou keston Prozedlwa ki vin devan nou Lasanble.

ACCS i en antite ki devret e bezwen egziste. Akoz i annan e rol tre enportan pou zwe dan en demokrasi modern. Me i enportan ki en tel lenstitisyon i ganny donner pouvwar merite.

Me pa an ekse. Akoz a sa moman ki bokou keston pe ganny leve parmi popilasyon, i enportan ki sa bann keston i ganny met devan.

Me mon rekonnet ki i annan bokou divers lopinyon lo sa propozisyon amannman ki devan nou Lasanble.

Mr Speaker *Attorney Zeneral* i deza annan en tel pouvwar. E i ti kapab kontinyen sa prosesis san ki sa *Bill* ti bezwen vin devan Lasanble ozordi.

Kestyon alor, akoz en tel lapros? Ki rezondet? ACCS ti osi kapab servi pouvwar anba Penal Kod pou kontinyen son prosesis.

Eski sa Lasanble i kapab ganny lesplikasyon akoz ki nou bezwen entrodwir en nouvo prosedir pou ACCS?

An ekrir en *framework* anba en nouvo provizyon '*for the offence of conspiracy which was wanted.*'

Ankor akoz ACCS pa vwar li kapab servi sa provizyon anba Penal Kod. Eski nou pa pe donn tro bokou pouvwar ACCS?

Mr Speaker, mon lentervansyon pa pe dan okenn fason enterfer dan travay ACCS, me plito bann konsern ki bokou dimoun i santi ki sa bann ki zot bezwen ganny lesplikasyon. E merit ganny eklersi pou zot konpran. Akoz zot anvi konpran donnen i annan bokou diferan lopinyon ki pe ganny eksplike lo sa Prozedlwa.

E zot santi ki i enportan mon demann sa bann kestyon pou zot. E zot a ganny leklersisman. E an fezan sa menm popilasyon an zeneral zot osi zot ava kapab ganny lesplikasyon e zot a konpran kwa egzakteman pe pase. E akoz en tel *Bill* in vin devan Lasanble.

Alors mon ti ava voudre ki ler *VP* i pran laparol, i kapab reponn sa detrwa kestyon. I pa bokou kestyon. Me selman ti enportan demande pou sa bann dimoun ki'n anvi mon anmenn sa devan pou zot konpran dan zot prop fason.

Akoz parey nou konnen Lalwa i pa bokou dimoun ki ofe avek Lalwa. E se sa ki par ler, ler nou vin dan Lasanble koman Manm Elekte, nou bezwen osi demann kestyon ki

sa dimoun deor ki napa sa konesans i ava kapab konpran dan en langaz ki i a sezi egzakteman akoz en tel Lalwa in vini.

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi *VP*, Mrs De Silva e lezot manm delegasyon.

Mr Speaker lamannman dan *Bill* ki la devan nou i pa bann nouvo fason fer kot i annan lamannman dan *Bill* ACCS, dan sizyenm Lasanble enn bann antite ki'n vin avek bann diferan lamannman. 2018/2019 nou'n war bann lamannman vini pou sey donn ACCS sa stati ek en pe pouvwar pou li kapab desarz son responsabilite e anmenn rezilta parey lepep ti pe demande.

Me i annan en diferans ozordi ek sa lamannman ki la devan nou e an konparezon avek bann lamannman ki nou ti fer oparavan, pou kapab donn ACCS plis mordan.

E la diferans se ki dan lepase i annan ki ti ti'n anba ladministrasyon - akoz anba nou ladministrasyon *US* ki nou ti war nesans en Komisyon Anti-koripsyon.

E sa bann letan *LDS* ki ti dan Lopoziyon, e nou ki ti dan mazoriter, ti annan bann diferan konsiltasyon, diskisyon menm mon rapel mon ti lo *Bills Committee* ki fer ki nou ti aport nou soutyen, nou ti aport nou bann pwen enportan pou ede ver en lavansman sa *ACCS* li menm.

Me ozordi ki nou pe vwar se ki, nou tande poudir pou annan lamannman ki pou vini atraver en lenstitisyon endepandan, a i Zidisyer ki pou mwan Mr Speaker i poz kestyon lo lentegrite e enparsyalite Komisyon Anti-Koripsyon li menm.

E pour mwan Mr Speaker atraver ou mon tann Onorab Andre dir ki nou bezwen get konteks sa lamannman, me pa get *case* ki sa Komisyon i annan devan li. Pou mwan sa i en pti pe medyokrat. Akoz se sa *case* ki la devan li ki'n stipile ki i annan sa lamannman ki la ozordi. E pou mwan annou pa fer nou krwar ki i lizour kan i fernwanr.

En lot eleman ki mon krwar ki i enportan e ki nou, nou ganny akize isi, se ki nou pe *back pedal* ki bann lamannman ki annan la devan nou ki nou, nou pa pare pou nou donn en koudmen, me ki zot lot kote latab ki ti dir poudir

zot ki *rule border*, zot ki dir ki pou fer. Fodre pa nou oubliye sa.

E nou lo sa kote latab nou senserman krwar dan legzistans Anti-Koripsyon ki en lenstitisyon e tou Seselwa i dakor ek sa ki i enportan pou fer son travay. Me kestyon ki bokou i demande, akoz sa size i ganny latansyon en kantite dimoun en kantite dimoun i swiv.

E tanzantan dan Nouvel nou ganny bann rapor ki ba medya i fer lo bann levennman lo bann devlopman ki pe arive avek Anti-Koripsyon ek son bann ka e dimoun i port latansyon, dimoun pe swiv e dimoun in analize. E se sa ki ozordi dimoun deor i demann plis kestyon lo ki pe arive, ki direksyon ki sa koripsyon i pran fas avek son travay ek son Lalwa.

E osi fodre pa bliye ki depi kreasyon Anti-Koripsyon nou ti komans avek son *Chairman* li menm, apre ti annan bann *Commissioners* ki ti atase avek. Apre sa in ganny *dilute*, nou'n *do away* avek serten sa bann manm Komisyon, nou'n apwent serten dimoun pou fer serten travay avek Komisyon.

E la nou war pouvwar in sanz direksyon e pouvwar in komans vin santre e la kot

problemm mon war serten keksoz pe arive. E kestyon ki serten ti demande se akoz ki in annan en pe sa bann kontrayete? Eski Komisyoner li menm li pa ti pe *get along* avek son bann Komisyon.

Tousala ti bann keksoz ki nou ti demann kestyon koman. Akoz nou rol se rod laklarte parey *VP* in dir, konnen ki pe pase.

E pour nou sa in al dan en direksyon ki ozordi nou pe vwar ki sa pouvwar ki Anti-Koripsyon ti pe demande ki nou ti donn li anba Lalwa li menm ek son bann lamannman, ozordi kestyon se eski nou pe donn li en pouvwar absolli fas a bann lezot antite legal ki tonm anba Zidisyer;- tel ki *AG's Office*, tel ki Lalwa li menm li sirtou ki gid li pou li kapab fer son travay.

Akoz nou'n war poudir in annan serten lenstans - par egzamp ler Lakour li menm ki i demann serten, Anti-Koripsyon pou soumet serten dokiman avek sirtou avek ka ki annan devan li, sa pa pe arive, eski Anti-Koripsyon i par lao Lakour li menm ki li i kapab fer sa ki li i anvi?

So sa i bann eleman ki dimoun pe *think* la deor. E si nou, nou krwar ki nou vin dir nou vin defann en keksoz ki pas dan kler ki o komansman ler ti

komanse ti vin kler ti vini nou ti vin koze, nou ti agree, nou ti met bann pwen ki ozordi ou a dir keksoz pe fer par deryer rido ouswa anba latab. Sa i kestyon.

E ki rann mwan Mr Speaker parey Onorab Loze ti fer resorti *who is running*, lekel ki pe *run the show* la? Eski nou Sesel atraver nou Anti-Koripsyon ki nou, nou'n lev lanmen pou kree, ouswa in ganny *hijack* par serten ki li i krwar i pli kapab fer sa travay?

Mrs De Silva koman sa dimoun ki pe *rule* sa antite eski li dan en sans mon kapab dir i pa pe kapab fer sa travay ki lezot ki bezwen ante pou fer? So i bann kestyon ki i annan refleksyon lo la.

En lot eleman mon krwar ki mon pou touse Mr Speaker, se ozordi malgre Mr Speaker ou pe dir nou poudir annou pa koz lo ka akoz i *subjudice* me ki i annan en relevans avek sa lamannman ki la devan nou, bann endividi ki'n ganny akize *ok*, zot in amenn mete dan prose e dan semen ki *case* pe deroule nou'n war poudir in annan serten anbigite dan Lalwa, ki pa permet zot kontiny sa travay ki zot, zot ti a swete fer.

La pou mwan petet si ti dan en Lakour Enternasyonal,

petet sa ziz ti'n kapab ordonn en *dismissal* sa case, retournen al fer ou travay, met lo *drawing board* apre ou ava kapab fer ou bann travay prosekisyon parey ou devret fer.

So eski nou pa'n tay ek en keksoz ki in sot nou, i vre ki nouvo ki sa ki zot pe fer i premye fwa ki i annan bann ka dan sa lanpler, sa magnitud.

Me eski refleksyon ti pe ganny fer sa bann letan vi ki zot annan zot bann reprezantan legal pou zot asize regarde, revwar, ouswa sete par deryer ki ti annan bann motiv politik ki ti pe *drive* azanda, ki'n fer zot pa war kler poudir be i annan sa *loophole* la dan Lalwa ki pa pou anmenn nou pli devan ouswa pli lwen pou nou kapab egzers sa travay ki nou pe fer?

Wi mwan mon 100poursan dakor pou met devan lazistis okenn dimoun, okenn endividi ki'n pran byen Leta dan en fason mal apropo ki'n anpes sa pep zwir ouswa devlope. Sa mon osi mon kont.

Me selman *the existence of the rule of law* i bezwen ganny *apply*. Ou ava war en dimoun i ava *found guilty* letan Lakour in pronons son lekor lo desizyon, me pa avan ki prose legal in ganny fer ki nou war tou kalite trikmardaz, tou kalite aksyon ganny fer, kan sa dimoun li

menm li i pa ankor ganny *found guilty*.

E sa i a kapab anmenn en domaz pou pei demen, si keksoz i tourn dan en fason e i pou kout pei plizyer larzan. E parey nou pe war avek *TRNUC* ki yer Onorab Sandy Arissol atraver ou Mr Speaker in koz lo plizyer 10milyon, 20milyon, 15milyon ki pe ganny demande.

Atraver sa bann dimoun met zot *grievance* devan e nou, nou ti konnen poudir i pou arive en moman letan ki sa ti pou arive atraver sa seval batay ki zot ti servi pou zot kapab lenfliyans elektora. Me ozordi zot ki dan gouvrenans, keksoz in tonm devan zot laport e prezan zot pe war serten difikilte pou zot kapab aksepte ouswa ou menm pou dil avek a lavenir.

Me mon pou retourn lo lesansyel Mr Speaker, Lalwa ler nou fer nou bezwen mazin le fitir Mr Speaker e parol Onorab Georges atraver ou Mr Speaker se ki nou pa fer en Lalwa pou *suit* en endividi, ouswa pou zis en kalite koz ki demen li menm li sa menm Lalwa ki nou ti pe fer pou fer serten *target* i kapab retournen parey Angle i dir ou *'bite you in the -'*

So, nou bezwen reflexir *ok*, menm si nou, nou pe ganny akize koman bann *rubber*

stamp me ozordi stanp i ek zot laba lot kote, sa stanp nou'n donn zot konn servi li zot ki pe *rubber stamp* ozordi sa bann Lalwa ki vin devan zot.

So Mr Speaker si ACCS i anvi desarz son manda parey i devret, etrwatman i pa kapab travay li tousel li, akoz dan nou Konstitisyon anba Lalwa i fer kreasyon pou annan ou lenstitisyon parey Lapolis ki li i annan *investigative power* osi *ok*.

Nou annan AGs Office kot i pou annan prosekisyon e menm pou kapab *investigate* bann lezot ka osi e nou annan bann Lalwa ki permet sa arive anba Konstitisyon pou zot egzers zot travay dan e fason drwat enparsyal.

E mwan mon swete ki sa direksyon ki sa pep pe gete, ki mwan mon santi napa laklarte ladan pa pou anmenn nou sitan lwen. Moman in arive loportinite pou redres en pe sa fason fer ki zot pe fer kot i konsern lamannman avek bann diferan Lalwa ki nou'n war vin devan zot ki motive par deryer.

E pou mwan Mr Speaker tan ki keksoz pa kler, tan ki ler mon elektora i vin demann mwan kestyon, mwan osi mon pa kapab furni li en larepons e ler mon vin demande i annan tou fason demann sa ki

responsab zot pa pe vin kler ek zot, mwan mon pa pe kapab siporte bann aksyon parey.

E si nou pou vin dan en demokrasi modern, annou fer li dan en fason ki korek. E avek sa Mr Speaker mon swete ki Anti-Koripsyon i fer son travay zis, Komisyoner i ava ganny son pouvwar ki i neser pou fer son travay, san lenterferans egzektiv ouswa okenn *foreign body* ki pe vin donn koudmen pou zot take over oubyen oule *hijack* e fer nou krwar poudir zot ki pe *run the show*.

E pou mwan Mr Speaker mon pou konklir lo sa. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Loizeau.

HON NORBERT LOIZEAU

Mersi Mr Speaker. Bonn apremidi tou dimoun. Mr Speaker ozordi dan Sesel i annan en nouvo Gouvernman. E sa nouvo Gouvernman pou toultan fer sir ki tou keksoz i ganny met annord. Sa nouvo Gouvernman ki la ozordi tan ki i war ki serten Lalwa pa pe morde nou pou fer sir ki nou pou aranze pou fer li morde.

Nou pou fer li Mr Speaker pa pou fer ditor Lepep Seselwa. Nou pou fer li pou fer sir ki tou Seselwa ki pe viv Sesel i a

konnen ki dan Sesel nou, dan sa nouvo Sesel ki ou ladan tou keksoz i ganny fer *according to the rule of law*. Se sa ki nou anvi mete dan nou pei. Dimoun i bezwen swiv Lalwa.

Mr Speaker mon'n remark en keksoz a sak fwa ki i annan bann Lalwa i vin dan Lasanble, swa si sa Lalwa nenport ki Lalwa me sirtou bann Lalwa ki annan pou fer avek koripsyon, *Money Laundering* e lezot *US* lot kote latab zot kriy lasasen.

Nou pe war sa Mr Speaker olye parey Onorab Deputy Speaker in dir ede parey nou, nou ti fer ler nou ti anan 15 lo 10, nou ti ed zot, nou ti fer propozisyon pou nou aranze pou nou fer sir ki sa Lalwa i sorti, byen menm si pa nou Gouvernman ki la.

Se sa ki nou ti fer, sanmenm sa ki ou trouve nou ti annan bann bon Lalwa parey *POA*, en Lalwa ki senkyenm Lasanble zot, zot ti vot kont pous tou sa bann keksoz, rasanbleman, lot Onorab Pillay ou mazin sa byen.

Ki zot ti vot, e nou ler nou ti vini dan sizyenm Lasanble nou ti fer sir nou ti aranze. E sa bann Lalwa - parey *POA* i pa'n benefisye zis nou, ozordi pe benefisye zot ki pe fer bann lamars kot *SBC* ki pe desann kot Lorloz. Lontan nou pa ti

ganny sans fer sa, nou pa ti kapab fer.

Nou ti fer sir ki nou aranze ozordi ler nou dan Gouvernman i pe benefisye zot. Zot ki pe fer. Mr Speaker be nou ki nou'n war ler nou'n vini, nou'n anmenn *AML Bill* dan Lasanble, Lopozisyon napa ki zot pa'n dir lo la. Zot in konplent zot in trouve isi laba. Nou'n anmenn *POCA* zot in konplent menm Mr Speaker. Zot in partisipe me selman still in annan enn de kontrovers.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Atann, atann! Onorab Pillay ou pou koze apre, ou a koriz li. Ou a koriz li.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

Ou a koriz li. Apre nou a met *the record straight*. Mersi.

HON NORBERT LOIZEAU

Mr Speaker in annan Lalwa *Mutual Assistant in Criminal Matters*, tousala se bann bon Lalwa ki'n vini zot in partisipe wi, me selman ion annan bann serten keksoz ki zot in trouve, ki mon pa konnen ki pa ti nesaser zot in fer antre Mr Speaker.

Me mwan ozordi kestyon ki mon pe demande ler mon war zot pe lager kont sa bann bon Lalwa ki ou, nou pe anmennen zot pe lager lebra kase konmdir Onorab Woodcock, mon zis demande Mr Speaker lekel ki zot oule proteze or ki zot anvi proteze Mr Speaker?

Sa en kestyon byen enportan ki mon anvi demande kwa ki pe fer zot per? Ki annan ek sa Lalwa ki fer zot per? Eski zot in partisip dan Koripsyon zot la? Zot pe per. Be mwan mon pa per Mr Speaker, aköz mon pa'n partisip dan koripsyon mwan, ki zot pe per?

Pourtan Mr Speaker nou ti ganny dir dan lepok senkyenm Lasanble par Prezidan Michel ki Koripsyon ti persepsyon, nou rapel sa byen menm. Ti annan en ta deba lo la. Apre nou ti ganny dir ki zot pou lager pou zot koup latet koripsyon! Tousala ti ganny dir. Me latet koripsyon zanmen ti ganny koupe.

Ti zis bann parol dan ler pou sey fer krwar dimoun, Lepep Seselwa ki i annan keksoz pe ganny fer, me naryen pa ti ganny fer. E la Mr Speaker nou, nou pe pas en Lalwa pou nou ed zot, pou nou koup latet koripsyon dan Sesel, se sa ki

nou pe fer. Se sa, sa pouvwar sa Lalwa ki nou anvi pase,

Mr Speaker mon konnen mon, mon'n la dan depi katriyenm Lasanble mon la mwan. Mon konnen, aköz zot pe azir koumsa Mr Speaker aköz mazorite sel Gouvernman ki'n la pou en ta letan se zot, e tou sa bann keksoz Mr Speaker in ganny pase anba zot *watch*. Nou konpran, nou kapab konpran aköz Mr Speaker.

Pou mwan i fermal Mr Speaker i fermal. I fermal i anmenn douler lo ou ler ou Gouvernman ki'n la lontan se li ki'n fer tou sa bann keksoz, i fermal. I pa zis fermal Mr Speaker mwan koman en dimoun ki'n deza siport zot parti, mon onte. Mon onte Mr speaker, be ou kapab pa onte ou'n deza siport en parti ki'n koz manti avek ou?

Ki'n fer toudsort kalite keksoz vol anba, anba kot apre nou'n ganny anbete nou'n ganny dir manti.

Mr Speaker Onorab Ernesta pli boner in dir nou ki nou'n ganny elekte - nou isi nou'n ganny elekte pou nou defann nou dimoun. Me Mr Speaker nou pe defann nou dimoun. Nou pe defann nou dimoun. Nou pe anmenn bann Lalwa pou nou kapab.

Mon pa pe dir sa bann ka ki la Ankour, pou lezot ka kot bann dimoun malonnet - bann dimoun in azir malonnet e ki'n kout nou ser koman en pei Mr Speaker. Se sa ki nou pe lager nou isi lo sa kote latab koman bann manm. Nou pe lager pou nou dimoun. Nou pa pe lager pou bann malonnet. Nou pe lager pou ou bann dimoun ki bann dimoun in fer malonnet anver nou.

I annan in dir Mr Speaker ki AG i kapab fer sa, akfer ki ACCS i bezwen vin fer sa li. Mr Speaker be sa en kestyon ki mon ti demande, nou ti pouse pou annan ACCS lekel ki ti premye kre sa ACCS? Se Prezidan Faure, me selman Mr Speaker lafason ki ACCS ti ganny kree i ti ganny zis kree la, me selman i ti napa ledan.

Mon rapel Mr Speaker Mrs De Silva in ganny en ta koze, move koze lo li, i pa pe travay ki i pe fer. Tir li, nou ti konpran Mrs May De Silva nou, i ti oule fer li, i ti napa ledan pi li morde. E zot, zot ti fer li ekspre kre en lorganizasyon pa donn li ledan zis pou fer krwar sa keksoz, sa keksoz pe travay kan saler naryen pe arive.

E nou Mr Speaker nou anv i zis donn li ankor en pri pe plis ledan. E sa ledan ki nou pe donn li Mr Speaker, i pa pou zis

- I annan pe koz lo ka ki la ankour, non. I annan lezot ka ki mwan mon panse ki ACCS i anv i anmennen, me sa Lalwa pou kapab permet li anmennen si mon konpran byen, zot a dir mwan taler.

E nou Mr Speaker koman en parti, nou toultan pas dan Manifesto parfwa ler nou koz lo serten keksoz. Dernyen fwa mon ti servi mon Manifesto zot ti kriy lasasen. Mon pou servi ankor Mr speaker akoz i pou nou. Ler nou ti al dan eleksyon parey mon ti dir nou ti al avek sa. Mon pret zot, zot a gete ankor en kou parey lot fwa mon ti dir zot si zot bezwen konnen ki i ekrir ladan.

Lo sa bout ki koz *strengthening democracy ensuring good governance* i annan en bout lo *corruption* Mr Speaker. Se sa ki enportan ki nou koz lo la. Mr Speaker mon pou lir li an Angle. Wi mon'n lekol kot Mer Koulev ek Mer Lezar parey ou, me selman mon pou lir li an Angle Mr Speaker i dir;

'It is clear that corruption has undermined government and society in our country. It has betrayed the principles of good governance, the rule of law and justice and fairness in access to opportunity. We will not allow our government to fall

into this plight and encourage all institution who have a role to play in fighting corruption. Cases of corruption will be investigated according to the law and following due process.'

Mr Speaker mon tann Onorab Loze pe zape la, lala. Kekfwa i pa konnen ki mon pe dir. Lala Onorab Loze i annan. E nou, nou en Gouvernman ki pou toultan swiv nou Manifesto bann keksoz ki annan ladan, akoz se sa ki nou ti dir nou bann dimoun nou pou fer. E ozordi nou pe fer li.

Onorab Gabriel li in dir ki nou pe fer *shortcut* ek sa *Bill* e nou pe senm melimelo konfizyon. Mr Speaker mon pa ganny en konpran mwan, konfizyon Mr Speaker? Konfizyon se ler ou pe lir en *speech* ou latet i anba ziska ler ou *speech* i fini, pangar ou a mank en bout ki ou'n ganny demande pou dir e ou a ganny problem, pou ou pa senm konfizyon parmi zot.

Mr Speaker zot pe konpran mwan, se sa melimelo. Mr Speaker oli problem, si Egzekitiv ouswa en lot Lazans ou lenstitisyon i dir ki letan Lasanble i aprouv serten Lalwa zot a kontinyen ek *case*, oli problem Mr Speaker i annan problem? Napa problem. Akoz napa problem?

Mr Speaker sa i montre ki i annan vre separasyon pouvwar dan sa pei, sa ki pe montre. E zot in rekonnèt se ki nou dan Lasanble ki pas Lalwa sanmenm sa, sa in ganny dir, oli problem? Napa problem nou ki pas Lalwa e i byen pou sa ariv koumsa. Gouvernman pa'n koz manti sa bann Lotorite ki'n koz lo la pa'n koz manti, zot in koz sa ki *rien* ki laverite.

E la Mr Speaker en lot Onorab, Onorab Cosgrow atraver ou, in oule fer nou krwar si sa Lalwa i pase nou pa pe get lentere pei. Mr Speaker be si nou koman reprezantan lepep *comme* dir Angle nou *sit down on the fence* e nou toler tou sord kalite keksoz malfer, tou kalite malfe arive Mr Speaker, eski nou pou fer zistis nou pep?

Mr Speaker mwan mon krwar i non. O kontrè nou pou en akonplis. Nou pou en akonplis Mr Speaker, parey la le ou pe fer mwan mazin bann *Irish*. Ozordi Onorab Loze pa kontan Angle li, selman Mr Speaker zot ti kontan *Irish*,

Ki pre obor Langleter,

(Off-Mic)

HON NORBERT LOIZEAU

Mon a koze? Mon ava fini koze, ou ti koze taler, lekel ki'n

disturb mon a koze mwan, mwan ki pe koze la.

MR SPEAKER

Onorab adres Speaker silvouple e evite koz ek lezot Manm.

HON NORBERT LOIZEAU

Wi Mr Speaker i pa kontan Angle, *Irish* ti vini kot *FIU - NDEA*, kot larzan ti ganny sorti kot kont *Maurice*, (manner, Onorab Woodcock ki konn a byen) *Calendula, Solas Beo* se pa ki zafer.

MR SPEAKER

Onorab Woodcock pa pe fer *speech* la en, ou ki pe fer.

HON NORBERT LOIZEAU

Wi, zis mon ti pe rod en pti led mon oubliye note. Mr Speaker be sa *Irish* larzan ti ale zot ti kontan *Irish* akoz, *Irish* ti montre zot ki manner i pran !

(laughter)

HON NORBERT LOIZEAU

Ok? *Irish* ti montre zot manner i pran e pou lapenn ti fer en zoli kontra pou *Irish* ti annan 2 boutey *whisky* ti ganny donner.

Mr Speaker ou war *how cheap* bannla ti vann bann dil? Pou 2 boutey *whisky* pou bann kontra, i fer lapenn *men!* E

nou, nou Gouvernman Mr Speaker sa zanmen pou arive. E mwan koman en Manm Lasanble elekte, mon pou fer sir ki sa zanmen pou arive Mr Speaker. Nou pou anmenn Angle wi, pou Angle nou ganny nou larzan. Se sa nou pe defann nou pep nou. Nou pe koz pou nou pep Mr Speaker.

Mon tann zot, zot pe koz lo sosyal napa ase larzan, larzan napa ase, napa ki pa koz lo larzan ek pri lavi. Nou anvi lager pou nou retourn nou larzan, pou nou soulaz sa pep mon bann frer. Larzan ki'n ganny perdi anba zot *watch*, se sa ki nou pe fer nou. Nou anvi sa. E apre zot koz nou Mr Speaker *rubber stamp*.

Mr Speaker zis bann *rubber stamp* ki kapab dir kwa en *rubber stamp*. Ler ou'n deza en *rubber stamp* ou konnen kwa en *rubber stamp*, aprezan ou vini ou koz lo *rubber stamp*.

E mwan Mr Speaker mwan sak fwa, sak fwa en bon Lalwa pou vini dan mon Lasanble, mon pou *rubber stamp* mwan, wi. Ou konnen akoz i pou bon pou mwan, i pou bon pou ou.

E sa Lalwa Mr Speaker pe fer sir ki okenn Seselwa pa pou oule anvoy lanmen pou pran nu 5 sou. Menm zot pou antre dan zot biro zot pou war dan kwen

karpèt zot pou per pou anmase. Se sa ki nou pe fer. E nou anvi ki tou Seselwa pe enport travay ki ou fer, ki grad ki ou ete *from* drayver, zot pa pou oule partisip ou afilye avek okenn ka koripsyon.

Mr Speaker nou anvi enpei ki dimoun i travay onnet parey Onorab Arissol i dir tale in travay onnet pou li ganny sa ki li i anvi, e ki ler i pou asize anba son lavarang personn pa pou montre li ledwa, akoz li in fer sa i dir ou pou li gannyen. Se sa ki nou anvi anmenn dan nou pep Mr Speaker.

MR SPEAKER

Onorab pou ariv 20 minit la.

HON NORBERT LOIZEAU

Wi, mon dernyen Mr Speaker mon pa pou tarde. Mr Speaker e ler mon'n ekout deba, Onorab Loze dan son lentervansyon atraver ou Mr Speaker ler mon'n ekout li in dir klerman ki zot in per pou pas Lalwa pangar i a fwet zot menm.

Mr Speaker mwan mon pa per pou pas okenn Lalwa ki kapab fwet mwan, akoz apre ki nou'n pas Lalwa, mon pou fer sir ki mon pa pou fer keksoz pou sa Lalwa fwet mwan. Se sa ki nou anvi danpei, nou koman bann Manm Lasanble nou pa merit per pou pas Lalwa. Nou

merit pase pour ki i pou ed nou pou nou pa al dan bann move keksoz. Se sa.

E la Mr Speaker an terminan mon pou *quote* en keksoz - Onorab Henrie pli boner in pas lo la, me in dir li en pe diferaman e mwan mon pou *quote* en *quote* ki Albert Einstein ti dir, mon pou dir li dan son vre fason e mon pou dir li an Angle Mr Speaker. Mon pou dir li an Angle;

“The world will not be destroyed by those who do evil but by those who watch them without doing nothing.”

Mr Speaker mon pou siport sa Lalwa. Ou konnen akoz mon pou siport sa Lalwa? Mon pa anvi asize pa fer naryen akoz si mwan mon asize mon a fer naryen, savedir mon'n akonplis, e mon kontan ki'n arive.

Me pour s rezon ki mwan mon anvi dir ek VP, Mrs De Silva ki mon pou vot pou sa Lalwa. E mon pou lev mon lanmen pli o posibil, parey Onorab Pillay ler i ti leve pou Lalwa POA ler zot ti dir pa bon, mon pou leve ankor Mr Speaker, pli o posibil. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. *Alright* Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Fer li kourt silvouple.

HON JOHAN LOZE

Yes Mr Speaker. Mon zis anvi koriz en miapreansyon, napa a okenn moman ki Onorab Loze in dir ki nou pa pou pas Lalwa aköz nou per Lalwa i a fwet nou menm. *If anything*, mon per Lalwa i a fwet zot pou sa bann Lalwa *POCA* ek *AML* ki zot ti fer! Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. *Ok*. Bon Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi bokou Mr Speaker e bonn apre midi tou dimoun ki pe ekout nou. E bonn apre midi Vis-Prezidan avek ou *panel*. E bonn apre midi tou koleg Onorab.

Mr Speaker, mon krwar nou'n pas plizoumwen lanmwatye lazournen pe diskit en Prozedlwa e diferan konponan sa Prozedlwa. Me i enportan avan mon *entame* diskisyon, e mon bann lanaliz e obzervasyon lo sa Prozedlwa, pour mwan koriz serten *statement*, ki *misleading* e ki donn en move lenpresyon. E ki

si oule mon pou servi sa term, 'lalang' devan Lasanble.

Premyerman, an okenn ka a okenn moman *United Seychelles* dan Lasanble Nasyonal, in vot kont en Lalwa ki konsern *Anti-Money Laundering*, ki konsern *Proceeds of Crime*. Si i annan in *anything* sete *LDS* ki ti sanz Lalwa *Proceeds of Crime* pou met larzan dan zot bann dalon, dan *offshore*, ki'n al dan zot bann kont labank.

So ferm zot labous, ler zot vin montre ledwa konnen kote zot pou montre ledwa. E zot konn tre byen.

(Interruption)

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman,
dezyenmman.

(Interruption)

MR SPEAKER

Order!

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman,

(Mic switched off)

MR SPEAKER

Onorab, eskiz mwan enn pti kou Onorab Pillay. Ou'n fer dan sa premye *statement*, en

alegasyon kont *LDS*. Ki mon sipoze i enkli bann Manm la. Mon zis bezwen refer ankor, sa pwen ki nou pa devret fer alegasyon, lo bann Manm, ki pa - ki nou pa pe *substantiate*. Zis pou nou evite ki nou annan, ouver lot deba kot en Manm i bezwen defann son lekor *and so on*.

So silvouple, ou a kontinyen, san ki ou bezwen fer sa bann alegasyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon apresye sa ki ou'n fer. Be mon ti ava apresye osi menm proteksyon, ler Onorab avan mwan, ki'n koze, in fer menm alegasyon.

MR SPEAKER

Non! In fer en alegasyon ki, in fer en alegasyon ki-

HON SEBASTIEN PILLAY

Par lo la ...

MR SPEAKER

.. in fer en alegasyon ki, zot ti vot kot serten Lalwa, mon pa konn laverite lo la. Me ou'n korize, i byen, ou'n *set the record straight*. Nou ava kapab prosede avek sa.

HON SEBASTIEN PILLAY

An plis ki *set the record straight* lo sa size, mon krwar osi i

enportan pou met devan Lepep Seselwa serten fe reel. O kour, parkour Gouvernman Sesel in annan plizyer dimoun, ki'n annan plizyer pozisyon Gouvernman siksesiv, Gouvernman ki'n la, *SPPF/ Lepep/ US*.

Ok, enkli mon pa pe *impute*, Vis-Prezidan Larepublik, Enkli Onorab Andre, enkli Onorab William, eski sa ki zot pe dir an relasyon avek tou sa bann Gouvernman siksesiv, i aplik osi pou sa bann dimoun ki la devan nou?

Se pour sa rezon ki mon krwar, ti devret annan en vre lentansyon, par bann Manm *LDS* pou vremen lir sa bann Lalwa. E enterpret zot largiman, swa zot ti ava vin avek zot largiman rezondet pou sipor sa Lalwa.

Akoz zot pe siport li, dan pals al dan en largiman pou fer latak, lo nou kote latab par lefe, ki dir ki nou, nou pe fer *back-pedaling* lo sa Lalwa. *Ok?* E sa ki enteresan dan tou sa bann largiman, ki'n ganny fer. I paret, apard ki serten Manm e mon ava aksepte *Chairman Bills Committee* - wi, in lir son Lalwa, in dir serten keksoz ki mon pa neserman dakor avek. *Ok?* Me selman, en bon pe zot i paret pa'n lir Lalwa.

E zot in vin zis koze aköz, nou nou'n pran en pozisyon *from* en perspektiv konstitisyonnèl. Pou prezant nou lopinyon, lo bann diferan eleman dan sa Lalwa.

Sa ki nou osi konnen, se ki 4er apre midi Lendi, tou bann Manm Lasanble kote *LDS*, ti ganny demande pou raport *State House*. *Ok?* Rezon pour sa mon pa konnen. Me i paret, ki lefe ki ti annan sa Lalwa ki pe pase, i bezwen annan en koneksyon.

E la Mr Speaker, sa i anmenn mwan lo mon premye pwen. E mon premye pwen, i konsern lafason ki sa Lalwa in vin dan Lasanble, ki pou mwan i *raise* en konsern, fondamantal.

Premye Manm dan sa Lasanble, pou vot lo sa Lalwa Komisyon Anti-Koripsyon, i mwan. Mwan mon en dimoun ki ti vot lo sa Lalwa, ler i ti ganny konsevwar. Napa personn la anndan ki'n vot lo sa Lalwa ankor apard sa. E ler nou ti vot lo sa Lalwa, ti annan premiz ki ti ganny etabli anba sa Lalwa.

E sa premiz ti baze lo Lartik 76(3) nou Konstitisyon. Sete ki evantyelman, ki ou pou donn pouvwar prosekitoryal, Komisyon Anti-Koripsyon, ou pou bezwen etabli en nivo

kalifikasyon, pour sa Prosekiter ki pou fer sa travay. E siksesivman, nou'n amann sa Lalwa pou anmenn nou ver sa fen. E sa fen sete, pou annan sa pouvwar, prosekisyon ki nou anvi donn Komisyon Anti-Koripsyon.

E ki Lartik 76(3) nou Konstitisyon i dir nou, Lartik 76(3) nou Konstitisyon i dir nou, ki en dimoun pou ganny apwente, dan lofis *Attorney Zeneral*, *unless* sa dimoun i kalifye pou li vin en *Ziz*.

Mazin byen nou'n *set* sa bar sitan o an relasyon avek apwentman en dimoun, ki pou *lead* sa Komisyon ki evantyelman pou annan pouvwar prosekitoryal.

Tou lamannman siksesiv, ki *US* in anmennen, pa'n zanmen retir lenferans a konpetans Komisyon Anti-Koripsyon. E Lasanble pou konpran aköz mon pe antre lo sa pwen apre midi.

Apre ki nou'n fer plizyer lamannman dan sa Lalwa, pou entrodwir plizyer *précept*, pou donn Komisyon sa pouvwar. An 2021, premye aksyon Gouvernman *LDS*, sete pou anmenn en lamannman zisteman pou retir kalifikasyon, Komisyoner Komisyon Anti-Koripsyon.

E ki manner i ti fer sa, se atraver Lalwa ki ti ganny anmennen par sa menm Vis-Prezidan, ki dan son seksyon 6 oparavan. Ti dir ki en dimoun i kalifye, pou vin Vis-*Chairman* oubyen Komisyoner, si i en dimoun ki en eksper legal, i annan ekspertiz dan Anti-Koripsyon, i annan ekspertiz dan *law enforcement*. E sa *Chairman* i bezwen lo menm nivo ki en Ziz.

I annan en rezon akoz en Lalwa, parey Onorab Flory Larue in dir pa egziste lo li tousel, atraver ou Mr Speaker.

I annan en rezon ki *back then*, malgre mon ti en *junior member*, mon ti konpran sa prensip, ki en Lalwa pa kapab egziste lo li tousel. E ki bezwen egziste *within* en premiz legal. Be ler nou retir konpetans, Komisyon, e nou bouze, ki nou vwar, nou vwar Komisyon, i antre dan son travay e i fer bann aksyon. E la Komisyon i komans en *case*.

E i enportan pou fer referans ek sa *case*, avan mon retourn lo bann *précept* sa Lalwa. Akoz sa *case* i kardinal, dan etabli en kronoloji oubyen en seri levennman ki'n arive, avan sa Lalwa i ariv devan Lasanble Nasyonal.

E mon pou fer sa koneksyon, avek Lartik 76 nou

Konstitisyon dan en pti moman, atraver sa *timeline* ki'n fer ki sa Lalwa in vin dan nou Lasanble. Ki manner in arive? *Case* i Ankour, nouvo devlopman, mwan mon tann lo TeleSesel, ki Avoka ACCS, in dir ki se Lasanble ki pou decide, dapre sa ki TeleSesel, ti dir sa letan, ki pou decide ki manner sa *case*, pou ale.

Mon rod resers, e nou trouve ki Avoka ACCS, ansanm avek Lakour Siprenm, in agree ki prosedir lo sa *case* pou kontinyen, ler Lasanble i pas sa lamannman.

E annefe largiman sete, Lasanble pe al pas sa lamannman. So si Lasanble pe al pas en lamannman Mr Speaker, i anmenn mwan lo en lot provizyon konstitisyonnel. E sa se Lartik 85 e 86 nou Konstitisyon. E Lartik 85 e 86 nou Konstitisyon i dir nou, poudir pouvwar Lezislativ, i ganny donnen a Lasanble Nasyonal.

Avoka ACCS napa okenn pouvwar Lezislativ poudir en Lalwa pe al ganny pase Lasanble. Sef Ziz Lakour Siprenm napa okenn pouvwar Lezislativ poudir ki Lalwa pe al pase Lasanble. Me kot in vin pli enteresan ankor, kot ki annan en lot fason afekte nou

Konstitisyon, se si nou regard Lartik 101 nou Konstitisyon.

E ki Lartik 101 nou Konstitisyon, i dir nou Mr Speaker? Lartik 101 i dir nou, ki pou annan *freedom of speech and debate* dan Lasanble Nasyonal. E ki en Manm “*shall not be subject to the jurisdiction of any court, or to any proceedings whatsoever.*” Ki manner en *proceeding* Ankour, i kapab determinen ki Lalwa pe al pase dan Lasanble? Ki manner?

Mon vwar sa drol. E mon vwar li drol ki dan son largiman Vis-Prezidan pa'n fer mansyon ditou sa. Me i enteresan, pou mwan vwar Vis-Prezidan pa fer mansyon sa largiman. Vis-Prezidan in fer en bon largiman pou eksplik merit sa Lalwa. E si mon ekout li, mon pa ti konnen si sa *case* pe pase Ankour, ti pou fer sans.

Me la kot lentansyon i vin en eleman enportan. Akoz apre ki sa *statement* in ganny fer devan Lakour Lasanble Nasyonal i resevwar en let sorti kot *Attorney Zeneral*, e zot a dir mwan napa kolizyon la? Zot a dir mwan napa okenn, keksoz ki pase ansanm la?

Lasanble Nasyonal i resevwar en let, kot *Attorney Zeneral* i dir nou Prezidan i konsider li en *matter of urgency*,

ki sa Lalwa i pase devan Lasanble.

But what was the urgency? I senp, *the urgency was the law* pe ganny pase pour sa *case*. Be i kler, e si nou koman en Lasanble, ki endepandan pou les L'Egzekitiv *dictate* nou azanda, nou rol Lezislasyon *then we are, what* sa ki tou dimoun pe dir, bann *rubberstamp*, e kontan pa kontan *you are rubber stamps*.

E akoz mon dir, nou *rubber stamp*? Akoz ler mon ti *warn* zot, sa sanzman ki zot ti anmennen an 2021, sa sanzman ki zot ti anmennen pour sanz konpozisyon Komisyon, Kot nou ti retir sipor Komisyon par annan bann dimoun konpetan dan domenn legal.

Zot lamannman ti retir Seksyon 6 konpletman zot. E nou ti apwent en sel dimoun koman Komisyoner. Nou ti donn li pouvwar, prosekitoryal. Savedir pou fer prosekisyon. Nou ti donn li pouvwar pou fer lenvestigasyon. E nou ti donn li pouvwar pou arestasyon.

Attorney Zeneral, ki li son kalifikasyon i sipoze en Ziz, napa pouvwar pou fer lenvestigasyon, e napa pouvwar pou fer arestasyon. Ti pou neserer alors ki ler nou donn tou sa pouvwar, nou etabli ki

konpetans Komisyon i solid, pour li kapab *lead* sa *case*, oubyen *whatever case* ki annan *to a successful conclusion!*

Me ki'n arive, e la i enportan nou pe koz *Irish*. I enportan pou zot gete, si napa *Irish* ozordi ki kot Lapolis. Si napa *Irish* ki kot Komisyon. So aret koz *Irish!* Annou koz lo *précept* sa Lalwa, e *précept*, sa Lalwa, i vin an kestyon par lefe ki mwan mon krwar, Komisyon Anti-Koripsyon *has been misled.*

*Why do I say they've been misled. Akoz all along, sak lamannman ki'n vini, mon siporte, mon'n siporte zisteman akoz parey Onorab Larue ti dir, mwan osi mon anvi vwar en konklizyon, lo sa zafer. Me a ki manner alors dan tou sa lamannman, ki pe ganny propoze. Komisyon pa ti'n kapab vwar tou sa letan, ki ti mank li sa bann pouvwar? Ki i ti bezwen sa bann *précept*, Lalwa, pou li kapab fer en *successful conclusion* to son *case* ?*

Me par kont Avoka ladefans ti vwar. Avoka ladefans li i ti vwar, e Avoka ladefans ti dir. Mon konnen i ti dir. *So then* i montre poudir, ti annan en mank konpetans kot Komisyon. Savedir zot

lamannman ki *LDS* ti fer an 2021 in touy sa Komisyon!

Si nou pa realiz lenportans konekte en Lalwa. Nou'n etabli en *super entity*, dan nou pei, ki annan plis pouvwar, ki nou *Attorney Zeneral*. Me ki li, napa en *setting* pour son kalifikasyon. Sel keksoz ki nou dir, '*suitably qualified candidate*, me sa bann kalifikasyon, nou pa etabli. Mon ti a kontan vwar ki nou anmenn en lamannman pou etabli kalifikasyon pou Komisyon.

Sa ti a permet nou pou nou konnen kote nou le ale. Si eski nou pou *ringfence* sa dimoun ki an sarz Anti-Koripsyon avek lezot dimoun ki annan konpetans legal. *But this is a serious issue* pou nou konsidere.

E la, *on just the procedural matter*, lo zis en fason prosedir ki ou vwar, nou vwar poudir Lasanble Nasyonal in ganny *bypass* dan en diskisyon konpletman. E nou vin en *after the fact*. Si ou le nou vin en *mop*, pou vin anmas en delo ki'n tonbe, san ki nou menm ganny konsilte lo la.

E koman Manm Lasanble ki'n *swear, swear to uphold* a Konstitisyon, nou pou aksepte sa. Sa i en keksoz ki en *cornerstone*, i al dan labaz, i al

lo fonnman merit sa lamannman ki devan nou ozordi. Ki manner in ariv devan nou Lasanble.

Lefe ki nou'n etabli ki manner sa lamannman in ariv devan nou Lasanble, prezan i anmenn nou lo Lartik 19(4) nou Konstitisyon. E Lartik 27 nou Konstitisyon. E Lartik 19(4) tou dimoun in koz lo la. E sa se retrospektivite Lalwa. Savedir, ou pa kapab trouv en dimoun koupab, pou en lofans ki pa ti en lofans.

Mon dakor wi avek largiman ki'n ganny avanse par Vis-Prezidan, wi. Sa lamannman pa pe kree nouvo lofans, i vre. Akoz napa nouvo lofans, ki pe ganny kree anba lamannman. Me, me se sa lamannman, ki ganny fer anba sa *schedule*, avek *Anti-Money Laundering Act*, ki met en konsern serye vizavi Konstitisyon pou mwan.

Akoz? Sesel in annan 3 Lalwa, *Anti-Money Laundering*. En Lalwa '96, en Lalwa an 2006 e an 2008 nou ti fer lamannman pou entrodwir sa menm provizyon ki nou pe entrodwir ozordi, ki dir poudir, sa *Act* pou aplike, *whether* sa *criminal conduct* in arive avan, komansman sa Lalwa. Sa ti dir an 2006.

Savedir 2006, ti pe *save* sa ki'n kapab arive an '96. So si en lofans, i en lofans an '96, i pou en lofans anba 2006. Me *subsequent to* sa, *Attorney Zeneral*, e *ACCS* ki ti la, lo *National AMLCFT Committee*, ti vwar li neserer pou donn nou en, nouvo Lalwa *AML* ki ti tir dan *retrospective ambit of* Lalwa.

Akoz? Akoz *current AMLCFT Act 2020*, i pou en evolusyon *from* '96. I pou anmenn avek li nouvo lofans. Depi 2020, i pou anmenn avek li nouvo lofans, ki probableman i kapab, pa ti en lofans '96. E se pour sa rezon alors, ki mon krwar dan zot sazes, zot ti deside poudir be, sa bout provizyon i bezwen ganny tire. Be tou lezot lofans ki'n ganny fer anba '96 pou reste la akoz zot in ganny repran anba, 2020. Be se sa kot son retrospektivite i vini.

Pa dan kree nouvo lofans, non. Mon'n tann ou byen, *and you're right*. Me lefe ki sa lamannman, i Lalwa i en lamannman dan *AMLCFT Act*. E *AMLCFT*, in evolue, *from where it was* an '96. E ozordi nou pa pe koz zis *AML*, nou pe koz *AML and Control of Financing of Terrorism*.

Se la kot Lartik 19(4) i antre. E se sa ki *raise* en

kestyon konstitisyonnèl serye pou Lasanble. Nou pa pe koz lo kree nouvo lofans la. Nou pe koz lo lofans ki'n evolye avek letan ki'n antre en Lalwa ki nou'n pase.

I pa sa Lalwa ki pe kree sa bann lofans. I pa sa lamannman. Me sa i fer ki sa lamannman pou fer ki en serten lofans ki anba Lalwa 2020 ki si i pa ti en lofans avan, pou vin en lofans.

E sa kot ou pe koz lo retrospektivite anba Lalwa. So i annan de eleman retrospektivite ki nou bezwen konsidere. Me si nou annan en kestyon konstitisyonnèl lo en Lalwa ki pa kler, e lefe ki Lasanble, tou sa Manm Lasanble la anndan in *swear to uphold* sa Konstitisyon, eski alor pa ti ava meyer, pou *submit* sa Lalwa to en *constitutional test*? Avan ki Gouvernman i menm met li devan Lasanble?

Eski pa ti ava meyer pou Lakour determinen konstitisyonnèlman, si *précepte* ki sa Lalwa pou al lo la, i korek?

Koumsa nou ti ava retir tou anbigite. Nou ti ava retir tou konsern. E pa ti ava annan sa bann vatevyen lo bann *précepte* sa Lalwa.

Mon krwar i annan, en kantite resers ki Manm Lasanble nou bezwen fer. In en

lavantaz pou mwan. Akoz, petet i annan keksoz ki mwan mon'n konnen, ki mon'n swiv pandan plizyer lannen.

Akoz i en size ki mon pasyonnen avek. E i en size ki premye fwa mon ti bezwen aprann pou konpran, kwa ki mon ti pe fer an dan senkyenm Lasanble. Zis parey mon ti aprann, ki wi *POA* ti en Lalwa, ki ti mal. Akoz Komisyoner Lapolis, pa kapab pran lord avek en Minis. Alors ti vin avek en *Public Assembly Act*.

Ozordi anba zot, Gouvernman Komisyoner Lapolis pe pran lord ek Prezidan. Ozordi anba zot Gouvernman, nou pe al anmenn Lalwa konstitisyonnèl, ki pou met larme lo semen. Si mwan mon ti anmenn *POA*, zot, zot ava met larme lo semen.

Mr Speaker, *précepte* sa Lalwa li menm, ler nou regard bann eleman ki'n koz lo la, par egzantp an relasyon avek *Penal Code*, i rezonnab ou ekspekte. Akoz *attempt* ek *conspiracy*, i difisil pou determinen. Me si ou ti'n fer sa dan labsans ki ou Avoka Ankour i koz sa, ou ti pou annan plis lezitimite.

Be ou'n fini konekte sa de eleman ansanm e ou'n fini prezidis nou koman Manm Lasanble pou form parti en aksyon legal, ki ou le

anmennen kont en endividi, kont en lot Seselwa, ki Lasanble pa kapab form parti. I pou kont Konstitisyon pou Lasanble fer sa aksyon.

Mwan mon santi, i koumsa. Mon santi poudir i pou kont Konstitisyon, pou Lasanble anmenn en aksyon, ki permet en *case* kontinyen kont en endividi. Sa *case* i bezwen ganny size lo merit ki sa endividi i devan Lakour.

(Onorab Larue, si ou ti pran letan pou ekoute atraver ou Mr Speaker, e ou lir ou Konstitisyon Lartik 27, ou ti a konpran ki anba Lartik 27 i dir en keksoz. E ki Lartik 27 i dir, tou dimoun i annan drwa a *equal protection under the law.*)

I pa mwan ki'n anmenn sa *case as part of* sa deba. Se ACCS ki responsab pou anmenn sa *case, as part of* sa deba ozordi endirekteman. E mon krwar se sa ki prezan pou mwan i vin en probleman. I vin en konsern. Pa zis lo sa bann keston konstitisyonnel ki mon pe koz lo la.

Me lo lefe ki prezan mon pe vwar mwan, mon pe form parti en prosedir ki malgre mwan mon pou zanmen, zanmen *relinquish* mon lanvi pou siport ACCS, be mon bezwen osi konsider, en eleman

of right and wrong. Two wrongs, will not make a right.

Si en dimoun i fer son fot wi i ganny pini. Me pini li dan en fason ki mal, i osi mal. *E due process has to be afforded to anyone. Otherwise* nou vin en Nasyon *barbar!* E mon krwar se sa ki nou bezwen met an perspektiv koman Manm Lasanble. E prezan Mr Speaker mon oule retour lo sa largiman an relasyon *ek* Lalwa Anti-Koripsyon '96.

E se sa Lalwa ki in donn mwan si oule, vreman lendikasyon, ki lentansyon ler nou koz lo *Attorney Zeneral*. E a de repriz nouvo lamannman i fer referans avek Lalwa 2006 *ek* Lalwa '96. E dir ki tou referans, ki ganny fer lo *Attorney Zeneral*, i en referans lo Komisyoner ACCS.

Be nou bezwen konekte sa *ek* Konstitisyon. Sa referans ki Lalwa '96, i fer *ek* *Attorney Zeneral* i en referans lo en dimoun, ki annan kapasite pou *être* en Ziz. Sa referans i Lalwa 2006, i lo en dimoun ki annan kapasite pou *être* en Ziz. Konpetans ki nou ti etabli anba Lalwa, *Anti-Corruption Commission Act* li menm.

Ki ti dir, Mr Speaker ki ti dir ki pou ou kapab, vin en Komisyoner, oubyen pou ou vin en *Vice- Chairman* Komisyon,

ou bezwen en dimoun, ki annan sa bann konpetans swivan. Mon pou repet sa ankor Mr Speaker.

A person to be appointed, as Commissioner, as Chairperson - I dir ou en dimoun who has ... or is qualified to hold the post of Judge of Supreme Court or judge of Justice of Appeal - Savedir en Ziz Lakour Siprenm, oubyen en Ziz Lakour Dapel, i kalifye pou li ganny apwente koman en Chairperson sa Komisyon.

Précepte sa kalifikasyon, i fer ki okenn sironstans, si ou annan en investigater ki pe lead Komisyon dan en area, ki pe lead Komisyon dan en fason pou fer investigasyon, ou pa kapab blanm investigater. Byensir, zot pe fer zot louvraz baze lo bann précepte ki devan zot. Me ou ava annan en dimoun ki kapab cross check sa ki pe ganny dir.

Mr Speaker sa deba i ganny tournen dan en deba kont dan en fason, en kote, kont en kote. E mon rapel en parol ki Onorab Georges ti dir dan *Bills Committee* ler, Vis-Prezidan ti vin propoz, *Private Members Bill* pou li amend Anti-Koripsyon. Yes, ti annan en propozisyon.

E i ti dir poudir i meyer dan bann Lalwa kot Komisyon

Anti-Koripsyon, pou annan *mutual agreement*. Akoz nou tou nou bezwen parti prenon dan *process*.

Where was the mutual agreement dan anmenn sa lamannman ki la? Where was the need, pou konsilte avek Lasanble ler pou anmenn sa lamannman ki la? Apre zot a dir mwan zot pe fer keksoz dan bonn fwa, e zot lentansyon se fer keksoz dan bonn fwa.

Mr Speaker, nou en Lasanble endepandan. Nou pa en Lopozisyon destriktif nou. Nou en Lopozisyon ki pou fer tou pour ki Lasanble, i mentenir son lendepandans, i mentenir son lentegrite, e ki annan respe pour sa lenstitisyon ki apel Lasanble Nasyonal.

Nou pou osi fer tou pou asire ki Lopozisyon dan sa Lasanble Nasyonal i ganny menm respe, ki sa Lopozisyon ki ti dan sizyenm Lasanble ki ti an mazorite. E sa respe ti anmenn Gouvernman pou vin lo latap pou diskite tou size. Pa parey sa enn Gouvernman ki pe fer ozordi.

Si ou kontan vote, si ou pa kontan pa vote. Mon annan mon mazorite, i pou pase *anyway*.

Dezyenmman Mr Speaker, ler nou koz lo laklerte dan nou

sistennm legal, annou onnet, poudir *the elephant in the room*, in ganny kree par Gouvernman li menm.

Son *timeline*, lafason prosedir ki sa Lalwa in ariv devan Lasanble, se sa ki'n kree tou sa bann - si oule komosyon. E *involvement* Prezidan *at one point* pou li koz lo *case*, lot pe koz lo *case*, konmsi pou mwan ti'n vin en nespes - Mon ti pe demann mon lekor, eski vremen ACCS i anvi ganny son *case*?

E la, *involvement* L'Egzekitiv poudir ek nou '*as a matter of urgency!*' Be si, si nou fer sa, *let's say* zot pas sa Lalwa. E *L'Inde* i annan bann *similar case*, ki pe *go on L'Inde*, e mon konnen i annan en *landmark case* *L'Inde* ki pe al ganny zizman la, zisteman lo restrospektivite.

E mon pou esper sa rezilta osi. E *L'Inde* in annan bann *case* similar kot in al tou lede kote 50-50. In pa'n zanmen 100 poursan. *Unless* ki Zidisyer i deside si, Zidisyer pou ganny kontrol L'Egzekitiv, mon pa oule krwar.

Me mon konnen poudir *L'Inde* i annan detrwa *case*. E *L'Inde* son *précepte* i preski parey pou nou. I pou enteresan pou vwar a sa sityasyon ki'n arive la. *Whether the fruit of the*

poisonous tree, précepte i aplike.

Annou pa koz sa *case*, me en *case* i Ankour lo en *précepte*. Gouvernman i sanz Lalwa, Gouvernman i perdi *case*.

Sa bann dimoun in ganny arete, pou repitasyon *or whatever*. Mon pa pe koz sa *case* Ankour, mon pe koz en *case*, en *case* imaziner. Eski sa bann dimoun i vire i *sue* Gouvernman pou plizyer milyon?

So mwan mon pe met sa bann largiman devan, pa akoz mon pe dir mon pe vot kont sa Lalwa *just for the sake of against* sa Lalwa. Mon pe vot sa Lalwa akoz mon santi poudir Konstitisyonnelman i annan kestyon, ki pou mwan pa kapab ganny reponn. Akoz largiman ki'n eksplik serten pwen, parey retrospektivite in eksplik li *from* perspektiv Lalwa Anti-Koripsyon.

I pa'n antre pou koz lo, evolisyon lezot Lalwa ki'n arive pandan letan ki sa bann Lalwa an plas.

E dezyennman mon krwar poudir seryezman nou bezwen kestyonn konpetans sa bann dimoun ki'n *lead* sa lenvestigasyon. E pou vwar si lakantite larzan ki nou'n depanse avek sa bann envestigater an referans avek

rezilta ki nou pe gannye i fer sans.

E trwazyenmman byensir, fodre Gouvernman zanmen ankor, zanmen ankor Ankour en *case* ki Gouvernman, in anmennen i dir *it stop*, tyonbo en kou, Lalwa pe al Lasanble Nasyonal, apre nou a retournen. Be fodre arete sa !

Si nou pe koz lo sa ki'n ganny fer mal avan, nou pa kapab repet en mal apre, dir poudir sa pou vin en byen. Mwan mon'n sey mon mye pou mwan asize e konpran kantite keksoz ki mon kapab. Mon a ganny plizyer kritik lo sa ki mon'n dir mon'n dir. I normal. Mon ekspekte mon en Manm Lasanble, mon'n fer mon largiman mannyer mon kapab.

Mon a note Mr Speaker mon dir mon en Manm Lasanble, mon pa en Manm Parlman. Akoz dan nou, dan nou langaz nou pa dir Manm Parlman, nou dir Manm Lasanble. E mon'n sey etabli mon largiman baze lo bann fe.

E lo bann eleman ki mon krwar i nesese ki mon ti anvi fer dimoun konpran, lo kote nou ete. E pou fini, mon pou fini avek, sa ki zot tou zot in dir mwan lo sa ki ganny trouve dan Manifesto *LDS*. E sa fraz ki zot in dir se, "san okenn malis e labi pouvwar."

Konnen ozordi mwan mon'n demann en Kontra *Travizory*. Akoz zot, zot konnen *involvement* zot Minis, tou fason pou fer pou mwan pa ganny sa kontra.

MR SPEAKER

Onorab nou pe dil avek ka *Travizory*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Ou vwar, kan mon koze ou vwar ki arive?

MR SPEAKER

Nou pe dil avek ka *Travizory*. I pa lemoman pou ou anmenn sa.

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman, dezyenmman nou'n koz lo *COVID Fund*, nou pa ankor konnen kwa ki'n arive avek *COVID Fund*. So ou konnen. Mwan mon dan Lasanble Nasyonal e mon fer sa travay ki Lasanble Nasyonal, i permet mwan, i donn mwan pouvwar pou fer.

Mon pa kapab fer an plis, me mon sertennman pa kapab fer an mwens. Mon demann nou tou, pou fer nou travay koman Manm Lasanble. E mon demann nou tou obzektivman pou regard sa Lalwa ki devan nou.

E si dan nou konsyans nou kler poudir, be sa Lalwa napa problemm avek, nou pa krwar ki lafason ki'n ariv dan Lasanble, i kree konsern. Nou pa krwar ki annan okenn kestyon konstitisyonnèl, avek, *then by all means*, ou vot dapre sa ki ou konsyans pe dir ou.

Be sa ki ou pa devret fer se blanm en lot dimoun, si li in santi poudir i annan, eleman ladan ki pa fer sans, e akoz ou'n brav pou debout, lo en size k i sitan kontansye pou dimoun la deor e donn ou lopinyon, pou kontak sa dimoun.

Sa ki mon pe dir, mon pe dir dan lentansyon pou fer sir ki nou annan en Komisyon Anti-Koripsyon, pa dan lentansyon ki nou annan en Komisyon Anti-Koripsyon ki pou bezwen kas kontour a tou moman ki i pou rankontre en difikilte.

Mon ti a kontan demen lenstitisyon ki mwan, mon kit deryer, ki pou ganny erite par mon zanfan, e zot zanfan, i pou en lenstitisyon ki pou kapab debout lo li tousel. E mon'n fer kler mwan plizyer fwa.

I annan bann lenstitisyon ki de zour an zour nou pou bezwen fer sir i antre dan Konstitisyon. Ki zot ganny zot lotonomi e zot rol, ki zot bezwen zwe. Be sa ki nou pe fer ozordi Mr Speaker pou *set* nou *back*.

E mon konsernen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker, Vis-Prezidan tou bann Manm e tou bann dimoun ki pe ekout nou. Mr Speaker, sa Lalwa ki devan nou ozordi, in sisit bokou deba. E i pou sisit taler, ler nou pou vote en divizyon ant Manm lo nou kote, e Manm lo lot kote. Sa i kler.

Me pourtan i pa ti'n devret, e mon krwar ki nou pe mank en sans apre midi, sirtou zot, lo zot kote latab. Zot pe mank en sans pou montre enn fwa pour tou parey zot tou zot in dir enn par enn, ki zot pa siport koripsyon. Zot in mank en sans pou zot solider avek sa Gouvernman, parey nou ler nou ti asiz lo zot kote latab, nou ti solider avek zot Gouvernman. Akoz sa prensip ki koripsyon se en keksoz ki fodre nou tou nou kapab fer en lager antoure.

E i tris, ki zot in swazir, akoz i en swa ki zot in fer, pou zot vin fer politik lo en keksoz ki annan en lanpler Nasyonal. E ki devret, ralye nou tou pou vwar ki mannyer nou kapab ed sa lenstitisyon ki apel *Anti-*

Corruption Commission of Seychelles, pour li, la ki'n komans travay, pou debiste koripsyon dan nou pei, pou li ariv avek tou zouti ki nesese avek sa rezilta ki i pe swete arive.

E mon dir sa Mr Speaker akoz fransman sa *Bill* ki devan nou ozordi, i annan zis de keksoz ladan. Enn, e lamazorite sa *Bill*, se ki se pou anmenn en pe plis ziridiksyon pou donn Komisyon Anti-Koripsyon, plis lafors, pou li kapab fer lanket ek prosekisyon. Lamazorite sa *Bill* se sa ki i pe rode. I pe rod donn avek sa antite bann keksoz ki bann Lalwa presedan ti neglize pou donn li.

Akoz *at the end of the day*, swa nou annan en Komisyon Anti-Koripsyon ki performan, ki kapab *investigate* e pourswiv, oubyen nou napa. Oubyen nou annan en Komisyon Administrativ ki li i ava rod en pe lenformasyon apre i ava donn avek bann lezot antite pour zot *investigate* e pourswiv.

Nou'n swazir, e zot, zot in swazir ansanm avek nou, par lepase sa premye opsyon. Ki nou pou donn avek Komisyon Anti-Koripsyon tou pouvwar posib e nesese, pour li fer son lanket li menm. E pour li pourswiv son *case* li menm. Sa

se en swa ki nou ti fer, en swa nasyonal.

Nou ti'n kapab pa fer sa swa. Me nou'n fer. E la ozordi kot nou pe donn, nou pe sey ranfors, sa ki nou menm nou, nou ti deside koman en Lasanble an antye, zot, zot kas pake. En sel kou, zot pa dakor. La en sel kou Komisyon Anti-Koripsyon li in fel, in fer en gaf. Mon pe sit zot, "i pe al fer en keksoz ki anti-konstitisyonnell." *All of a sudden* sa lenstitisyon ki nou'n kree e ki nou ti anvi donn maksimonm sipor, in vin *bad boy* dan zot lespri.

E nou demann nou lekor nou pa kapab reponn sa kestyon. Me nou tou nou konnen ki son repons. Nou demann nou lekor, ki akoz ki en sel kou zot in sanz zot lopinyon. Zot in sey donn rezon apre midi.

Me nou tou nou konnen, egzaktaman, akoz zot pe fer sa. E zot pe fer sa, pirman e senpleman, pour rezon politik. E pirman e senpleman, akoz serten dimoun ki pe ganny *target* par sa Lalwa. Aksepté, e vin onnet e vin devan nou e dir nou, wi lala sa ki nou pe fer. Pa sey rod, tou sord largiman legal.

Mr Speaker, mon'n en Avoka en bann lannen mwan. Mon'n lir en bann Lalwa mwan. Mon'n fer en bann *case* devan Lakour, mwan. Be sa bann

largiman, Lalwa ki mon'n tande ozordi dan sa Lasanble, i fer mwan realize, ki mannyer mon inyoran dan Lalwa. Ki mannyer vremen sa ki mon ti krwar mon ti konnen, mon defayans dan Lalwa.

E kekfwa, mon demann mon lekor eski mon devret retourn liniversite e reaprann sa Lalwa, ki mwan mon ti krwar mon ti konnen? Lo zot kote latab, zot pe servi, en lamannman dan sa *schedule* ki zot in fini tonm dakor, sa i annan en lefe retroaktif, retroaktivite i pa konstitisyonnal, alors sa Lalwa pa konstitisyonnal. Lala zot largiman, pir e senp. Se tou ki zot pe fer.

Zot bliye, zot bliy sa prensip fondamantal ki nou koman bann Lezislater, nou bezwen fer *including* bann Lezislater ki'n antre dan sa Lasanble, avek 28mil vot.

Mwan mon pa kapab, aspire pou antre ek 28mil. Dimoun Mamelles, in donn mwan zis 1350. Me nou bliye, ki koman bann Lezislater i nou devwar a tou moman pour nou met plis zouti dan lanmen Gouvernman. Pour li kapab *achieve*, sa ki nou nou'n demann li *achieve* atraver Komisyon Anti-Komisyon e sa

se elimin sa fleo koripsyon dan nou pei.

I nou devwar koman Lezislater pou donn zouti sa Gouvernman. Pa pou nou dir, avek Gouvernman ler in vin rod zouti, non, non sa nou pa kapab donn zot. E taler mon ava eksplik zot kisisa ki mon pe dir.

Mr Speaker, tou Lopoziyon ozordi san leksepsyon, in dir nou ki zot dakor, ki koripsyon pa akseptab. Ki fodre nou fer tou keksoz ki nou kapab pou konbat koripsyon. Ki Komisyon Anti-Koripsyon i neseser. E i en bon keksoz.

E ki Lalwa Anti-Koripsyon fodre i annan, e fodre i morde. Tousala zot in tonm dakor avek. Me la ki, sa Komisyon i vin devan zot, pou demann, oubyen vin devan nou pou demann en lasistans, pou ranforsi, sa bann keksoz ki zot menm zot, zot dakor avek.

E zot menm zot, zot in eksprimen o e for, fodre ki eliminen, en sel kou, zot pa pare pou fer - pou ede. I fer mwan mazine Mr Speaker, ki Lopoziyon i parey en garaz mekanisyen.

Madanm De Silva, i vin avek son loto dan sa garaz e i dir avek sa mekanik, mon pe tay deryer, en boug koripsyon,

me selman mon larou in flak. Sa mekanik i dir li,

“*Full* dakor avek ou. Tay deryer li menm, tay deryer li menm fodre aret li, fer tou sa kou ou kapab pou aret li, solman mon pa pou kapab sanz ou larou, akoz ou ti'n devret vin avek en loto ek ou kat larou ki bon.”

Se sa ki zot pe fer. Se egzakteman sa ki zot pe fer. Zot *full* dakor pou ede, me selman zot pa pou ede. Zot pa pou ede akoz, *ah* sa pa nou travay sa. Si zot ti anvi, e si zot ti konsyansyezman konnen, e krwar dan sa ki zot ti'n dir, la ozordi zot ti'n fer enn oubyen de keksoz. Zot ti a swa siport sa *Bill* mannyer i ete. Oubyen zot ti ava dir, non, non mannyer i ete i annan defayans.

Me akoz nou krwar ki koripsyon fodre eliminen, akoz nou krwar, ki Lalwa fodre ganny ranforsi, akoz nou krwar ki Komisyon Anti-Konstitisyon i bezwen sa bann zouti, lala bann zouti, ki nou krwar ki nou kapab met dan sa Lalwa.

Lala bann amannman ki nou kapab anmennen pou ranforsi sa Lalwa. Lala madanm De Silva, en larou resanz pou ou tay deryer sa bann dimoun.

Me ki zot fer, non, non, non! Non, non mon pa pou sanz

ou larou. Ou ti'n devret vin avek en bon larou menm ou.

Mr Speaker tou sa bann zoli parol ki zot in dir, ozordi la, ki zot *full* dakor ki zot siporte, ki Komisyon i en move keksoz, parol dan divan. Zot ti a pli byen fer, eskiz mwan poudir zot sa, olye pas zot zournen isi anndan ozordi, debout deor, Lasanble, vandswet in komanse, koz dan divan, les divan anmenn zot parol.

Akoz napa, pa fer okenn sans, okenn sa bann keksoz ki zot in dir, si zot pa *follow-it up* avek en aksyon. E sa aksyon parey plizyer nou lo sa kote latab in dir, se anmenn en lamannman. En Lopozisyon responsab, e Lezislater responsab avek son 28mil vot, i anmenn solisyon.

I pa zis lev problem. Epi kit problem ater dan sa Lasanble. Lala sa ki nou bezwen viv avek ozordi, Mr Speaker. E ki zot in fer ozordi, zot in kritik Lalwa, zot in kritik Komisyon *Anti-Konstitisyon*, Anti-Koripsyon (eskiz mwan).

Zot in kritik Zidisyer, zot in kritik Avoka Angle e la mon fer en parantez Mr Speaker, pou mwan dir ki mon soke ki ozordi dan sa Lasanble, e toultan sa i sorti dan labous malerezman dan menm Manm menm, ki nou pe antre dan en sityasyon, kot

rasizm pe antre dan nou Lasanble. E sa nou deplore, lo sa kote latab.

Zot in kritik Gouvernman, e dan tousala sel keksoz ki zot ti a kapab fer - anmenn en propozisyon lo ki mannyer pou amelyor sa Lalwa, zot in prefere, pa fer.

E se pour sa rezon Mr Speaker, ki mon pou repete ankor pour ki Lepep Seselwa i tann nou deor laba, ki sa Lopozisyon ki nou annan, set en Lopozisyon ki pares. Zot pares akoz zot pa kapab ni tyonbo en bolpenn avek en bout papye, pou zot ekrir en lamannman, pou anvoy devan Lasanble Nasyonal.

Pa zis pou sa enn, me zot pa'n fer li ditou, depi sa setyenm Lasanble in komanse. Zis zot in kritike! Mr Speaker, permet mwan prezan pran de minit pou koz lo de lentervansyon ki'n ganny fer. Akoz mon krwar, ki i mon devwar pou mwan koriz de keksoz ki'n ganny dir dan sa Lasanble.

Premyerman Onorab Cosgrow in koz for lo separasyon pouvwar. Akoz pou li dan son lespri, sa ki pe arive la ozordi, pe montre ki separasyon pouvwar, dan nou pei, i dan en risk. Akoz Gouvernman pe anmenn en

Lalwa ki pou ed Komisyon Anti-Koripsyon, anmenn en *case*, oubyen ranforsi en *case* kont serten dimoun, ki Zidisyer pou ekoute.

E la Mr Speaker, atraver ou Onorab Cosgrow i fer en fot. Napa nanryen konstitisyonnèl, dan nou Konstitisyon ki koz lo separasyon pouvwar. I pe en keksoz ki egziste, konstitisyonnèlman dan nou pei. Napa en fwa, dan nou Konstitisyon kot separasyon pouvwar i egziste. Separasyon pouvwar si ti egziste, dan konteks ki Onorab Cosgrow pe koz lo a, ti ava parey Lanmerik, kot se Lasanble ki propoz Lalwa!

Me size Gouvernman si se L'Egzekitiv ki propoz Lalwa, e ki Lasanble i pas Lalwa, sa se pa separasyon pouvwar. Ou bezwen travay ansanm. Akoz L'Egzekitiv i propoze, ou, ou bezwen dispoze. Se pour sa rezon ki nou Konstitisyon i rekonnet sa. E i dir ki annan en balans pouvwar dan sa pei. Pa en separasyon pouvwar. Akoz separasyon i pa egziste dan sa sistenm konstitisyonnèl ki zot, zot ti met an plas.

Nou, nou ti vot kont nou! Nou, nou ti anvi - nou, nou ti anvi en sistenm kot i annan vre separasyon pouvwar. En Sistenm Parlmanter. Me zot in

swazir en sistenm Prezidansyel, e zot pa kapab ozordi, ler i depayman sote e dir ki sistenm pa marse.

E dezyenmman e dezyenmman, Onorab Ernesta, li i dir ki L'Egzekitiv i annan tro pouvwar. Me Mr Speaker eskiz mwan, ankor enn fwa, se pa nou ki ti drafte sa Konstitisyon. Se zot ki ti donn nou sa Konstitisyon. Nou, nou pe viv avek. Si zot, zot in donn Prezidan tro pouvwar, aköz zot ti kontan pou donn Prezidan Rene tou pouvwar ki i ti annan, pa vin blanm nou ozordi, ki Prezidan i annan tro pouvwar.

(APPLAUSE)

HON BERNARD GEORGES

Zot in donn zot bal, zot in zwe zot lanmizik me dans zot menm zot menm pa vin montre nou ledwa. E mon dir sa Mr Speaker aköz se sa labaz sa diferans ki nou annan ozordi ant zot lo zot kote, ek nou lo nou kote.

E permet mwan osi pou koriz en lot mank konpreansyon ki nou annan. E bokou zot lo zot latab, zot in dir, 'Ah *Attorney Zeneral* ki devret annan tou pouvwar prosekisyon. Aköz se li ki anba Lartik '76' eksetera, eksetera. 'E

fodre i annan menm pouvwar ki en Ziz.' Tousala i byen.

Me ler zot pe dir sa e zot pe dir ki Komisyon Anti-Koripsyon, pa devret annan sa bann pouvwar. Zot bliye ki dan sa pei *Attorney Zeneral*, pa sel Lotorite ki pourswiv. I annan plizyer Lotorite ki pourswiv *case* isi Sesel.

FTC, pa *Attorney Zeneral* ki pourswiv *case* devan Tribinal *FTC*.

Lanplwa, pa *Attorney Zeneral* ki pourswiv *case* devan Lanplwa. Minis Lanplwa, Komisyon *FTC*.

Tousala se bann Lotorite ki annan pouvwar pourswiv dan en serten sekter. Aköz? Aköz zot menm zot ki konn sa sekter pli byen. E se pou sa rezon ki Komisyon Anti-Koripsyon, i annan pouvwar prosekute. Aköz se li ki konn son *case* pli byen ki *Attorney Zeneral*.

E se sa a la baz bann pouvwar ki nou'n donn li par le pase, e ki nou pe azout avek ozordi. Konpran sa byen mon bann zanmi. Pa vin fer bann lanaliz ki i annan defo ek defayans ladan.

Si nou'n deside pou kree en Komisyon Anti-Koripsyon e pou donn li pouvwar prosekute *investigate* e prosekit son *case*, sel keksoz ki nou pe fer ozordi

se ogmant sa bann pouvwar. Akoz par lepase swa nou'n pa'n donn ase, swa avek larealite nou vwar ki i bezwen plis.

Se tou. Se tou sa ki nou pe fer la ozordi devan zot. E nou sa. E dan sa konteks Anti-Koripsyon, napa okenn antite *Attorney General included* ki konn Lalwa Anti-Koripsyon. E ki konn bann fe ki'n ganny *investigate* ziska prezan, dan *case*, ki *on* ek bann *case* ki pou vini, plis ki Komisyon Anti-Koripsyon.

E se pour sa rezon ki se li ki devret annan sa pouvwar *having investigated the case to prosecute it*.

E la Mr Speaker mon anvi dir zot, pa akoz ou pourswiv en *case*, ki otomatikman son rezilta ou konnen. E la nou bezwen fer tre kler, ki sa ki nou pe koz lo la se *investigating and prosecuting*. Sa *case* se Ziz ki pou ekout sa *case*. E se Ziz ki pou decide si okenn dimoun i inosan oubyen i koupab. Se pa ni nou, ni Komisyon Anti-Koripsyon, ni Prezidan Larepublik ki pou desid sa.

Nou travay se donn zouti, les zot pourswiv e les Ziz decide. Wi zot in, kapab prouve oubyen non, nou pa'n kapab prouve.

E si i annan okenn defayans, konstitisyonnèl, okenn dimoun ki ganny

pourswiv i annan *full* proteksyon Lakour Konstitisyonnèl, ki nou Konstitisyon li menm in met an plas.

E la permet mwan Mr Speaker, pou koriz - *well* pa pou koriz pou enform Onorab *Leader* Lopozisyon, ki se pa *Attorney Zeneral*, oubyen Gouvernman, oubyen nou ki bezwen decide si i annan en problem ki pa konstitisyonnèl avek en Lalwa.

E demann Lakour Konstitisyonnèl, en *ruling* lo la. Non. Onorab *Leader* Lopozisyon, in lir nou en seri Lartik Konstitisyon ozordi. Mon ti ava kontan *refer* li, avek 87(1).

87(1) i dir tre klerman,

‘ Si nou pas en Lalwa, e ki ler i ariv kot Prezidan pou li *assent*, i krwar ki i pa konstitisyonnèl, li i ava anvoy sa devan Lakour Konstitisyonnèl.’

Me mon kapab dir zot, ki mwan mon napa okenn problem konstitisyonnèlite avek sa Lalwa. E napa personn lo sa kote latab ki annan okenn problem. Konstitisyonnèlite. Me nou, nou pa Lakour Konstitisyonnèl nou. Si i annan en dimoun ki anvi anmenn sa lamannman devan Lakour Konstitisyonnèl.

Be nou'n prevwar dan nou Konstitisyon en mekanizm pou li fer sa, Les li fer. Me *until* ki i fer li, nou bezwen bouze. Zot tou zot in tonm dakor ki koripsyon fodre arete. Zot tou zot in tonm dakor ki nou bezwen donn zouti pou koripsyon arete. Be annou donn zouti e les koripsyon arete !

Les bann dimoun ki santi ki zot pe ganny leze, let zot pran zot dispozisyon, devan bann Lakour ki neserer. Se pa nou rol pou fer sa, avek tou respe ki mon annan.

Mr Speaker mon vin prezan avek ou permisyon lo sa proze ki devan nou ozordi an zeneral. Bokou zot lo lot kote latab zot in demann kestyon, akoz ki nou pe anmenn sa Proze Lalwa? Akoz nou pa zis les *Attorney Zeneral* dil avek sa *case* eksetera.

Ben! Presizeman, i annan en keksoz ki Vis-Prezidan in mansyonnen pli boner, me ki si nou konpran sa Lalwa, nou ti ava konpran. Ki sa Lalwa i pase e ou non, ki sa amannman i ganny fer ou non, okenn lofans ki'n ganny komet, deza, i kapab ganny pourswiv, par Biro *Attorney Zeneral*.

Akoz *Attorney Zeneral* i annan *full* pouvwar pou pourswiv okenn *case*. E ou - i

kapab ganny pourswiv par Komisyon Anti-Koripsyon osi. *So whether or not* sa Lalwa i pase, i annan sifizaman posibilite pour bann *case* ki *ongoing* kontinyen.

Donk si parey zot krwar i ti lentansyon Gouvernman pou fer sir ki serten dimoun i ganny kondannen a tou pri, dernyen keksoz ki Gouvernman ti pou fer se anmenn en Lalwa devan Lasanble, kot i pou ganny debat lo la an tout transparans olye zis les *case* pase. Les *Attorney Zeneral* pourswiv sa *case*.

Les Komisyoner Anti-Koripsyon pourswiv son *case*, e nou ava regard, rezilta pli tar. Sa se premye pwen.

Dezyenm pwen, sa Lalwa Kont Koripsyon i la li. E parey mon'n dir i la depi Kod Penal an 1955, okenn keksoz ki'n ganny fer, ki annan en bi koripsyon in deza ganny kouver par en Lalwa, e in deza kapab ganny pourswiv par lenstans *Attorney Zeneral* dan sa pei.

Napa nanryen ki pe sanz sa. *So at the end of the day*, sa i reste. I pa konmsi nou annan en swa la ant, swa sa Lalwa i pase, e dimoun i kondannen swa sa Lalwa pa pase, e dimoun bezwen ganny large. *That's not the point*. I annan en seri kondwit ki sifizan pou sarz en serten nonm dimoun.

Me parey mon dir sa se zis en lakizasyon, ni nou, ni Biro Madanm De Silva, ni *Attorney Zeneral*, ni Prezidan Larepublik, pa konnen ki pou arive *at the end of the day*. Akoz sa se Ziz li tousel ki pou deside si i annan laprev, pou li kondannen, ouswa si laprev pou li akite.

E mon vin finalman - avek ou permisyon Mr Speaker - lo sa size retroaktivite, ki en keksoz ki pa egziste. Me ki zot, zot in kontan pou fer en deba lo la. E les mwan dir, o komansman ki nou tou dan sa Lasanble Nasyonal, pa zis zot - me lo sa kote latab osi, nou tou nou dakor ki prensip Lalwa se ki en Lalwa pa kapab retroaktif. Apard *Genocide* avek *Crime against humanity*.

E sa se en prensip iniversel, ki personn pa kapab lager avek akoz i en prensip Iniversel. E nou, plis ki tou dimoun, nou krwar dan sa bann prensip.

Me kot nou fer en defayans, se ki nou trouve ki i annan en serten retroaktivite dan sa bann Lalwa ki devan nou. Avan ki mon al dan mon leksplikasyon, les mwan dir ki koman en prensip zeneral Lalwa.

En lofans pa kapab retroaktif, me en prosedir i kapab retroaktif. Se pour sa

rezon ki - ou plito en lot rezon ki siport sa ki mon fek dir, se ki napa preskripsyon pou en *case*, kriminel. Demen si zot trouve ki mon'n fer en krim, an 1984, mon kapab ganny pourswiv.

Pourvi ki an' 84, sa krim ti egziste. So si mon ti'n touy en dimoun an 1984, mon kapab ganny pourswiv demen. Napa dan nou pei en limit lo letan pou pourswiv en *case*. Tel parey i annan dan serten pei, napa.

So *Attorney Zeneral* li i kapab a nenport ki moman, *institute* en *case* si i vwar i annan sifizaman laprev. Sa koman en prensip zeneral.

Anba nou *Schedule* avek sa Lalwa, ki egziste la ozordi. Anba seksyon 3(8) *AMLCFT Act*, Lalwa ozordi, mannyer i ete avan ki nou amann sa Lalwa. I permet en prosekisyon ozordi, pou en lofans, a nenport ki letan, ki'n ganny komet. Sa se larealite. E parey mon konfrer Onorab Andre in rapel nou pli boner, *money laundering*, i pa en *one offence* li. I sa ki nou apel en *continuing offence*.

Pour ou kapab - depar son lofans, i enposib, pou ou *launder money* en sel kou. Ou bezwen fer li an plizyer letap. Se pou sa rezon ki i vin *money laundering*. E tan ki sa dernyen letap i vin apre 2020, ler

AMLCFT Act in kree sa lofans - sa lamannman ki nou pe pase ozordi, i dir ki tan ki sa dernyen lamannman in ariv apre 2020, tou bann letap avan i kapab ganny konsidere. *That's what it says.* Napa nanryen ki retroaktif la.

Akoz se menm lofans sof ki'n komans avan. E ki pe in fini la prezan i annan en Lalwa. Se pour sa rezon ki, sa Lalwa pa koz lo *offence* i koz lo *criminal conduct*. I kapab ki sa *conduct, was an offence but it doesn't have to be an offence. So long as* i vin en lofans apre 2020. *That's all it is.* Napa nanryen ki retroaktif avek sa.

Annan de fwa Mr Speaker, siperfisyelite, i fer defo. E mon krwar ki dan sa ka, ler ou lir sa dan en fason siperfisyel e ou pa pas letan pou ou regard son lenplikasyon, ou kapab tonm dan en pyez.

Sel keksoz ki pe ganny fer la se ki sa lofans pe ganny anmennen, dan *sphere AMLCFT Act*. Napa nanryen ki retroaktif avek sa. Akoz son, dernyen faz i bezwen, in ganny komet apre ki Lalwa *AMLCFT* ti'n vin anfors. Alors Mr Speaker, avek sa detrwa mo mon anvi fer en dernyen pledwari avek mon bann koleg lo lot kote latab. Zot in debat for lo zot pozisyon ozordi. Me ler i ariv pou vote

taler pa mazin zot pozisyon - pa mazin ki zot pe al *give up* lo en pozisyon ki zot krwar fermeman ladan.

Bliy zot largiman, bliy nou largiman. Nou pa la pou *score points* ozordi, lo nou kote. E mon ti a kontan krwar zot, zot pa la pou skor *points* lo zot kote. Annou regard lentere Nasyonal e tel parey Onorab *Leader* Lopozisyon ek mwan, tanzantan nou fer zot rapel, sa Lasanble set en Lasanble an antye. I pa en Lasanble mazorite *LDS*, i pa en Lasanble minorite *US*. I en Lasanble Nasyonal Sesel.

E ler i annan en lentere Nasyonal, e zot tou zot in tonm dakor ki lalit kont koripsyon i dan lentere Nasyonal, annou koz avek en sel lavwa, e annou fer en sel zefor. Alor mon pledwari ozordi se annou met nou diferans de kote. Annou ralye avek sa ki nou annan an *commun* se ki nou pa anvi ki koripsyon i vin en problemm dan nou pei.

Me plito sa ki nou anvi se donn tou pouvwar, tou zouti neserer avek sa Komisyon ki'n ganny kree pou lit kont koripsyon. E annou fer li ozordi dan en fason kot nou a kapab sorti dan sa Lasanble fyer. Ki nou'n travay dan lentere

Nasyonal, e ki nou'n akonplir nou devwar.

Mon remersye ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon realize nou'n depas letan ki nou abitye asize. Me selman mon pa tro anvri *break* sa, sa tenir la ki nou pe fer. Donk mon ava kontiny, mon ava demann Onorab - Yes, Onorab Gill ki - Wi?

HON CHURCHILL GILL

Onorab Georges ler in koze, in fer sorti ki dan setyenm Lasanble. Lo sa kote latab napa okenn amannman ki'n ganny anmennen pou *Bill*. So mon ti le zis, refer li mazine, ki mwan lo *Seychelles Infrastructure Agency Bill 54 2021*, mon ti anmenn de amannman, pou fer antre Manm sorti Praslin, lo sa Komisyon *Seychelles Infrastructure Agency, Bill*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. *This will go on the record*. Mersi Onorab, prezan mon ava envit Vis-Prezidan, pou fer son *summing-up*. Onorab, eskiz mwan Vis-Prezidan, atann enn pti moman. En lot *point of order* Onorab Pillay?

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi, wi Mr Speaker. Lefe ki Onorab Georges in *mislead the House*. Eski i pou pare pou li fer en *apology* avek ...

MR SPEAKER

Non. I pa neserer fer *apology*. Onorab Gill in klarifye. In antre dan rikord. Nou tou nou fer *statement*, ki kekfw a i kapab annan de lopinyon. Ki oubyen de, oubyen en koreksyon ki neserer. Mersi.

Onorab Pillay, mersi. *VP* ou *summing-up* silvouple.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. Bonn apre midi ankor, tou bann Manm Onorab e tou dimoun a lekout. Mr Speaker, mon'n ekout atantivman bann komanter, bann entervansyon bomaten. E mon kontan pou vwar ki bokou bann entervansyon, lamazorite bann entervansyon aktyelman i siport lobzektiv sa *Bill*.

Bokou bann enterven, mon santi in konpran aköz sa bann amannman pe ganny pase. Ki lobzektiv par deryer, e ki benefis nou pou vwar. E mon ti a kontan zis, *remind* fer zot rapel ki, enn bann lobzektiv prensipal se pou anmenn laklarte. Se pou donn sa lenstitisyon, ki pe fek ganny

kree dan sa Gouvernman. Me Gouvernman ki ti la an 2016, pou donn li zouti, pou li travay kont, en fleo ki parey Onorab *Leader* Biznes Gouvernman fek dir, i afekte nou tou e ki i paret nou tou nou'n pran menm pozisyon.

Nou, nou pe dir donn li zouti, fer li travay, e fer travay dan en fason ki kler. Ki personni ni bann Avoka, ni Zidisyer, ni piblik ki la deor pa pou annan, sa panse ki i annan malis. Ki annan okenn fason ki nou pe sey, e ed en kote kont en lot. Me se sa lespri, ki nou, nou pe travay avek.

Mon santi malgre sa. Ki i annan lezot Manm, ki'n koze ki swa i pa konpran bi sa lamannman ki la devan zot, oubyen zis i anvi opoze. Me pou bann ki zis anvi opoze, byensir se zot swa e mon napa bokou poudir. Parske bann rezonnman ki'n ganny mete devan, i pa bann rezonnman ki ti kler pou mwan. I ti plito bann lakizasyon. Oubyen bann panse, ki mon pa'n trouv sa zistifyab.

Me par kont i annan serten Manm, e la mon a sit par egzant Onorab Lemiel, Onorab Gill e menm *Leader* Lopozisyon ki'n poz serten kestyon, e mon ti a kontan profite, pour esey anmenn laklarte lo sa bann,

pozisyon ki sa bann kestyon ki zot in poze.

Onorab Lemiel par egzant ti pe demande, eski Lalwa i vin *retrospective*? E aköz? Wi, Onorab Lalwa i vin *retrospective* kot i konsern, *AML* 2020. Definitivman i pou vin *retrospective*.

E mon mazine an menm tan, mon ava adres kestyon Onorab Pillay. I vin *retrospective*, par lefe ki si ou pran en legzanp *money laundering*, toultan i annan en krim. E toultan, i annan en blansisman ki pase apre sa.

E mon pa kapab konsevwar ki mannye, ou kapab annan en lenstitisyon, ki detekte sa krim. Me selman i pa kapab pourswiv. I detekte sa blansisman, apre 2020. Me son krim, ki en krim ki anba Kod Penal i deza egziste. I ti la li, me li prezan anba son prosedir ek son Lalwa, i pa kapab al deryer kot sa krim, i bezwen zis dir "be ok, be sa pa tonm pou mwan, sa i a tonm pou *Attorney Zeneral*."

I zis en, en keksoz ki dan Lalwa, e nou tou nou konnen ki Lalwa i en keksoz ki vivan. Nou bezwen aranze, parske kek sityasyon i sanze. Lalwa 2020 in fek vini li. I pa ti ankor sanz, nou pa ti ankor sanz pouvwar ACCS.

E se pou senp, sa senp rezon, ki nou santi napa nanryen ki, ki pe ganny fer dan malis. Poudir ki sa lofans ki'n ganny komet, menm avan 2020, i en lofans, ki ti en lofans anba Kod Penal li. Swa vol, swa frod, swa en krim lye avek *money laundering*.

Alor, si son prosedir pou al prosekut li anpes sa dimoun ki ou'n met la pou fer sa louvraz, ki *Anti-Corruption* ozordi, then annou fer li senp. Annou dir be i kapab ale pou al fer sa.

Mon a donn ou en senp legzanp si dizon, en dimoun ki'n vole, oubyen in fer en keksoz, en aksyon kriminel an 2019.

E apre an 2021, oubyen 2022, i pe fer blansisman, ki lye avek sa vole ki'n pase an 2019. Me li Anti-Koripsyon, i ti pe fer sa case, ki li in vwar an 2022. Konsernan en ka ki prezan i detekte poudir sa ka i ti'n pase avan 2020. La i bezwen arete, larg sa avek *Attorney Zeneral*. Ou pe zis pran en zouti ki'n ganny mete pou fer menm louvraz, ou pe retard li.

En pti pe pa rey sa legzanp ki Onorab Georges ti donner taler. En loto i vin kot garaz, son larou i flak. Prezan i demann mekanisyon pou ed li, prezan ou dir ek li, be li en *four-wheel drive*. Me son drayver i konnen lekel sa dimoun zot pe tay

deryer. I en *four-wheel drive* tou i ti kapab pas dan lapay pou al kot sa landrwa. Ou dir ek li non. Be i annan en lot loto, son drayver pa tro konnen kote pou ale, selman esper li vini.

I menm dimoun, nou pe targete. I pa en keksoz nouvo. So mon pa vwar aköz, sa i pou ganny vwar koman en ka diferan.

E parey Onorab Pillay, *Leader* Lopozisyon in dir taler. E in, mon krwar in fer rapel enn de fwa, ki Lalwa i pa ganny fer pou en ka spesifik. Nou pa pou zanmen fer sa dan sa Gouvernman. Lalwa i ganny fer pour et fleksib, pratik, efikas pour tou, sityasyon ki leve. E se pour sa rezon, ki an 2006, par egzanzp ler *AML*, ti annan en nouvo *Act AML*, i ti ranplas, *AML* 1996, li dan son 3(8), i ti annan lefe retrospektiv li.

Mon annan son kopi 2008 i ti koumsa li. Be sa depi 2006, i konbyen 14-16an pase - pa'n zanmen monte, en ka konstitisyonnalite konsernan sa. I ti ranplas enn ki ti avan li, 10an pase. Pa ti annan en kestyon konstitisyonalite lo la.

Parske bann krim ki ou ganny fer ti napa nouvo, ti napa nouvo lofans. Parske lofans anba Kod Penal e dan sa Lalwa. E tou bann Lalwa ki nou pe sanze, nou pa'n azoute, nou

pa'n sanze Kod Penal. Nou pa'n sanze.

So ankor pour Onorab Lemiel, *Leader* Lopoziyon e Onorab Gill, si annan dimoun ki pe demande, eski, nou pe fer sa avek en lentansyon pou ser serten dimoun, oubyen eski sa in ganny fer la akoz, nou pe mazin serten ka? Non.

Annefe *Leader* Lopoziyon, in dir bomaten ler i ti ekout mwan koze bomaten, si i ti ekout mwan koze i ti pou vot pou sa *Bill*. Akoz i pa'n fer pou okenn sa bann ka. Nou pe senpleman - nou pe senpleman etabli en lankadremman legal, ki pou fer sir ki i annan laklarte.

Sa lenstitisyon e lebra L'Egzekitiv ki la - Anfen, petet mon pa devret apel en lebra L'Egzekitiv, me sa lenstitisyon, sa lenstitisyon ki la dan Gouvènmman. I dan Gouvènmman i pa dan L'Egzekitiv - sa lenstitisyon, i bezwen, ganny donnen sa sipor, pou li kapab fer son travay pli vit posib.

E pou nou fer sa, i fer katriyenm lamannman ki nou anmennen, Depi 2016 kan sa ti vini - katriyenm e dan sa katriyenm i fer 19 *Clause*, ki nou sanze, enkli sa dernyen 3 ki nou pe sanze.

AML i annan plizyer letan ankor. Ki montre nou, pandan

sa peryod letan - o firamezir letan i pase, tou Lalwa i bezwen ganny revize. E se pour sa rezon, se pour sa senp rezon ki nou pe anmenn sa bann amannman ozordi.

So mon anvi asir zot ki, dan tou sa ki nou pe fer nou pa pe target en ka spesifik, aktyelman. Anti-Koripsyon i annan li 55 ka. Ki i pe prosekite, 55 ka. Tou konversasyon ki mon'n tande, i vir lo enn. Me i annan 55, e i pou annan ankor demen. Alor nou pe zis fer sir ki nou annan pli bon zouti pou donn zot, pou zot fer sa travay.

E pour ki zot kapab delivre, selon lekspektasyon pep Seselwa. Mon pa vwar lezot pwen ankor ki relevan. E mon ti a kontan asir tou bann, Manm Onorab ki nou, nou la pou nou donn sipor sa sistenm ki an plas. Pou anpes koripsyon arive.

Nou bezwen donn sipor la ozordi, me menm a lavenir. Akoz keksoz pou sanze. Kekfwa pou annan lezot Lalwa, ki kapab annan en koneksyon ek sa, ki pou bezwen ganny amande tou.

E nou bezwen fer li. Nou bezwen fer li parske, nou bezwen reste azour. Pou nou kapab reste azour, avek bann diferan teknik ki ganny servi

dan koripsyon. E ki afekte nou pei.

So mon krwar avek sa Mr Speaker, mon remersi tou bann Manm ankor enn fwa, ki'n koz an faver sa Lalwa.

Bann ki'n koz, pour demann keston. E pou ganny laklarte, e mon ti a kontan asir zot, ki avek zot sipor nou pou kontinyen fer en travay bokou pli bon, bokou pli efektiv. E pou anmenn rezilta, ki finalman pou al benefis pep Seselwa. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Prezan in ariv ler pou nou pran vot lo *general merit*, sa *Bill*. Manm ki an faver lev lanmen silvouple. Mersi Manm ki kont? Vot lo *general merit*, *Anti-Corruption (Amendment) Bill*, 2022, 20 Manm, 8 Manm in vot kont 0 abstansyon, *Bill* in aprouve, lo *general merit*. E Madanm Clerk a fer *Second Reading*.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *A Bill for an Act to alter the Anti-Corruption Act (Act 2 of 2016)*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon vwar sa *Bill* i ase kourt e i annan zis detrwa

amannman. Byensir, mon pa konn zot lentansyon, ki sa ki zot anvi kestonnen. Me selman mon krwar, nou a kapab pran Komite la. *Sergeant*.

Bill Committee, zot pare pou *lead* parey labitid? Lo amannman e klarifikasyon.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Chair. Mr Chair napa gran, gran lamannman. Me solman mon a pas lo la. I annan 5.

Premye i dan *Clause 2*. Ki koz lo Seksyon 40, ki pe ganny amande. E sa se dan dezyenm laliny apre "*Act*" pou met en *comma*, tir en *comma*. E dan 2 *Clause 2(2)* i osi apre "*Act*" lo dezyenm laliny, pou tir sa *comma*. Lo *Clause 4(2)* se pour met apre dan premye laliny, pou met apre, *with leave of "the court."*

E dan *Clause 4(3)* pou *delete* dan trwazyenm laliny, apre '*to the Anti-Money Laundering (Act 5 of 2006)*, pou *delete "then"*. E osi dan *sub 4* osi parey pou *delete* lo trwazyenm laliny "*then*" after (*Act 8 of 1996*).

MR SPEAKER

Panel in swiv sa bann amannman? Byen.

HON CLIFFORD ANDRE

I annan zis ankor enn dernyen mon a - *The consequential amendment lo schedule, pou fer consistency* parey i ete avan. Zis pour *delete “by”* dan trwazyenm laliny, ki ava lir koumsa,

“Section 3(8) of the Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism Act, 2020, (Act 5 of 2020) is repealed and substituted therefor the following” zis pour *delete “by”*.

Sa se bann lamannman, Mr Chair. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Panel i ok. *Alright* bann Manm i annan okenn lot pwen pou fer? Onorab Georges.

MR SPEAKER

En kestyon Mr Speaker. Mr Chair. Mersi bokou. Mon regard son. Eskiz mwan mon pa ti'n vwar, sa avan. Mon pe regard son *long title* ki *in fact* i *shorter than the short title*, an Act to *alter the Anti-Corruption Act*.

Eski, eski nou pe *alter* li oubyen nou pe *amend* li? *Is it an Act to amend the Anti-Corruption Act -Anti-Corruption or to alter?* Rezon mon demann sa se ki, usually sa mo, ki nou servi se *amend*, me i posib ki *AG’s Office*, i annan en lot lide. Mon pe zis demann sa kestyon.

I don’t have a problem with it.

MR SPEAKER

Yes panel. Wi VP?

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chairman. Mr Chairman, *“amend”* i ok. Mon krwar ti en pli bon. E bann teknisyen legal i dakor ek sa.

MR SPEAKER

So *“alter”* change to *“amend”*. Okenn lot pwen. Bon be nou'n dil avek bann amannman. Napa demann pou klarifikasyon. Nou a repas dan Lasanble, pou fer *Third Reading*.

Mersi Onorab Georges ou pou anmenn Mosyon pou *Third Reading*.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker anba *Order 76(1)* mon *move* ki the *Anti-Corruption (Amendment) Bill 2022*, as *amended*, i ganny lir en Trwazyenm Fwa. Mersi.

Mon a ganny *secondment* Onorab Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker bonn apre midi ankor enn fwa, *motion seconded*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a vot lo *Bill for Third Reading*. Manm ki an faver lev lanmen silvouple? Mersi Manm ki kont. Vot lo *formal Third Reading Anti-Corruption (Amendment) Bill 2022, as amended*.

19 Manm in vot pour, 8 kont e 0 abstansyon, *Bill* in pase, lo *Third Reading*. E Madanm Clerk a fer *Third Reading*.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *This Act may be cited as the Anti-Corruption (Amendment) Act, 2022, and amends the Anti-Corruption Act, 2016 (Act 2 of 2016), as last amended by Act 58 of 2021, which is hereinafter referred to as the "Principal Act"*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi, *Bill* in pase par Lasanble. In en gran lazournen mon a remersye bann Manm e *panel* pou zot travay. Mon krwar ariv, apre 4er en kar, nou pa pou komans en lot *item*, i pa pou fer *justice to whatever item* ki nou kapab pran.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Pillay mon'n, mon pe termin deba. Mon ti a kontan –

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

En kestyon *Order Paper* ok?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, lo *Order Paper* mon annan en Mosyon ki *time sensitive*. Akoz lafen dimwan Me, sa Mosyon, sa *S.I* i pran lefe.

E mon Mosyon, i pou *quash* sa *S.I*. E si Lasanble i pase, i pou *stop* sa lefe ki pou arive lafen dimwan Me. Eski mon kapab, ganny en langazman ki *next week* sa Mosyon, i ganny - nou ganny sans pran sa Mosyon akoz son *sensitivity* vizavi *time*.

Lasanble i a fer son desizyon *and then* nou ava kapab *move* on avek lo sa size.

MR SPEAKER

Mon enform ou, nou'n diskrit sa pwen dan *Assembly Business Committee*. E ou *Chief Whip* i okouran, bann diskisyon e bann konsiderasyon, ki nou'n fer.

Nou'n donn langazman ki nou pou, nou pou *aim* pou fer sa. Me selman i annan serten fakter, ki nou anvi tenir an

kont. E osi, konsiderasyon lezot Lezislasyon, ki nou pou pran semenn prosenn.

Me *Chief Whip* i a kapab enform ou, lo ki mannyer nou bann diskisyon in ale. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Ok, mon ava gete, mersi.

MR SPEAKER

Mon a dir mersi *panel* e mersi bann Manm. Mon a swet zot bon depar e bonn sware. Mon konnen bann Manm i annan kontinyasyon travay dan lezot zour sa semenn.

FPAC, i annan en *workshop*, pou de zour, larestan lasemenn. So mon a swet zot bonn kontinyasyon, bon kouraz. Mersi. Nou a *adjourn*.

(ADJOURNMENT)